

ČASOPIS MINISTERSTVA NÁRODNÍ OBRANY

VOJENSKÁ MYSL

TŘICÁTÝ PRVNÍ ROČNÍK

8

O úloze vlastenectví a internacionalismu

„Vnitřní i mezinárodní podmínky vyžadují neustále prohlubovat vlastenecké a internacionalistické uvědomění, odhodlání budovat a bránit nejen svou zemi, ale i socialismus a pokrok ve světě. Na tom, jak náš člověk chápe rozsah a složitost problémů, které musí naše společnost řešit, jak se dokáže orientovat v tom, co se děje ve světě, závisí jeho přínos pro společnost i to, s jakým zánícením bojuje za ideály socialismu.“

Zpráva o činnosti strany a vývoji společnosti od XV. sjezdu KSČ a další úkoly strany.

XVI. sjezd Komunistické strany Československa i XXVI. sjezd Komunistické strany Sovětského svazu vejdou do dějin jako sjezdy, které otevírají smělé perspektivy rozvoje společnosti, ukazují cestu do budoucnosti a stanou se přesvědčivým dokladem toho, že ideje socialismu a komunismu se stávají materiální silou v rozvoji národních ekonomik, vědy, techniky a kultury, naplňují se při zvyšování hmotné a kulturní úrovně lidu, v upevňování socialistické uvědomělosti a sociálních a mírových jistot. Tyto sjezdy, stejně jako sjezdy bratrských komunistických a dělnických stran ukazují, jaké náročné úkoly musí splnit jednotlivé země socialistického společenství v boji za vybudování rozvinuté socialistické společnosti, za vytvoření všestranných předpokladů přechodu ke komunismu, za mír a společenský pokrok.

Předpokladem splnění těchto náročných úkolů je pochopení vnitřních i vnějších mezinárodních souvislostí tohoto procesu širokými masami pracujících i vytvoření jejich vnitřního přesvědčení o sociální spravedlivosti, humanitě a pokrokovosti revolučních přeměn společnosti, na kterých se lid podílí. Významnou úlohu v boji o myšlení a srdce lidí plní ideje socialistického vlastenectví a proletářského a socialistického internacionalismu, kterým byla ne náhodou na XXVI. sjezdu KSČ a XVI. sjezdu KSČ věnována taková pozornost.

Tato pozornost vlastenectví a internacionalismu nebyla věnována jen v mezích a rámci vztahů zemí socialistického společenství, ale v širších souvislostech, v jednotě se základními problémy soudobé epochy. Je zcela pochopitelné, že zvláštní po-

zornost byla na sjezdech věnována socialistickému vlastenectví a proletářskému internacionalismu proto, že představují v současné epoše nehumánnější vztahy pracujících k socialistické vlasti a k národům zemí socialistického společenství a patří k mocným faktorům rozvoje společenského pokroku. Ideje socialistického vlastenectví a proletářského a socialistického internacionalismu se staly vnitřním přesvědčením pracujících socialistických zemí. Působí jako motivační síla při řešení hospodářských, politických a ideologických problémů. Mají přímý vliv na prohlubování všestranné spolupráce mezi socialistickými zeměmi i státy s rozdílným společenským zřízením, stávají se základním rysem i hodnotou socialistického člověka.

Soudruh G. Husák na XVI. sjezdu KSČ zdůraznil nevyhnutelnost soustavného vytváření podmínek pro harmonický rozvoj mladých lidí i pozornost komunistů, stranických a společenských orgánů a organizací jejich výchově. Potřebu angažovanosti mladých lidí vyjádřil následovně: „Budeme pečovat o to, aby rostla účast mladých lidí na spoluvytváření naší další cesty, na realizaci i kontrole velikých úkolů výstavby rozvinuté socialistické společnosti. Musí nám jít stále o to, aby si mládež byla vědoma své odpovědnosti před budoucností, aby svou lásku k rodné zemi vyjadřovala prospěšnou prací pro socialismus, aby spojovala hluboké pocity socialistického vlastenectví s proletářským internacionalismem, aby byla připravena k budování a obraně socialistické vlasti.“ [Sborník hlavních dokumentů XVI. sjezdu Komunistické strany Československa. Praha 1981, s. 32.]

Požadavek dále zkvalitňovat proces výchovy k socialistickému vlastenectví a socialistickému internacionalismu má mimořádný význam pro výchovu obránců socialistické vlasti i celého socialistického společenství. V tomto výchovném působení nám nejde o plané proklamace a výzvy k lásce k socialistické vlasti a celému socialistickému společenství, ale o cílevědomou výchovu příslušníků armády, která je spojena s osvojováním marxisticko-leninské teorie a úsilím o její přeměnu ve vnitřní přesvědčení příslušníků armády o správnosti politiky strany, která je oprávněnou pokračovatelkou všeho pokrokového, co bylo vytvořeno v našich dějinách. Přesvědčení o tom, že budování socialismu je neoddelitelné v současné epoše spojeno s jeho vojenskou obranou a že splnění těchto úkolů je možné jen v těsném spojení s bratrské spolupráci se státy socialistického společenství, především se Sovětským svazem.

Materiály XVI. sjezdu KSČ a XXVI. sjezdu KSSS nám poskytují dostatek argumentů pro pěstování oprávněné hrdosti nad výsledky, kterých jsme dosáhli ve všech oblastech života naší společnosti právě díky bratrské spolupráci se zeměmi socialistického společenství i nad výsledky, které dosahují země socialistického společenství. Pěstování citového vztahu k socialistické vlasti a celému socialistickému společenství by mělo vyústit: v posílení životních jistot každého vojáka jako občana socialistické vlasti, v jeho přesvědčení o světých perspektivách socialismu ve světovém měřítku, v jeho činnosti pro společnost i v jeho odhodlání učinit vše pro obranu socialistické vlasti a celého socialistického společenství.

Náčelník HPS generálplukovník Antonín Brabec na Celooarmádním aktivu komunistů v červnu letošního roku zdůraznil: „Úkoly, jež XVI. sjezd KSČ vylíčil pro ČSLA, dále zvyšují nároky na výchovu jejích příslušníků, na kvalitu a účinnost ideologické práce. Jde především o to, aby výrazně přispívala k výchově třídně a politicky uvědomělých příslušníků armády bezmezně oddaných straně a lidu; aby ovlivňovala jejich rozum a srdce, povzbuzovala je k čestnému a svědomitému plnění povinností, pomáhala jim osvojit si vojenské mistrovství a dokonale ovládnout zbraně a bojovou techniku; aby se celkově zvýšila úloha ČSLA jako školy budovatelů a obránců socialistické vlasti...“

Vlastenecké a internacionální uvědomění se neoddelitelně spojuje s pochopením, že bezpečnost ČSSR a její další rozvoj jsou možné jen v těsném spojení a spolupráci se socialistickými zeměmi, především se

Sovětským svazem.“ [Z referátu člena ÚV KSČ, náčelníka HPS ČSLA generálplukovníka A. Brabce. Obrana lidu, 11. 6. 1981, s. 3.]

Socialistické vlastenectví a proletářský internacionalismus jako ideje, sociální citění i principy vztahů nejsou ve svých projevech neměnné, ale neustále se rozvíjejí v závislosti na vývoji třídně rozděleného světa a postavení a místa jednotlivých národů a států při řešení základního rozporu současné epochy i vlastních dějinných národních, státních a třídních problémů. Jejich obsah a zaměření jsou spojeny s hlavními úkoly dělnické třídy a jejími třídními zájmy.

Dialektika vztahů vlastenectví a internacionalismu potvrzuje obecnou platnost principu všeobecné souvislosti, vzájemné podmíněnosti a působení jevů a procesů objektivního světa. Proto se v současné epoše nerozvíjejí a ani nemohou rozvíjet izolovaně, ale působí jednotně na nejdůležitější sociálně politické jevy a procesy, ať již jsou třídní, národní, mezistraničské, mezinárodní nebo mezilidské povahy.

Předpokladem pochopení místa a úlohy socialistického vlastenectví a proletářského internacionalismu v boji pokrokových sil za mír a společenský pokrok i za jejich obranu je pochopení podstaty vlastenectví a internacionalismu.

Teoreticko-metodologická východiska analýzy podstaty vlastenectví a proletářského internacionalismu vypracovali zakladatelé marxismu-leninismu. Dokázali, že lidé, v procesu materiální výroby vytvářejí také určité konkrétně historické, politické, sociální a kulturní prostředí, které nazýváme vlastí a které má ve společenském bytí individuální neobyčejný význam. Lidé však nejen vytvářejí, ale také do sebe vstřebávají určité přírodní, sociální a kulturní prostředí, splyvají s ním a formují si k tomu životnímu prostředí, v němž se narodili, žijí a jež pokládají za své, citový vztah, který nazýváme vlastenectvím.

Marxisticko-leninská teorie chápe vlastenectví jako určitý projev **sociálního citění** lidí. V. I. Lenin vymezil vlastenectví jako „jeden z nehlubších citů, které se v lidech pevně zakořenily za staletí a tisíciletí, co existují jejich od sebe odloučené vlasti“. (Lenin, V. I.: Cenná doznání Pjotrů Sorokina. Spisy, sv. 28, Praha 1955, s. 187.) Považoval je tedy za historické sociální citění, formované dlouhodobou existencí samostatných společenských celků, které je základem vědomí určité historicky podmíněné pospolitosti.

Sociální citění lidí bývá vázán na různé typy lidských kolektivů. Projevuje se jako citění třídní nebo skupinové, vyjadřuje také emocionální vztahy k obci, mės-

tu, oblasti, v nichž lidé žijí a k pracovnímu kolektivu, v němž pracují.

Vlastenectví vyjadřuje **sociální vztah lidí k národním kolektivům**, je jejich národním citěním.

Ve vlastenectví se odráží nejen etnická, jazyková a územní pospolitost, ale i souhrn určitých vztahů k řadě sociálních jevů — k národní kultuře, státnímu společenství, ke své vlasti a k jiným národům.

Vlastenectví je **historický jev**. Jeho vznik a obsah souvisí s konkrétně historickými etapami rozvoje jednotlivých společensko-ekonomických formací, formujících národních citěním. Vlastenectví jako prvek obsahu společenského vědomí nabylo na zvláštním významu v období nastupujícího kapitalismu, který sjednotil středověké národnostní skupiny v moderní centralizované státy. Kvalitativně jinou úlohu však plní v současné etapě společenského vývoje.

Národní citění jako určitý citový vztah ke svému národu, k jeho hodnotám, ke své vlasti, je **třídní vztah**. Třídní hodnocení vlastenectví vyplývá z rozboru třídní podstaty vlasteneckých názorů, z objasnění toho, ve jménu čeho a v důsledku jakých zájmů je ta která třída nositelkou vlasteneckého citění.

V třídní společnosti neexistuje ve vztahu k národu, vlasti, nějaké čisté vlastenectví, ale fakticky v jednom národu koexistuje nebo může koexistovat v určité historické situaci několik typů vlastenectví a národního patriotismu. Například v etapě relativní pokrokovosti vývoje buržoazní společnosti se setkáváme s vlastenectvím buržoazie, maloburžoazie i vlastenectvím proletariátu. Postoj těchto tříd k vlasti se historicky vytváří a mění. V závislosti na tom se mění i třídní obsah vlastenectví i jeho pokrokovost. Třídní zájem ovlivňuje představy tříd o vlasti i jejich vlastenectví. Toto vlastenectví může být relativně pokrokové, může však také přerůst v nacionalismus a šovinismus, nebo dosáhnout nové kvality v tom, že splyvá v jedno s proletářským internacionalismem. Z naznačených souvislostí vyplývá, že všechny tyto typy vlastenectví vyjadřují citový vztah k vlasti. Avšak přes tuto jevovou shodnost jsou tyto typy vlastenectví obsahově i třídně nesrovnatelné a protikladné.

V buržoazním vlastenectví vystupují jako rozhodující prvky etnické a národní nebo národnostní. Toto vlastenectví je národně egocentrické. Sleduje převážně jeden cíl — zachovat tuto vlast pro tyto třídy jako objekt jejich vykořisťování a třídního panství.

Národní citění buržoazie je takové vlastenectví, které je určováno jejím třídním zájmem. Jsou-li ta či ona národní hesla

pro buržoazii výhodná, upevňují-li její třídní panství, buržoazie je podporuje. Avšak, jak zdůrazňoval V. I. Lenin, „... buržoazie zrazuje zájmy svobody, vlasti, jazyka a národa, když před ní vyvstane revoluční proletariát.“ (Lenin, V. I.: Národnostní otázka v našem programu. Spisy, sv. 6, Praha 1953, s. 465.) Nacionalističtí ideologové vykládají národní sebevědomí falešně, jako jednotné, nadtřídní vědomí národa. Spekuluji s vlastenectvím a ztožňují vlastenectví a nacionalismus. Vydávají internacionalisty, bojující proti nacionalismu za odrodilce, nenárodní a protivlasteneckou sílu. Buržoazní nacionalisté parazitují na tom, že vlastenectví a nacionalismus vyrůstají z určitého vztahu k jednomu objektu — národu. Avšak obsah vlastenectví a nacionalismu je protikladný. Nacionalisté absolutizují ve vztahu k národu etnické a národní zvláštnosti, které staví proti zvláštnostem jiného národa. Přeceňují minulost a úlohu historických událostí, které nemají vztah k současnosti a nepatří k pokrokovým tradicím národa. Snaží se pomoci nacionalismu zastřít své úzce omezené třídní zájmy hlásáním celonárodních zájmů, národní výlučnosti apod. Tento třídní zájem buržoazie směřuje k udržení a upevnění soukromého vlastnictví výrobních prostředků i vykořisťovatelských poměrů, v nejednom případě i na úkor jiných národů. Proto je buržoazie vždy nacionalistickou. Její vlastenectví je přinejlepším vlastenectvím fráze. Vede k nacionálnímu sobectví, k nedůvěře a k nepřátelství vůči druhým národům.

Dělnickému hnutí, vedenému marxisticko-leninskou stranou, připadl úkol dokázat pracujícím, že vlast není jen příroda, národně jazykové společenství, ale také a především společenské zřízení dané sociálně ekonomickými, politickými, třídními i ideologickými faktory. Proto zakladatelé marxismu v Manifestu komunistické strany konstatovali, že proletáři nemají v podmínkách buržoazní společnosti vlast. To neznamená, že je dělníkům a rolníkům lhostejné, jaké jsou hranice jejich států, jaký je jazyk a kultura národního společenství, ve kterém žijí. Právě naopak. Proto, že milují svůj národ a zemi, bojují proti všem, kteří hanobí vlastní národ a brání tomu, aby se tato země stala skutečnou národní vlastí širokých mas pracujících. Proto si musí proletáři svou skutečnou vlast proti buržoazii vydobýt.

Dělnická třída nemůže chápat svůj boj mimo souvislost s bojem proletariátu jiných národů, neboť jejím nepřítelem není jen buržoazie vlastní země, ale i buržoazie jiných zemí. Proto skutečně, proletářské

vlastenectví je neoddělitelné od proletářského internacionalismu.

Proletariát má kvalitativně jiný vztah ke svému národu i k jiným národům. Národní cítění proletariátu, jeho touha po svobodě a nezávislosti své vlasti, jeho národní hrdost, která je v souladu se zájmy a potřebami širokých mas pracujících, vyžaduje spojení revolučního úsilí pracujících různých národů a národností k likvidaci vztahů nadvlády a podřízenosti, bránících národnímu a sociálnímu rozvoji.

Mezi vlastenectvím proletariátu a proletářským internacionalismem existuje dialektická jednotka. Nevyhnutelnost sjednocení dělníků různých zemí je vyvolána tím, že se buržoazie celého světa spojuje k boji proti dělnickému hnutí. „Kapitál,“ napsal V. I. Lenin, „je síla mezinárodní. Má-li být poražen, je nutný mezinárodní svazek dělníků, mezinárodní bratrství dělníků.“ (Lenin, V. I.: Dopis ukrajinským dělníkům a rolníkům. Spisy, sv. 30, Praha 1955, s. 293.)

Proletářský internacionalismus je jeden ze základních principů ideologie dělnické třídy a její marxisticko-leninské strany. Vyjadřuje mezinárodní solidaritu pracujících v boji proti kapitalismu, za sociální a národní osvobození, za vybudování socialismu a komunismu. Tato jednotka třídních zájmů a cílů se projevuje ve společném boji proti třídnímu a národnímu nepříteli bez ohledu na státní a národní příslušnost jeho konkrétních představitelů.

Klasikové marxismu v Manifestu komunistické strany v požadavku „Proletáři všech zemí, spojte se“ vyjádřili podstatu proletářského internacionalismu. Proletáři, kteří žijí v různých kapitalistických státech, příslušející k různým národům, hovořící různými jazyky, se musí spojit ke společnému boji proti kapitalismu, chtějí-li pro všechny pracující vytvořit skutečnou — socialistickou vlast a zabezpečit rovnoprávnost národů.

Příslušníci Komunistické strany Československa se hrdě hlásí k revolučním tradicím šedesátileté činnosti naší strany, o jejíž činnosti řekl soudruh Husák na XVI. sjezdu KSČ: „Komunistická strana je od svého zrodu nedílnou součástí mezinárodního revolučního hnutí... Věrnost leninským zásadám proletářského a socialistického internacionalismu, bratrská spolupráce a solidarita s revolučními dělnickými stranami na celém světě jsou a zůstanou stěžejním principem politiky naší strany.

Zásadami proletářského internacionalismu se strana řídila jak ve vztahu k ostatním komunistickým stranám, tak i k jednotlivým národním oddílům revolučního proletariátu v Československu. To mělo

hluboký vliv na proces jejího zrání jako strany skutečně leninské, strany opravdových vlastenců a internacionalistů. Na rozdíl od buržoazních stran jedině Komunistická strana Československa byla schopna vypracovat reálný program řešení národnostní otázky v našem státě a uvést jej v život.“ (Sborník hlavních dokumentů XVI. sjezdu Komunistické strany Československa. Praha 1981, s. 6—7.)

Vyřešení národnostní otázky je revoluční věcí a internacionální povinností dělnické třídy, protože:

- dělnická třída vzhledem ke své úloze v socialistické revoluci a ke svému postavení za kapitalismu má zájem na odstranění všech forem útlaču včetně národnostního,

- dělnická třída nemůže uskutečnit své třídní cíle bez podpory pracujících mas různých národností,

- internacionální charakter politiky, státu a morálky dělnické třídy vyžadují vytvoření dobrovolného bratrství národů. Uskutečnění vlasteneckých, národních úkolů je svým obsahem internacionální, tj. urychluje celý revoluční proces.

Společné třídní zájmy proletariátu i širokých mas pracujících tak splyňují s vlasteneckými zájmy, které mohou být naplněny jen v socialistické revoluci. K jejímu vítězství je třeba, aby se hegemon revoluce opíral nejen o svého spojence — pracujícího rolníka, ale i o vlastenecké hnutí různých sociálních vrstev, ba dokonce aby využil i vnitřních rozporů mezi buržoazií. V. I. Lenin napsal: „Je stále jasněji vidět, že socialistická revoluce, která zraje všude na celém světě, nebude v žádném případě záležet jenom na vítězství proletariátu v každé zemi nad vlastní buržoazií... a tak socialistická revoluce nebude jenom a hlavně bojem revolučních proletářů v každé zemi proti vlastní buržoazii — ne, bude to boj všech kolonií a zemí utiskovaných imperialismem, všech závislých zemí proti mezinárodnímu imperialismu.“ (Lenin, V. I.: Referát na II. všeruském sjezdu kom. organizací národů Východu. Spisy, sv. 30, Praha 1955, s. 154.)

Vítězství socialistické revoluce je předpokladem vytvoření skutečné vlasti pro široké masy pracujících i vzniku kvalitativně vyššího, socialistického vlastenectví.

Socialistické vlastenectví ve srovnání s vlastenectvím v třídně antagonizujících státech má jinou třídně sociální povahu.

Je spojeno s charakterem socialismu, s třídními zájmy pracujících, s vědomím toho, že pouze socialismus a komunismus mohou poskytnout vlastní a v ní žijícím národům všestranný rozvoj.

Socialistické vlastenectví je nejen národní, ale zároveň i internacionální. Socialistická vlast vyjadřuje zájmy všech národů, národností i národnostních skupin. Svou socialistickou vlast milují, chrání, upevňují všichni občané nezávisle na národnosti příslušnosti. Člověk nemůže být skutečným vlastencem, aniž by byl internacionalistou, nemůže být internacionalistou, aniž by byl vlastencem.

Za kapitalismu má objektivně vlastenectví každé třídy své třídní zaměření a ve vztahu k vlasti se rozličně odráží zájmy různých tříd. Po vítězství socialismu se začínají všechny třídy a sociální vrstvy společnosti aktivně podílet na řešení společných úkolů socialistické a komunistické výstavby. Po upevnění morálně politické jednoty lidu nabývá vlastenectví jednotný třídní obsah, odpovídající zájmům vedoucí síly socialistických států — zájmům dělnické třídy vedené marxisticko-leninskou stranou. Je překonán rozpor mezi třídním a všelidským momentem ve vlastenectví.

Se vznikem a rozvojem světové socialistické soustavy nastává v procesu formování světové socialistické spolupráce nová etapa v rozvoji teorie a praxe proletářského internacionalismu — socialistický internacionalismus.

Z dokumentů XVI. sjezdu KSČ jasně vyplývá, že další upevňování a zvyšování obranyschopnosti naší armády je mimo jiné závislé na dalším upevňování vlastenectvého a internacionálního uvědomění vojáků k obraně socialistické vlasti, socialismu a míru.

Plnění tohoto úkolu je závislé na účinnosti vlastenectvé a internacionální výchovy všech příslušníků armády. Nebylo jisté nahodilé, že na Celoarmádním aktivu komunistů v červnu letošního roku byla ve vystoupeních ministra národní obrany ČSSR i v referátu náčelníka HPS ČSLA věnována taková pozornost této oblasti výchovy, především směrem k mladým vojákům z povolání.

Ve vystoupení člena ÚV KSČ, ministra národní obrany ČSSR armádního generála M. Dzúra bylo zdůrazněno: „Potřeba dalšího růstu vlastenectvého a internacionálního uvědomění vojáků k obraně socialistické vlasti, socialismu a míru vyžaduje, abychom v souladu s linií XVI. sjezdu KSČ dále prohlubovali výchovnou úlohu ČSLA.

Zvýšenou pozornost budeme věnovat formování morálně politického profilu příslušníků armády, zejména výchově k socialistickému vlastenectví, proletářskému a socialistickému internacionalismu.“ (Z vystoupení člena ÚV KSČ, ministra národní

obran ČSSR armádního generála M. Dzúra. Obrana lidu, 11. 6. 1981, s. 4.)

Úspěšná realizace vlastenectvé a internacionální výchovy je do značné míry závislá na tom, jak mladí příslušníci armády chápou vnitřní a zahraniční politiku zemí socialistického společenství, která vyjadřuje nejvládnější zájmy všeho lidu i pokrokových sil světa.

Má-li přinést tato výchova očekávaný efekt, musí cílevědomě působit na vědomí, city i jednání lidí, vytvářet potřebu znalostí zákonů společenského vývoje, znalostí dějin našich národů, třídního a národně osvobozeného boje, schopnosti orientovat se v problémech mezinárodní politiky a vytvářet potřebu účasti na velkém díle výstavby rozvinuté socialistické společnosti.

Aktivní podíl na výstavbě rozvinuté společnosti a na obraně socialistických vymožeností formuje základní rys budovatelů socialismu i obránců socialistické vlasti. Pěstuje v lidech zásadovost při hodnocení jevů a procesů, nesmiřitelnost ke všem projevům nacionalismu, šovinismu a rasismu, ideovou pevnost a schopnost čelit jakýmkoliv formám buržoazního vlivu.

Zasedání ÚV KSČ v březnu 1980 zdůraznilo, že „bez hlubokého objasňování jednoty národních a internacionálních zájmů, povinností, které plníme jako pevný článek socialistického společenství, by lidé nebyli s to pochopit politiku naší strany a dát jí plnou podporu... vlastenectví a internacionalismus jsou vlastností, s nimiž se člověk nerodí... Když naučíme naši mládež vážit si velkého díla předků, účtět k pokrokovým tradicím, k naší materiální a duchovní kultuře, když ji naučíme spojit svou lásku k vlasti s velkou perspektivou, kterou má naše země v rodině socialistického společenství, spojit socialistické vlastenectví s proletářským internacionalismem, můžeme si být jisti budoucností naší mládeže, budoucností naší země.“ (Zasedání ústředního výboru Komunistické strany Československa ve dnech 25. a 26. března 1980, Praha 1980, s. 11, 17.)

Takoví lidé se cítí splnit i úkoly při zvyšování obranyschopnosti naší země, o kterých soudruh Husák na XVI. sjezdu KSČ řekl: „Budeme i nadále budovat Československou lidovou armádu jako nedílnou součást ozbrojených sil států Varšavské smlouvy. Nebudeme litovat sil a prostředků, aby naše armáda byla vysoce moderní armádou, bezmezně oddanou straně a lidu, schopnou společně se Sovětskou armádou a armádami ostatních států Varšavské smlouvy uchránit mír a vymoženosti socialismu.“ (Sborník hlavních dokumentů XVI. sjezdu KSČ. Praha 1981, s. 35.)

Potencionály obranyschopnosti ČSSR a dialektika jejich pohybu

Komunistická strana Československa formuluje na vědeckém základě svou vojenskou politiku, řídí vypracování vojenské doktríny a celý proces vojenské výstavby Československa. Potřebám a zájmům realizace své politiky a potřebám vojenské výstavby přizpůsobuje celou vojenskou organizaci Československa a řídí její sladěné fungování. To má svůj konkrétní odraz na kvalitě vojenské síly — obranyschopnosti socialistického Československa.

V marxisticko-leninském učení o válce a armádě je vojenská síla státu (koalice států) chápána jako souvztažná veličina, která vyjadřuje stupeň jeho schopnosti vést válku proti jiným státům při vynaložení všech materiálních a duchovních sil společnosti. Je tedy vyjadřována materiálními a duchovními možnostmi, jimiž disponuje daný stát (kolice států) a bezprostředně je ztělesněna v ozbrojených silách, v jejich schopnosti vést válečné akce.

Vojenskou sílu je možné si představit jako soustavu s určitou strukturou, jejíž prvky zaujímají svá místa, jsou navzájem spojeny a navzájem se podmiňují. Vojenská síla zahrnuje ekonomický, vědecký, morálně politický a vlastní vojenský potenciál. V práci kolektivu sovětských autorů z roku 1977 je vedle zmíněných již čtyř potenciálů uveden navíc potenciál sociální. Domnívám se, že toto členění vojenské síly je plnější a přesnější.

Na základě faktu, že socialistické státy jsou nuceny vytvářet a budovat ozbrojené síly a upevňovat svou vojenskou sílu především pro existenci hrozby a možnosti útoku imperialistických zemí, je v naší terminologii — pokud jde o socialistické státy — nahrazován pojem vojenské síly státu pojmem obranyschopnosti státu. Jím je přesněji a vyčerpávajícím způsobem vyjadřován fakt mírumilovnosti politiky socialistických zemí a propastný rozdíl zaměře-

nosti jejich politiky i poslání jejich ozbrojených sil od politiky a ozbrojených sil kapitalistických států.

Jakkoli je obranyschopnost socialistického státu bezprostředně ztělesněna v jeho ozbrojených silách a jejich kvalitě, každé zužování jejího hodnocení jen přes pohled na ozbrojené síly nedává možnost posoudit kvalitu obranyschopnosti komplexně a v celku.

Základním zdrojem obranyschopnosti každého socialistického státu, tedy i ČSSR a vysoké bojovosti ČSLA je důsledně a tvůrčí uplatňování obecných zákonitostí výstavby socialistické společnosti.

Úspěšnost postupu československé společnosti na cestě socialistické výstavby je podmíněna jejím nepřetržitým a komplexním rozvojem.

Požadavek nepřetržitosti rozvoje vyplývá především z faktu, že výstavba komunistické společenské formace včetně její prvé fáze — socialismu, není jednorázovým aktem, ale procesem, ohraničeným ne tak časově, jako hloubkou a kvalitou přeměn dosahovaných v tomto procesu jak v ekonomické základně, tak i nadstavbě společnosti.

Požadavek komplexnosti rozvoje pak plyne především z dialektiky vývoje společnosti, zbavené vykořisťování člověka člověkem, vzájemné podmíněnosti a závislosti společenských přeměn na ekonomických podmínkách a potřebách nikoli jednostranného, ale proporcionálního rozvoje společnosti.

Nepřetržitost a komplexnost rozvoje společnosti budoucího socialismu je závislá na důslednosti a rozhodnosti, ale i na tvůrčím přístupu a dovednosti, se kterou jsou v daných konkrétních podmínkách v praxi realizovány obecné zákonitosti výstavby socialistické společnosti.

Míru a poslušnost jejich řešení a využití, způsob jejich realizace v konkrétních podmínkách stanoví marxisticko-leninské strany ve své strategické a taktické linii.

Postupná realizace této linie a tvůrčí uplatnění obecných zákonitostí s přihlédnutím ke konkrétním podmínkám a zvláště v dynamickém vývoji ekonomiky, v cílevědomém rozvoji a využívání možností a předností vědeckotechnické revoluce. Dále v pozitivních sociálně politických přeměnách, upevňování mezinárodního postavení Československa, jakož i ve změnách v myšlení, jednání a formování pozitivních životních postojů příslušníků společnosti — to znamená ve svém souhrnu v tempu a rozsahu uskutečňování takových přeměn, jež podmiňují úspěšné budování rozvinuté socialistické společnosti v Československu.

Tím je zároveň přímo, ze samé podstaty socialistického zřízení, pozitivně formována a posilována hodnota těch potenciálů, které ovlivňují obranyschopnost země, s výjimkou vlastního vojenského potenciálu.

Přímá závislost velikosti a hodnoty těchto potenciálů na úspěších při uskutečňování přeměn ve všech sférách života společnosti je vlastně jen společností, v níž zvířela dělnická třída, která jde cestou socialistického vývoje.

Tato významná přednost socialistické společnosti umožňuje ČSSR zvyšovat její obranný potenciál v jednotě s realizací cílů výstavby a rozvoje socialistické společnosti. Každý nový čin a úspěch, každá kvalitativně nová přeměna (v ekonomice, vědě i společenském životě) se promítá do některého z potenciálů obranyschopnosti země.

Ve vykořisťovatelských společnostech naproti tomu se do vojenské síly států, zejména sociálně politické a morálně politické důsledky rozvoje vědy a techniky, růstu produktivity práce a kapitalistického rozvoje ekonomiky vůbec, promítají negativně.

Na druhé straně jsou rozvojem socialistické společnosti, růstem její pevnosti a jejích možností vytvářeny stále příznivější podmínky k tomu, aby bez újmy socialistické výstavbě mohl být v potřebné míře upevňován i vlastní vojenský potenciál.

Zvyšování hodnoty a kvality ekonomického, vědeckého, sociálního a morálně politického potenciálu je tedy objektivním a logickým důsledkem procesu rozvoje socialistické společnosti. Obecně platí, že čím je stupeň rozvoje socialistické společnosti vyšší, čím vyšší a pevnější jsou její úspě-

chy, tím vyšší je stupeň kvality uvedených potenciálů obranyschopnosti země.

Zvyšování hodnoty a kvality vlastního vojenského potenciálu má však jiný průběh. Není objektivním a samozřejmým důsledkem budování a rozvoje socialistické společnosti. Je výsledkem velmi konkrétního a cílevědomého řízení této oblasti marxisticko-leninskou stranou a orgány socialistického státu.

Mezi všemi potenciály obranyschopnosti socialistického státu se projevuje dialektická jednotka. Navenek, na první pohled a zejména v mírovém životě, se může zdát, že vlastní vojenský potenciál sám jen bohatě přijímá, než by i on ve prospěch ostatních dával. To je však jen jeová stránka věci. Ve skutečnosti — protože právě v něm a přes něj se realizuje hodnota ostatních potenciálů, vytváří vojenský potenciál svým vlivem na vojenský a celkový poměr sil ve světovém měřítku, svým vlivem na rozvoj revolučních a demokratických hnutí ve světě a na prosazování politiky mírového soužití a zabezpečení podmínek dlouhodobého mírového rozvoje mimořádně příznivé podmínky pro rozvoj na všech ostatních úsecích. Tedy nejen bere — i sám dává.

Péče o zvyšování vlastního vojenského potenciálu, v němž i ostatní potenciály obranyschopnosti dostávají svůj bezprostřední výraz, je však socialistickým zemím vnucena existencí silného vojenského uskupení kapitalistických zemí a samou existencí imperialismu. Je přirozené, že to si vyžaduje poměrně velké finanční a materiální náklady, odvádí značnou část mužské populace od produktivně ekonomické činnosti a jistě část ekonomiky, včetně vědeckovýzkumných kapacit musí být zaměřena na speciální výrobu.

Představu o finančních nárocích na zabezpečení obrany a bezpečnosti ČSSR dávají **tabulka 1 a obr. 1**. Z údajů je zřejmé, že velikost sumy prostředků, věnovaných ČSSR na obranu a bezpečnost země, má vzestupnou tendenci.

To je vyvoláno jednak prudkým růstem cen základních surovin nutných k výrobě zbraní, dále pracností výroby soudobé vojenské techniky a zbraňových systémů, vyššími nároky na přípravu a školení kádřů, na efektivní způsobů výcviku, požadavky nepřetržitosti bojové pohotovosti, jakož i nároky na ošetřování a provoz soudobé techniky.

Kromě toho v této oblasti velmi silně působí, našimi protivníky záměrně vyvolávané, zkracování inovačních cyklů bojové techniky a zbraňových systémů a vnucování nám nových kol závodů ve zbrojení

Tabulka 1

Srovnání výdajů na obranu a bezpečnost ke společenskému produktu, národnímu důchodu vcelku, jeho hodnotě na 1 obyvatele ČSSR a údaje o růstu osobní spotřeby a produktivity společenské práce

	1948	1950	1955	1960	1965	1970	1975	1979
Společenský produkt v miliardách Kčs – srovnatelné ceny	130,6	164,4	238,4	348,2	405,6	677,2	895,3	1142,2
Jeho procentuální růst 1948 = 100 %	100	126	182	267	310	518	685	874
Vytvořený národní důchod v miliardách Kčs	70,2	85,0	125,3	176,0	178,5	280,8	370,8	440,5
Národní důchod na 1 obyvatele v Kčs	5686	6864	9566	12 892	12 610	19 591	25 051	28 913
Jeho procentuální růst 1948 = 100 %	100	121	178	251	277	386	510	553
Výdaje na obranu na 1 obyvatele v Kčs	Údaje nejsou k dispozici			641	739	1039	1327	1399
Jejich procentuální růst 1960 = 100 %	Údaje nejsou k dispozici			100	115	162	207	218
Procentuální část výdajů na obranu k národ. důchodu na 1 obyvatele	Údaje nejsou k dispozici			4,97	5,86	5,30	5,29	4,83
Osobní spotřeba na 1 obyvatele v Kčs	4389	5245	6076	7954	8212	10 943	13 408	15 391
Její procentuální růst 1948 = 100 %	100	120	138	181	187	249	305	350
Růst společenské produktivity práce	100	122	170	246	271	348	436	482

a zcela zjevná snaha imperialistických zemí v čele s USA získat jednostranné vojenské výhody. O obrovském růstu nákladů na zbrojení hlavních imperialistických zemí, sdružených v NATO, svědčí **tabulka 2**.

Pro konkrétnější posouzení podílu jednotlivých zemí NATO na zbrojení a výdajů na armády je třeba posoudit i přímé vojenské výdaje na 1 obyvatele – viz **tabulku 3**.

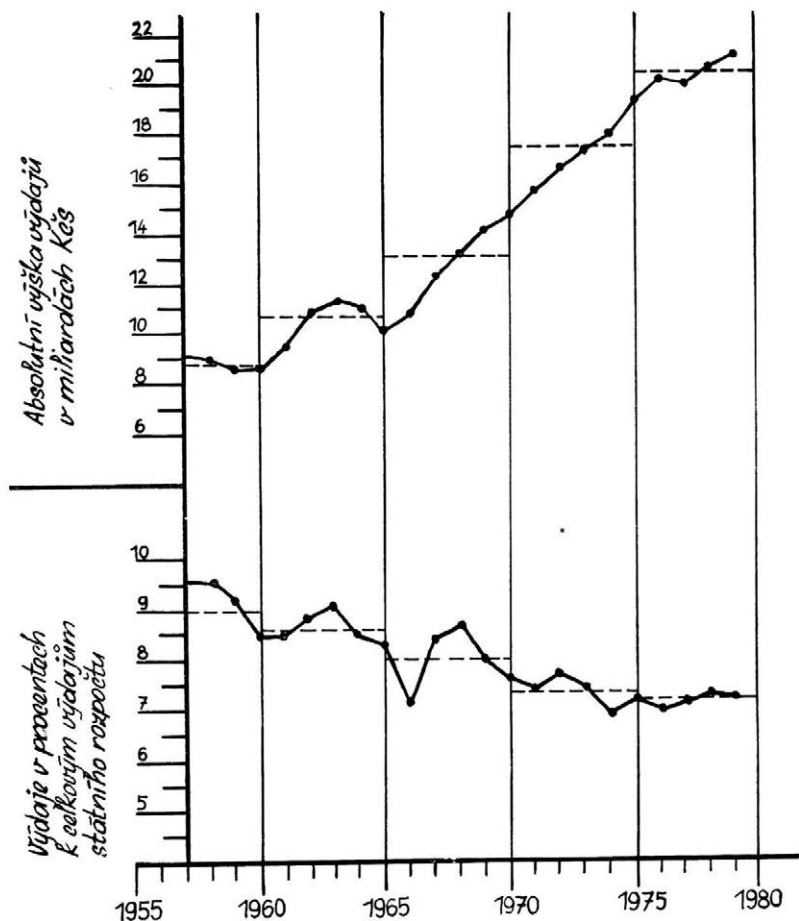
Fakta neúprosně svědčí o tom, že v čele procesu horečného zbrojení stojí USA, jejichž náklady 1,5–2krát překračují náklady jejich hlavních evropských partnerů a 3–4krát náklady ostatních zemí NATO. V posledních letech své úsilí za vysoké

tempo růstu vojenských rozpočtů ještě zesílily.

Čísla na **obr. 1** přesvědčivě ukazují, že ČSSR doceneňuje význam aktivních opatření k zabezpečení své obrany a bezpečnosti a na výdaje v tomto směru vyčleňuje potřebné prostředky.

Současně však tato fakta ukazují, že se daří, a to v poměrně dlouhém časovém úseku, držet celkové výdaje na obranu a bezpečnost pod 10 % celkových rozpočtových výdajů. Pokud jde o procentuální vyjádření na obranu na 1 obyvatele, nepřekročily za posledních 20 let tyto výdaje 6 %.

Takové řešení, zabezpečení růstu sumy prostředků, věnovaných na obranu a bez-

LEGENDA

v jednotlivých letech

----- průměr za pětileté období

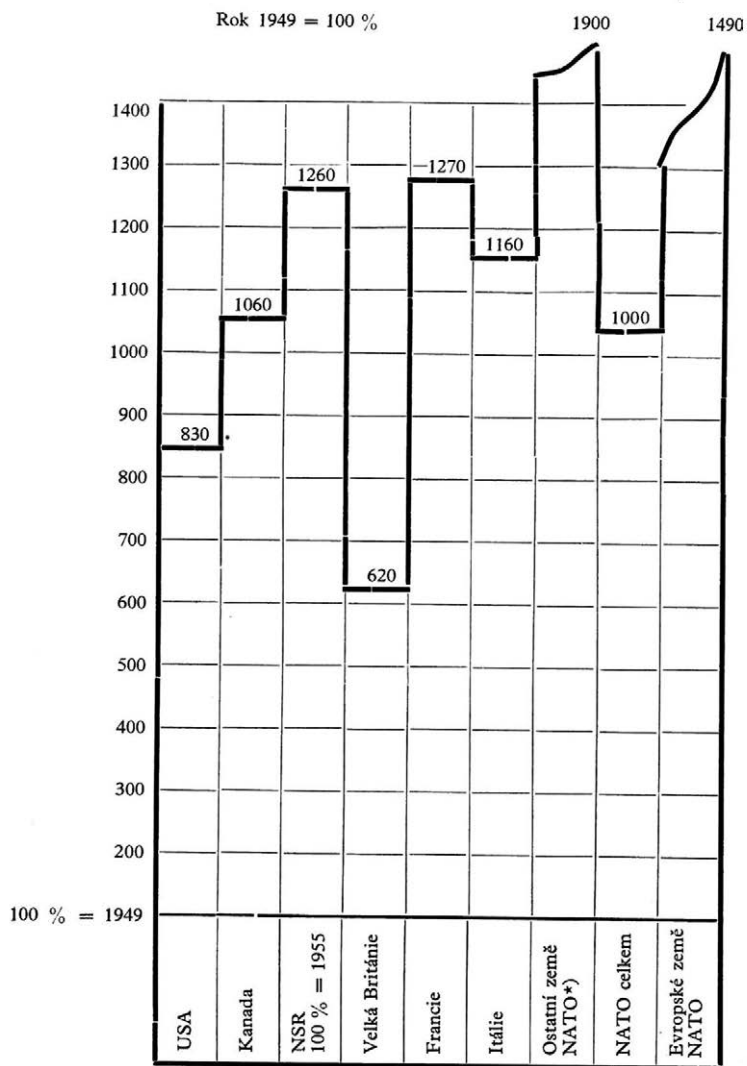
Obr. 1

pečnost při současném určení poměrného podílu těchto prostředků na více méně stejné úrovni — by nebylo možné bez dynamického rozvoje ekonomiky ČSSR, rozvoje vědy a techniky, růstu produktivity práce a národního důchodu.

Značné materiální a finanční prostřed-

ky i produktivní lidské zdroje, použité na obranu země, nejsou však při dosavadním rozdělení třídních sil ve světě jen pouhým nutným zlem, či brzdou rozvoje socialistické společnosti. Především ne proto, že její spolehlivá obrana a bezpečnost před úklady imperialismu je předpokladem a

Tabulka 2
Růst přímých vojenských výdajů zemí NATO v letech 1949–1978 (přepočet v běžných cenách a měnových kursech)

*) ostatní země NATO: Holandsko, Belgie, Dánsko, Norsko, Portugalsko, Lucembursko, Řecko, Turecko

Tabulka 3

Porovnání růstu přímých vojenských výdajů zemí NATO na 1 obyvatele

Země	Počet obyvatel v miliónech	Přímé vojenské výdaje v dolarech			
		1955		1978	
		Celkové v mil. dol.	V dolarech na 1 obyv.	Celkové v mil. dol.	V dolarech na 1 obyv.
USA	186,591	40 371	216	113 000	604
Kanada	18,600	1 819	98	3 635	195
NSR	54,766	1 758	32	17 130	313
Velká Británie	53,301	4 388	82	13 579	255
Itálie	49,821	882	18	5 610	112
Ostatní země NATO	76,347	1 666	22	14 033	183
Francie	47,025	3 148	67	17 518	372

zárukou její vlastní existence a dalšího rozvoje.

Na druhé straně úspěšnost postupu na cestě budování komunistické společnosti, velikost a kvalita přeměn v ekonomice, vědě, technice, sociálně politické a kulturní oblasti vytváří objektivní základ pro vysoký stupeň obranyschopnosti každé jednotlivé socialistické země.

Výsledky a úspěchy každé socialistické země na této cestě, v rozvoji její ekonomiky a politiky, vědy, techniky, kultury, školství a výchovy lidí jsou o to větší a trvalejší, čím více se daří využívat vzájemné pomoci, dvoustranné a vícestranné spolupráce, kooperace a integrace — krátce řečeno: čím více se daří internacionalizovat základní směry rozvoje společnosti.

Internationalizace procesu budování komunistické společnosti v každé jednotlivé zemi znásobuje její síly a je významným prostředkem urychlování jejího rozvoje.

Internationalizace základních směrů rozvoje společnosti není vynucenou obrannou reakcí socialistických zemí. V současnosti jde o objektivní tendenci rozvoje socialistických zemí.

Své nesporné pozitivní důsledky i poměrně vysoký stupeň má internacionalizace i v oblasti vojenství. U evropských socialistických zemí se projevuje především v rozvíjení všestranné spolupráce v rámci Varšavské smlouvy. Výrazného ocenění se dostalo procesu prohlubování internacionalizace obrany socialistických zemí i roli Varšavské smlouvy a jejích orgánů v tomto procesu z tribuny XXVI. sjezdu KSČ a XVI. sjezdu KSSS.

Prohlubující se internacionalizace ve vojenské oblasti má svůj výraz jak v jednotlivých názorech socialistických zemí na otázky soudobé vojenské vědy, tak i v poskytování vzájemné pomoci při uskutečňování praktických opatření k přípravě země, obyvatelstva i ozbrojených sil na vedení války. Dále v ujednacení organizace, výstavby i řízení ozbrojených sil, unifikace výzbroje a bojové techniky, jejich vývoje i výroby, v ujednacení výcviku a výchovy vojsk, jejich taktické a polní přípravy, operační přípravy štábů, společných opatření v přípravě kádru atd.

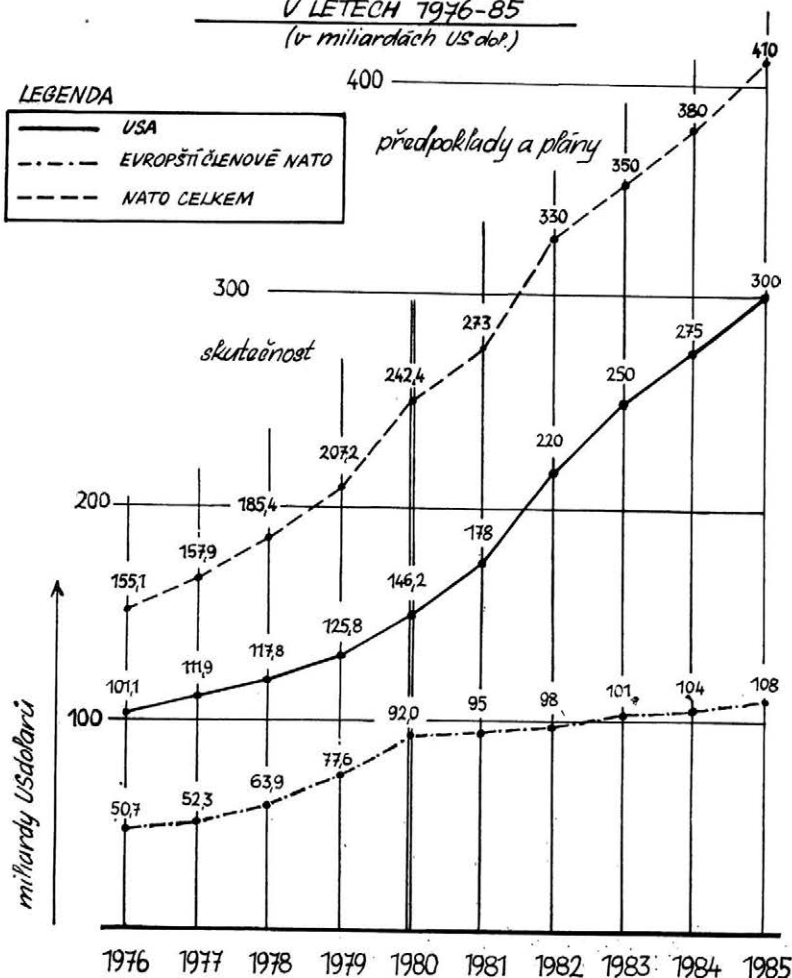
To vše přirozeně vede ke sblížování ozbrojených sil a armád socialistických zemí a ke znásobení obranyschopnosti každé jednotlivé socialistické země, která má možnost při vlastním vkladu pro celé socialistické společenství opřít se o celkový jeho obranný potenciál, váhu a autoritu, zvláště pak o všestrannou autoritu a mohutný obranný potenciál Sovětského svazu, jako rozhodující a největší síly v celém socialistickém společenství.

Objektivní nevyhnutelnost a význam internacionalizace ve vojenské oblasti je zvyrazňována především existencí imperialismu, který představuje pro socialistické země reálné nebezpečí ať přímého válečného konfliktu, tak přímých kontrarevolučních akcí různého typu. Dále je zvyrazněna požadavky, které vyplývají z rozvoje vojenství na materiální a duchovní zdroje společnosti. V důsledku toho nároky na zabezpečení obrany jednotlivých socialistických zemí tak vzrostly, že nemohou být zabezpečeny izolovaně. To vylučuje i izolovanou obranu jednotlivých socialistických

VOJENSKÉ VÝDAJE USA A NATO
V LETECH 1976-85
(v miliardách USD)

LEGENDA

Obr. 2

kých zemí. Kromě Sovětského svazu není schopna žádná z bratrských zemí Varšavské smlouvy zabezpečit vlastními silami vývoj a výrobu všeho, co je nezbytné pro úspěšné vedení moderní války. Proto potřeba zabezpečení obrany i jednotlivých socialistických zemí i celého socialistické-

ho společenství jak v současné době, tak i v další perspektivě naléhavě vyžadují prohlubování integrace ve vojensství a koordinaci vojenskotechnické politiky států Varšavské smlouvy. Garantom účinné obrany socialismu, suverenity a bezpečnosti socialistických zemí může být jen integro-

vaná vojenská síla, jejíž základ tvoří Sovětský svaz a jeho ozbrojené síly.

Požadavek internacionalizace obrany socialismu nabývá tak v konkrétních historických podmínkách na charakteru obecné zákonitosti. Obrana socialismu je internacionální povinností komunistů. Nicméně však je zároveň jevem historicky omezeným, nuceným socialistickým zemím jak samotnou existencí imperialismu, tak i vytvořením a upevňováním agresivních vojenských bloků imperialistických zemí a nebezpečností jejich politiky, namířené proti revolučnímu hnutí a společenskému pokroku kdekoli ve světě.

Proces výstavby komunistické společnosti v celé mnohotvárnosti a dynamičnosti, jakož i ve svých mezinárodních souvislostech vytváří příznivé podmínky k růstu těch ekonomických i politických potenciálů, které ovlivňují kvalitu obranyschopnosti socialistického státu.

Úroveň obranyschopnosti každé socialistické země zvlášť, stejně jako úroveň obranyschopnosti koaličního uskupení socialistických zemí a zemí celého socialistického společenství, má potenciálně vysokou hodnotu. To je dáno zákonitostmi rozvoje jednotlivých zemí i zákonitostmi rozvoje celé soustavy a jejich výraznějšími přednostmi zejména v sociálně politických i morálně politických kvalitách.

Nicméně však přeměna těchto možností v realitu probíhá přes každodenní složitou, náročnou a nesmírně pracnou praxi vojenské výstavby jak v jednotlivých zemích, tak i v rámci koalice. Přes praxi vojenské výstavby jsou přeměňovány možnosti dané ekonomickým i politickým rozvojem socialistického státu v určitou, konkrétní hodnotu vlastního vojenského potenciálu jeho obranyschopnosti. Je to složitý dialektický proces, který má jak své mezinárodní, tak i vnitřní komponenty, v naprosté většině nikoli konstantní, ale nesmírně proměnné. Proto nemůže jít o jednorázový akt, ale cílevědomě a vědecky řízený proces, v němž musí být důsledně respektovány celospolečenské zájmy před místními, lokálními a osobními, v němž musí být uplatněna jednota národních a internacionálních zájmů a potřeb.

Sladit tento složitý proces dynamického rozvoje socialistické společnosti s nároky na zabezpečení její bezpečnosti a obrany může jen Komunistická strana Československa. Ona je jedinou silou, která je schopna teoreticky i prakticky řešit všechny otázky účinné obrany ČSSR. KSC řídí teorii, principy a metody obrany ČSSR. Opírá se o marxisticko-leninské učení o válce a armádě a leninské učení o obraně so-

cialistické vlasti, vypracovává svou vojenskou politiku a koordinuje ji s politikou bratrských komunistických a dělnických stran, zvláště pak s Komunistickou stranou SSSR. KSC určuje hlavní směry vojenské výstavby a vynakládá obrovské úsilí na jejich praktickou realizaci. Cílní praktická opatření ke zdokonalování československých ozbrojených sil, zejména pak ČSLA, řeší základní otázky jejího života, pečuje o upevňování její bojovosti a bojové pohotovosti. Stojí v čele konkrétních opatření k posilování materiálně technického zabezpečení ozbrojených sil, zvláště pak ČSLA a jejich vybavování soudobou, moderní a vysoce účinnou bojovou technikou a zbraněmi. Velkou pozornost věnuje přípravě vojenských kádřů, zejména konkrétní péči o vytvoření a kvalitní fungování celého systému vojenského školství a přípravě vojáků z povolání — velitelů, techniků, politických pracovníků. Svůj konkrétní vliv uplatňuje i na výběr a rozmísťování vojenských kádřů. Nepřetržitě obsahově řídí a pečuje o ideově politickou výchovu všech příslušníků ozbrojených sil a zdokonalování vnitropolitické práce. Tím výrazně ovlivňuje formování jejich komunistického světového názoru, jejich uvědomělý vztah k plnění vojenských povinností, jejich morálně politické vlastnosti a vychovává je v ideově přesvědčené, odolné, statečné a zocelené vojáky, přesvědčené vlastence a internacionalisty. Při řízení ozbrojených sil se KSC opírá o činnost orgánů, které se zabývají otázkami obranyschopnosti země, uvnitř armády pak zejména o činnost vojenských rad, velitelů, politických orgánů a stranických organizací. Cílevědomě také využívá soustavného rozvoje iniciativy a aktivity všech příslušníků armády. To vše ve složitém procesu řízení ozbrojených sil a celé vojenské výstavby Komunistickou stranou Československa vytváří nezbytné předpoklady, které mohou ve svém souhrnu vést k zabezpečení vysokého stupně obranyschopnosti ČSSR, bojovosti a bojové pohotovosti jejich ozbrojených sil. Vedení Komunistickou stranou Československa vystupuje jako zákonitost a nezbytný princip celé vojenské výstavby. Využití příznivých předpokladů, vytvářených přímým a nepřímo vedením ozbrojených sil Komunistickou stranou Československa, však závisí na kvalitě práce komunistů v ozbrojených silách i mimo ně, na důslednosti, s jakou usilují o realizaci politiky strany v této oblasti, na každodenní houževnaté a obětavé práci ve vlastní vojenské výstavbě a budování ozbrojených sil a jejich jádra — Československé lidové armády.

Marxismus-leninismus, metodologie vojenskoteoretického myšlení

Z vnitřního, nerozlučného spojení marxisticko-leninského učení s revolučním dělnickým hnutím vyplývá i jedna z jeho společenských úloh — být světonázorovým a metodologickým základem praktické revoluční činnosti komunistické strany a dalších pokrokových sil — a plnit funkci světonázorového a metodologického základu soudobé vědy.

Charakteristickým rysem etapy budování rozvinuté socialistické společnosti je stále se zrychlující rozvoj vědy, růst jejího vlivu na všechny oblasti a procesy života společnosti. Objektivní zájmy budování a obrany socialismu vyžadují, aby věda vstupovala do všech rozhodujících činností a procesů společenského bytí i vědomí. Vedle ekonomické, politické a ideologické oblasti je to i soudobé vojenství, kde úloha vědy a vědeckotechnického rozvoje vystupuje mimořádně zřetelně a naléhavě.

Věda se stala bezprostředním faktorem všech základních revolučních přeměn ve vojenství. Je určující složkou rozvoje vojenské techniky, řídicích procesů a v neposlední řadě tvoří významný prvek procesu výchovy a výcviku vojáků socialistické armády. Růst úlohy a významu subjektivního činitele ve vojenství nutně podněcuje i odpovídající rozvoj vojenskoteoretického myšlení vojenských kádřů.

Zásadní kvalitativní změny v soudobém vojenství vyvolávají nebývalé požadavky na rozvoj teoretického a praktického po-

znání, na tvůrčí zvládnutí teorie marxismu-leninismu a jeho metodologie. V podmínkách socialistické armády vedle těchto obecných požadavků vystupují další, specifické — na vojenskovědeckou činnost a na formování vojenskoteoretického tvůrčího myšlení — v organické jednotě s vysokou komunistickou uvědomělostí, aktivní životní pozicí, tomu odpovídající praktickou vojenskou činností a činností sociálně politickou aktivitou jednotlivců a skupin.

Marxisticko-leninská strana, vedoucí politická síla socialistické společnosti, přímo i prostřednictvím prvků politického systému ve všech etapách budování socialismu komplexně řeší problémy pevné obrany socialistických vymožeností před úklady třídního nepřítele. Vědeckým základem politiky strany a osou řešení složitých otázek obrany je teorie a metodologie učení marxismu-leninismu. Tak je tomu i při uplatňování vojenské politiky Komunistické strany Československa a při její důsledné realizaci v podmínkách ČSLA. (Srov.: XV. a XVI. sjezd KSČ, 15. a 18. zasedání ÚV KSČ v roce 1980.)

Marxismus-leninismus — osvědčená metoda poznání a činnosti

Marxismus-leninismus je oprávněně nejprůběžnější a nejvlivnější ideologická síla v nynějším světě. Principiálně a vědecky exaktně vyjadřuje zájmy dělnické třídy, všech pracujících, širokých lidových mas a nekompromisně prosazuje objektivní potřeby společenského pokroku.

Jako teorie a metoda je bezpečným průvodcem při vytváření správných odpovědí na složité otázky dneška. Učí tříděnímu, smělému a tvůrčímu řešení problémů. Dává návod k přístupu a hodnocení těch nekomplikovanějších jevů společenského života. Je neoddelitelným faktorem

při formování hodnotové orientace, aktivní životní pozice socialistického člověka a účinně podněcuje činnost revoluční sociálně politickou aktivitu širokých lidových mas. V tomto smyslu představuje doslova metodologii tvůrčího myšlení, poznání, každodenní činnosti, jednání a chování jednotlivců, skupin a celých tříd. Je tedy nutně i metodologií vojenskoteoretického myšlení, poznání a praktické vojenské činnosti v socialistické armádě.

V dnešní době vzrůstá význam vědeckého zkoumání, třídně politického a mravního hodnocení třídních sil a jejich postojů k hlavní otázce současnosti — zachování míru a odvrácení možné raketové jaderné války. Tato kardinální otázka vystupuje ještě zřetelněji na pozadí základních globálních problémů světa, rozhodujících mezinárodních vztahů a postupujícího revolučního procesu. (Srov.: XVI. sjezd KSČ. Zpráva o činnosti strany..., Praha, Příloha Obrany lidu, 7. 4. 1981, s. 13 a XXVI. sjezd KSSS. Zpráva o činnosti..., Rudé právo, 24. 2. 1981, s. 2 a 3.)

Ucelený obraz a vědeckou explikaci těchto složitých a rozporných jevů, pochopení jejich podstaty, obsahu, charakteru, hodnoty a úlohy může podat jediné vědecké, ucelené filozofické, ekonomické a sociálně politické učení, jakým je marxismus-leninismus. Na jeho ideově teoretickém a metodologickém základě, na dialekticko- a historikomaterialistické teorii a metodologii je možné teoreticky pravdivě, stranicky a třídně politicky postihnout tak komplikované a rozporné jevy jako je válka, mír a vojenství vůbec, v totalitě jejich vztahů, souvislostí a zákonitostí. Z těchto východisek a předpokladů je možné tyto jevy správně hodnotit, určovat jejich hodnotu a adekvátní postoje k nim.

Marxismus-leninismus v jednotě tří součástí — marxisticko-leninské filozofie, politické ekonomie a vědeckého komunismu — ve strukturovaném a uspořádaném systému všech jeho kategorií, pojmů, zákonů, zákonitostí, principů a kritérií — je metodologií v širším slova smyslu.

V užším pojetí jako metodologie v sobě zahrnuje učení o tvorbě vědomí, procesech myšlení, metodách a procesech teoretického poznání, prostředcích praktické přeměny činnosti (praxe), hodnotách, cestách a prostředcích dosahování cílů.

Třídnost, stranickost, revolučnost, jednota dialektikomaterialistické, logickohistorické, sociálně politické, ekonomické a vědeckotechnické analýzy tvoří základní osu marxisticko-leninské metodologie vcelku.

Teoretickým základem marxisticko-leninské metodologie je marxisticko-lenin-

ská filozofie v jednotě svých strukturálních částí — dialektického a historického materialismu. Jediná tato filozofie dospěla k vědeckému filozofickému poznání podstatných problémů vojenství. Správně položila a vyřešila otázku poznání a hodnocení války a míru. Definovala základní světónázorové a metodologické principy chápání mechanismu a vzniku těchto jevů, jejich rozhodujících činitelů a komponentů. Vytvořila tak spolehlivé teoretickometodologické základy soudobého vojenství, socialistické vojenské vědy a praxe.

Marxisticko-leninská filozofie nám poskytuje ucelené učení o metodách vojenskovědecké a vědeckovýzkumné práce i praktické vojenské činnosti v celém jejich rozsahu. Vyzbrojuje vojenské kádry všeobecnými principy analýzy procesů, jevů a faktorů. Uplatňování takových principů jako: objektivnost, stranickost, všestranost, konkrétnost, jednotna teorie a praxe, a respektování dialektických vztahů: logické a historické, subjektivní a objektivní, obecné a jednotlivé, podstatné a jevové, náhodné a nutné, možné a skutečné atd., vytváří pevný metodologický základ vojenskoteoretickému myšlení a poznání.

Marxisticko-leninská metodologie se neredukuje na prostou sumu formálně poznávacích procesů, operací, procedur či schémat odtržených od vědeckého světového názoru, ale organicky vychází a obsahově bezprostředně je spojena s vědeckým, marxisticko-leninským světovým názorem, který jí dává jasnou a pevnou třídní orientaci.

V marxismu-leninismu je teorie a metoda jediný, organický, kompaktní celek. Vědecké chápání podstaty a obsahu určitého jevu či procesu je neoddtělitelně spojeno s adekvátním výběrem metody poznání, způsobů činnosti a přístupů. Metoda je tudíž i v souladu s obsahem možné předmětné aktivity subjektu. V tomto smyslu můžeme chápat marxisticko-leninskou dialektikomaterialistickou metodologii doslova jako vědecký světový názor v činnosti.

Hlavní, určující rys marxisticko-leninské metodologie je revolučnost. Objašňuje proces vývoje, boje nového se starým, nevyhnutelnost vítězství nového, progresivního. Materialistická dialektika jako metoda slouží pokrokovým silám v jejich boji proti reakčním strukturám. V rukách dělnické třídy a její marxisticko-leninské strany představuje účinný a mocný nástroj poznání a revolučního přetváření společenské skutečnosti.

Revoluční síla marxisticko-leninské metodologie od samého počátku svého vzniku se stala mocnou silou — duchovní zbraň — která „... nachází v proletariátu

svou materiální zbraň" (Marx, K.: Úvod ke kritice Hegelovy filozofie práva. Spisy, sv. 1, Praha 1957, s. 414) v boji proti vykořisťovatelské a přežilé společenské skutečnosti.

Neoddělitelným rysem je proletářský internacionismus, který orientuje pokrokové síly na uplatňování třídně politického hodnocení při posuzování mezinárodních sil a vztahů. Vyzbrojuje je pevnými zásadami strategie a taktiky třídního boje i znalostí zákonů a zákonitostí revolučního přechodu od kapitalistické společenskoeconomické formace ke komunistické.

Revoluční a internacionální rys marxisticko-leninské metodologie se explicitně projevuje v přístupu a hodnocení války vůbec a války na obranu socialistické vlasti zvláště. Poprvé v historii lidské společnosti, jediné v marxisticko-leninské teorii, konkrétně v systému marxisticko-leninského učení o válce a armádě vzniká pojmově konkrétní filozofická koncepce a pojetí války a míru, které slouží jako bezpečné vodítko při vědeckém zkoumání vnitřních i vnějších sfér a souvislostí těchto společenských jevů. Pravdivé marxisticko-leninské vědecké poznání a správné hodnocení, jako gnozeologické, metodologické a axiologické procesy, adekvátně reflektují, odhalují a objasňují vývoj, zákony a zákonitosti reálných procesů a jevů objektivní skutečnosti. Dialektickomaterialistická metoda vede subjekt k pochopení vnitřních podstatných souvislostí, projevů všeobecných podmínek i pohybu jevů a prvků objektivní skutečnosti. Současně tato metoda dovoluje a umožňuje vědecké předvídaní průběhu procesů a událostí, rozpoznání nejen současného, ale i budoucího vývoje analyzovaného a hodnoceného objektu.

Při realizaci učebně výchovného procesu na vojenských školách je trvale aktuální uvědomovat si tyto skutečnosti a v souladu s těmito principy cílevědomě tento proces zkvalitňovat. Hluboké a tvůrčí osvojení marxismu-leninismu je rozhodujícím prostředkem pro utváření komunistického přesvědčení a světónáborové orientace posluchače a vytváří základní předpoklady pro jeho celkovou vojenskoodbornou připravenost.

Vojenskoteoretické myšlení, jednota teorie a praxe

Teoretické poznání a praktická činnost jsou dvě stránky jednotného procesu lidské předmětné aktivity. Síla marxisticko-leninské teorie a metodologie je v tom, že spočívá na praxi, je bytostně spojena se

Neodmyslitelným metodologickým základem socialistické vojenské vědy je marxisticko-leninské učení o válce a armádě. Jeho výchozí principy, kategorie a pojmy, které určují podstatu války a armády, zákonitosti i metody, vyzbrojují socialistické vojenské kádry poznáním cest, metod a prostředků posilování obranyschopnosti socialistické vlasti a zvyšování bojové síly a bojové připravenosti její armády. Dialektickomaterialistické východisko a metodologie chrání vojenskou vědu před jednostranností a ustrnutím, zaměřují ji na komplexní a tvůrčí řešení aktuálních a perspektivních problémů vojenské výstavby, rozvoje vojenského umění, na trvalé posilování a efektivní spojení s vojenskou praxí. Tím je zabezpečeno, že socialistická vojenská věda, stejně jako každá jiná věda socialistické společnosti, slouží potřebám praxe, zabezpečování vojenské politiky komunistické strany a socialistického státu.

Revolučnost marxisticko-leninské metodologie se projevuje v nekompromisním a principiálním boji s nepřátelskou ideologií a vlivy ideologické diverze. Ofenzivně rozbíjí demagogii antikomunismu a dává návod a cesty na pozitivní překonávání možných negativních vlivů, mnohdy koordinovaného nepřátelského působení na vědomí našich lidí. Na jednání XVI. sjezdu KSČ bylo zdůrazněno, že budujeme socialismus, novou společnost v podmínkách úporného boje dvou protichůdných společenských soustav, dvou nesmiřitelných ideologií.

Skutečná vědecká metodologie je živý návod na jednání a aktivitu, bez frázovitosti, šablon, zastaralých hesel či standardního výběru hotových procedur, technik nebo formulací.

Vědomý i nevědomý odklon od teorie a metodologie marxismu-leninismu vede k bezperspektivnosti, k potlačení stranicosti, vědeckosti a historičnosti, k politickým chybám a politickému pragmatismu, k odmítání objektivní dialektiky a konečností až revizionismu. Pouze vědecká exaktnost a jasnost obecných teoretických a metodologických předpokladů a východisek dává možnost uplatňování revoluční praxe a uskutečňování správné politické linie.

Životem, celým svým obsahem a podstatou i zaměřením sleduje revoluční přetvoření objektivního světa. To vše ve svém komplexu zabezpečuje realnost a uskutečňování programu, strategie a taktiky, všech

směrů a oblastí činnosti marxisticko-leninské strany a socialistického státu. Nejinak je tomu při realizaci vojenské politiky strany a při jejím konkrétním každodenním plnění v podmínkách ČSLA.

Realizace programu a politiky strany v konečném důsledku závisí na lidech, na těch, kteří řídí i na těch, kteří jsou řízeni. Zkušenosti z budování socialistické společnosti a její vojenské organizace ukazují, že vědecká úroveň stranického řízení, politické a organizační práce mezi masami, uvádění politiky strany v život, úspěch v práci v rozhodující míře závisí na politické vyspělosti a uvědomělosti, na odborné kvalifikaci a připravenosti (teoretické, metodologické i praktické), na zkušenosti a organizačních schopnostech řídicích kádřů.

Politická vyspělost pracovníka a jeho morální profil jsou nerozlučně spjaty s jeho odbornými a pracovními vlastnostmi a kvalitami. Jako základní faktor připravenosti pracovníka se odborná stránka posuzuje a hodnotí v jednotě s oběma předcházejícími. Úkoly budování rozvinuté socialistické společnosti neuprosně vyžadují, aby v adekvátním stupni lidé splňovali požadavky na odborné a pracovní schopnosti a dovednosti. K nepostradatelným kvalitám řídicích kádřů patří organizační schopnosti. Vedoucí pracovník potřebuje ovládat nejen obsah pracovní činnosti a technologie, ale musí mít i schopnost organizovat lidi, poznávat je, spravedlivě a náročně hodnotit, vytvářet příznivé pracovní klima a mít vždy pocit vysoké odpovědnosti za svěřenou práci. Síla vedoucího pracovníka není pouze v rozsahu a hloubce teoretických vědomostí a praktických schopností, ale i v organizačním talentu a v umění jednat s lidmi. [Brežněv, L. I.: Projevy a stati. Praha, Svoboda 1973, s. 235.]

Vědeckotechnická revoluce vyvolává velké kvalitativní změny nejen v technice a technologii výroby či ve vojenské technice a zbraních, ale i v organizační práci, v bojové činnosti, v metodách řízení a vedení. Vysoké tempo vědeckotechnického rozvoje, vliv vědy a nejmodernější bojové techniky, pronikavé působení procesů vědeckotechnické revoluce na ozbrojený zápas, vyvolávají trvalou potřebu důsledné, všestranné a intenzivní přípravy vojenských kádřů socialistické armády v souladu s požadavky soudobého vojenství.

Dynamika hlubokých změn ve vojenství přímo vyžaduje, aby otázky kvalifikace, uvědomělosti, vyspělosti, připravenosti, tvůrčího myšlení a tomu odpovídající činnosti byly řešeny v souladu s narůstající-

mi požadavky a odpovědností za obranu socialistické vlasti. Tyto faktory determinují potřebu, zájem i cesty tvorby a rozvoje vojenskoteoretického myšlení a praktického poznání. Zkoumají se fenomény a projevy samotného tvůrčího procesu jako organické složky myšlení a poznání — od základních a jednoduchých metod a procedur, až po vysoce propracované a exaktní heuristické metody.

K tomu je třeba při přípravě vojenských kádřů dovedně využívat zkušeností z bojové praxe, formovat vlastnosti nezbytné pro velení vojskům v boji. Návky, cvičení, velitelská příprava, letučky, uplatňování kybernetických modelů a programových metod, rozvíjejí aktivitu myšlení, taktickou předvídavost, erudici i operačně taktickou připravenost. Zkušenosti ukazují, že vlastnosti tvůrčího myšlení se intenzivně vytvářejí v dynamických, rozporných, rychle se měnících podmínkách, v napjatých, problémových, až krizových situacích. S těmito skutečnostmi je třeba v odpovídající míře kalkulovat zejména při přípravě cvičení. [Metodologie vojenskovedeckého poznání. Praha, Naše vojsko 1979, s. 114—116.]

Vojenskoteoretické myšlení je tvůrčím procesem, zaměřeným na rozvíjení vojenské teorie ve všech jejích oblastech. Je schopností člověka k tvůrčí myšlenkové činnosti s orientací na specifickou oblast společenské praxe — vojenství. Jako organická složka, resp. aspekt individuálního vědomí se projevuje v intelektu člověka, schopností k aktivnímu racionálnímu odrazu objektivní skutečnosti, se specifickou zaměřeností na otázky vojenství. Sociálně politickým základem je schopnost postžení společenského a třídního zájmu, stranickost a principiálnost.

Z tohoto hlediska jeho kvality jsou rozhodujícím předpokladem vyloučení šablonovitosti a zkonstatělosti přístupu k otázkám vojenské teorie a praxe. Odpovídající úroveň tohoto myšlení je nutná i základem pro komplexní a systémové poznávání, pro využívání pokrokových vědeckých poznatků a metod při plnění úloh obrany socialismu, při zabezpečování vysoké bojové pohotovosti a připravenosti ČSLA.

Sociálně politická stránka vojenskoteoretického myšlení vyjadřuje jeho společenský charakter, ideové, třídní a mravní zaměření. Gnozeologická a metodologická stránka: stupeň poznávací síly, metodické připravenosti, vyspělosti, zralost a schopnosti subjektu (individu a kolektivu) k tvůrčí činnosti, k realizaci praktických úkolů.

Vyspělost a zralost daného fenoménu

je možné charakterizovat celou řadou rysů, projevů a schopností. Mezi základní a určující rysy řadíme: schopnost aktivně a věrně odrážet objektivní skutečnost, tvořivost, schopnost správně uplatňovat a používat dialektickomaterialistickou metodu a další adekvátní vědecké metody, systematickosti, schopnost prognóz aj.

Ne vždy se při zaměstnáních vytvářejí takové podmínky a situace, aby se tyto hodnoty vytvářely a upevňovaly. Slabá poučnost a názornost cvičení, malý prostor pro tvůrčí iniciativu, chudost variant, nahrazování nižšího velitele vyšším a některé jiné nedostatky jsou příčinou nedostatečné výchovné finality takto vedených cvičení.

Myšlení těchto kvalit předpokládá komplexnost, orientaci na maximální výkony a výsledky, koncentraci na hlavní článek apod. Jako tvůrčí jev je specifickým celkem, který se nedá redukovat jen na počet komponentů. Je to celistvý proces ontologický, gnozeologický, metodologický i axiologický, který se vyznačuje složitostí a dynamikou.

Na jeho utváření se podílí řada faktorů vnějšího prostředí (materiálních a ideálních), ve kterém člověk žije, učí se, pracuje a tráví svůj volný čas. Do daného procesu vstupuje řada vědních oborů a disciplín: především teorie marxismu-leninismu, další společenské vědy, vojenská věda, teorie řízení a organizace, svým podílem i přírodní a technické vědy.

Rozvojem vojenskoteoretického myšlení sledujeme:

- zvyšující se kvalitou duševní práce dosahovat vyšší úrovně vojenskoteoretického a vojenskopraktického poznání,

- vytváření vyšších kvalit zaměřenosti vojenských kádřů (stránky světonázorové, sociálně politické, hodnotové a mravní), rozvoj vojenských vědomostí, schopností, dovedností a návyků,

- zvyšování rozumové vyspělosti a kvalifikace subjektu řízení a velení,

— z hlediska finality rozvíjet adekvátní úroveň realizovaných sociálně politických a vojenských aktivit, mravních a hodnotových orientací, aktivní životní pozice a socialistického způsobu života.

Při zkvalitňování metodologické stránky vojenskoteoretického myšlení musíme vždy pozorně sledovat organickou vazbu na vojenskopraktickou stránku — v podstatě jednotu teorie a praxe.

Marxisticko-leninské učení chápe a uplatňuje praxi nejen jako skutečné kritérium pravdivosti veškeré teorie, ale jako oblast bojové revoluční činnosti a jako optimální místo pro prověrku našich teoretických názorů a závěrů. V tomto smyslu je vojenská praxe východiskem, základem, cílem i kritériem úrovně, kvalit i směrů rozvoje vojenskovědeckého poznání.

V podmínkách soudobého vojenství mimořádně vzrostla úloha aktivních znalostí schopných využitím odpovídajících metod vytvořit správné řešení a rozhodnutí v neobyčejně rychlé se měnících situacích a podmínkách soudobého ozbrojeného zápasu. Bylo by krajně neodpovědné spoléhat se na to, že k vedení tak složitých operací by stačila pouhá empirie nebo příprava až v době aktualizace. Složitost bojové techniky, zbraní a zbraňových systémů, maximální urputnost a rozhodnost boje, velké množství náhodných činitelů a řada variantních, možných řešení vyžadují uplatňování marxisticko-leninské metodologie, dialektickomaterialistické metody, tvůrčí přístup a vojenskoteoretické myšlení na vysokém stupni. Vývoj ve vojenství i v době míru jde rychlými tempy vpřed. I ve vojenské teorii jednotlivé závěry, které dnes odpovídaly současnému stupni vojenské praxe, rychle zastarávají. Je proto v bytostném zájmu pevné obrany socialistické vlasti, celého socialistického společenství, věnovat maximální pozornost komplexnímu rozvoji, zvyšování úrovně vojenskoteoretického myšlení a praktického poznání vojenských kádřů.

ÚTOK V HORÁCH

Zkušenosti z operačně taktických cvičení a cvičení s vojsky našich i spojeneckých armád v hornatém terénu v průběhu posledních let ukázaly potřebu dalšího hlubšího studia řádů a předpisů, z nichž v článku vycházím, i teoretického rozpracování dané problematiky. Horský zalesněný terén představuje značnou část našeho zájmového prostoru. Proto je nutné, abychom věnovali pozornost teoretickému rozpracování a praktickému zvládnutí zásad operace a boje v těchto podmínkách.

Horský terén (v našich podmínkách především půjde o hory nízké /500 až 1000 m/ a střední /1000—2000/) má řadu zvláštností. Tyto podstatně ovlivňují bojovou činnost vojsk a mezi nimi to bude zejména: velká členitost terénu, množství těžko překonatelných překážek, omezený počet cest a ztížené možnosti pohybu po nich, většinou (ve vyšších polohách) kamenitá skalnatá půda, v nižších polohách dravé toky řek a stráně porostlé jehličnatými nebo listnatými stromy, možné sesouvání skal, sněhových lavin zejména při jaderných výbuších. Kromě toho bojovou činnost může ovlivňovat svérázné podnebí, náhlé změny počasí, řidší vzduch a stínící účinek hor mající vliv na provoz rádiových stanic, radiolokátorů a prostředků radiotechnického a radiačního průzkumu.

Zatím co horský terén s těžko schůdnými úseky s velkým počtem přírodních překážek dovoluje vytvořit odolnou obranu menšími silami a prostředky než za normálních podmínek, pro útok bude vytvářet značné složitosti. Základními rysy útoku v horách mohou být:

1. Vedení útoku na jednotlivých směrech, vzhledem k tomu, že v horách můžeme prakticky útočit převážně po cestách, údolím a po horských hřebtech. Svazky, útvary a jednotky budou zpravidla útočit v širším pásmu, které může např. pro divizi zahrnovat 2—3 směry útoku, z nichž jeden bude hlavní. Pluk bude zpravidla útočit na jednom směru, na kterém je cesta nebo jiná možnost přesunu.

Směr hlavního úderu volíme se zřetelem na kapacitu předpokládaného útočného pásma, dostupnost prostorů pro činnost druhů vojsk a na podmínky materiálně technického zabezpečení. I v tomto případě vycházíme z předpoklá-

daného zámyslu nepřítele i významu daného prostoru na válčišti. V daném případě je třeba brát v úvahu i možné výsledky použití zejména jaderných zbraní.

Šířka útočného pásma bude dána především množstvím komunikací a průchodných směrů i požadavkem nutného rozptýlení vojsk za útoku. Bude zřejmě závislá i na složení nepřítele a stupni vybudování jeho obrany. Bereme-li v úvahu možnou vzdálenost mezi údolími (komunikacemi) v průměru kolem 6—8 km, při možnosti útoku na třech směrech, může divize útočit v horách v pásmu širokém 25 km, armáda do 100 km (především vzhledem k možnostem velení).

2. Ztížené manévrování a rozvinování vojsk. V horách se bude útočit zpravidla v silně členitém terénu, v různých nadmořských výškách, v obtížných klimatických podmínkách, při nedostatku letišť a komunikací, s obtížemi při přesunech mimo komunikace, při náhlých změnách počasí a stavu řek, pod ničivým vlivem tlakové vlny, při nebezpečí závalů a dlouhodobém setrvávání otravných látek v horských soutěskách a hlubokých dolinách.

Proto bude v horách značně ztížen manévr silami a prostředky a z tohoto hlediska bude mít značný význam manévr palbou, používání vzdušných výsadků a obcházejících odřadů.

3. Složitě budování výchozích prostorů pro útok. Podle situace může být útok uskutečněn z chodu nebo z přímého dotyku s nepřítelem, popř. kombinováním obou těchto způsobů tak, že v těžko dostupných terénech přecházejí vojska do útoku z východiště k útoku a v dostupných terénech se přisunují z hloubky. Při volbě východiště k útoku (výchozího prostoru) co nejpečlivěji hodnotíme terén a zvážíme možnosti a směry přístupné pro činnost tanků a motostřeleckých jednotek. Prostor musí zabezpečovat místa výhodná pro rozvinutí raketových vojsk, dělostřelectva, vojsk PVO a míst velení. Kromě toho musí zabezpečovat přistávací plochy pro bojové vrtulníky, podmínky pro maskování, vyloučit nebo alespoň omezit přímé pozorování a přímou palbu. Z těchto důvodů volba východiště k útoku (výchozího prostoru) bude značně složitá a jeho vzdálenost od předního okraje obrany nepřítele bude různá. Musí vytvářet podmínky pro rychlé ovládnutí dominujících výšin, průsmyků, horských přechodů a jiných důležitých objektů, což zabezpečuje útočícím vojskům výhodné podmínky k rozvíjení útoku.

Sestavu volíme podle zámyslu nastávající činnosti a podle důležitosti a kapacity jednotlivých směrů. Sestava vojsk při útoku v horách je charakterizována vytvořením několika uskupení podle směrů a množství průchodových komunikací. Podle složitosti manévru vojsky podél fronty se vyčleňuje na každý ze směrů takové množství sil a prostředků, které zabezpečují splnění stanoveného úkolu do celé hloubky operace nebo obsazení prostoru, který umožňuje široký manévr. Ukazuje se, že na rozdíl od útoku v normálních podmínkách, kdy např. armáda zpravidla útočí na dvou směrech, z nichž jeden je hlavní, v horském terénu těchto směrů bude zpravidla více (zřejmě podle počtu divizí v prvním sledu). Směr hlavního úderu zpravidla nebude vyjádřen silným úderným uskupením (několika divizí), ale především soustředěným úsilím jaderných prostředků, letectva a zřejmě bude zahrnovat několik navzájem souběžně vedených úderů.

Jestliže jsou v útočném pásmu divize tři nebo více přístupných směrů, člení se bojová sestava divize obvykle do jednoho sledu a vyčleňuje se silná vševojsková záloha. Pluk člení bojovou sestavu do dvou nebo více sledů. Do prv-

ního sledu se určují zpravidla motostřelecká vojska zesílená tanky, dělostřelectvem (houfnicemi a minomety), jednotkami ženijního a chemického vojska. Tanková vojska při plnění samostatných úkolů (dobývání komunikačních uzlů, průsmyků, osad nebo výšin) je vhodné zesílit motostřeleckými a ženijními jednotkami.

K zabezpečení úspěšného postupu údolními (úzlábními) je třeba předem ovládnout výšiny a hřebeny na bocích a teprve potom vést útok středem. Při narušení této zásady se vojska mohou dostat do „palebného pytle“ a nepřítel jim může způsobit značné ztráty. Tím by těžko mohla splnit stanovené úkoly. Tato skutečnost při vedení bojové činnosti v hornatém terénu vyžaduje i odpovídající uspořádání zejména bojové sestavy za útoku.

Kromě dosavadních prvků bojové (operační) sestavy, kterou známe z útoku vedeného v klasických podmínkách, budou mít důležité místo obcházení odřady, taktické vzdušné výsadky, odřady zabezpečení postupu a pohyblivé odřady zatarasovací (OZP a POZ).

K ovládnutí dominujících výšin v hloubce nepřátelské obrany, horských průsmyků, přechodů a jiných důležitých objektů (v součinnosti s vojsky, která útočí čelně) se využívají speciálně vytvořené **obcházení odřady**. Tyto odřady (podle úkolu a situace mohou být v síle rota — prapor) se vytvářejí především z motostřeleckých vojsk a jsou zpravidla zesilovány PTRS, minomety, ženijními silami a prostředky, prostředky protitankovými a protiletadlovými jednorázového použití, popř. dalšími silami a prostředky.

Obcházení odřady musí být schopny vést bojovou činnost převážně v obtížném průchodném terénu, odtržené od hlavních sil, což bude mít zpravidla za následek snížení středního tempa útoku a bude klást vysoké požadavky na organizaci součinnosti, paleb i jejich všestranného zabezpečení.

Vzhledem k významu obcházení odřadů bude nutné již v míru zvýšit nároky na speciální přípravu vojsk předurčených ke splnění úkolů stanovených pro tyto odřady. Všichni příslušníci těchto jednotek musí být připraveni uskutečnit dlouhé, náročné přesuny v obtížném terénu, skrytě se přiblížit k postavením nepřítele, směle a rozhodně vést zteč jeho opěrných bodů a postavení z jakéhokoliv směru, samostatně vést bojovou činnost i za nejsložitější situace. Tuto činnost musí být připraveny vést samostatně, v součinnosti s vojsky, která útočí čelně, nebo v součinnosti se vzdušnými výsadky.

Značný význam pro úspěšný útok v horách bude mít **vzdušný výsadek** a z těchto důvodů bude charakteristické jejich časté použití. Síla výsadků bude různá v závislosti na úkolu a objektu, který výsadek musí ovládnout a udržet. Půjde především o výsadky v síle četa — rota, zesílené protitankovými a ženijními silami a prostředky. Vzdušný výsadek může být vysazen (shozen) přímo v prostoru objektu, který má být obsazen, nebo stranou od něj. Zpravidla do prostoru objektu se vysazuje (shazuje) po úspěšném umlčení nepřítelů údery jaderných zbraní a letectvem nebo jinými prostředky, nebo když objekt není obsazen nepřítelem. Vzdušný výsadek vysazený (shozený) stranou od objektu rychle se k němu přiblíží, rozhodným útokem se jej zmocní, buď samostatně nebo v součinnosti s obcházení (nebo předsunutým) odřadem a je povinen jej udržet do příchodu hlavních sil. Společně s obcházení (předsunutým) odřadem musí být připraven bránit tomu, aby nepřítel narušil přechody přes průsmyky nebo jiné důležité objekty.

Na rozdíl od útoku v normálních podmínkách stálým prvkem bojové sestavy budou **OZP**. Tyto zabezpečují postup prvních sítí hlavních sil, pro

ktelé razí průchody v závalech a zátarasech, odklízí závaly z horských cest, zřizují pomocné cesty a objížďky, stavějí přechody přes horské řeky a sou-těsky (strže), zabezpečují přesun vojsk při strmých stoupáních a klesáních a plní další úkoly. **POZ** jsou předurčeny především k upevňování dobytých průsmyků, horských přechodů a křižovatek cest, k odminování a rozrušení cest a stezek vedoucích od nepřítele do boků a týlu vojsk v útoku.

Setava za útoku vojsk bude nejčastěji učeněna úhlem vzad, stupňovitě vpravo nebo vlevo.

První sled — s využitím úderů jaderných zbraní a letectva, za dělostřelecké podpory, v součinnosti s taktickými výsady a obcházeními odřady vede údolími a po horských cestách rozhodnou zteč kombinovanou s obejítím a obchvatem nepřátelských postavení, zmocňuje se opěrných bodů, dominujících výšin a proniká do hloubky obrany nepřítele, při čemž současně obsazováním výšin po obou stranách směru útoku rozšiřuje průlom do stran.

Pro úspěšnou činnost prvního sledu vyvstává potřeba kvalitně organizovaného a vedeného průzkumu, neboť jeho nedostatky se mohou odrazit ve vysokých ztrátách na živé síle a technice. Jeho specifickými úkoly bude zjišťování nekrytých boků a neobsazených mezer, charakter a stupeň vybudování obrany průsmyků a zátarasů, schůdnost terénu, nejvýhodnější prostory pro vysazení taktických vzdušných výsadků, skryté přístupy k průsmykům a další důležité údaje. Během útoku musí průzkum včas zjistit místa léček, vyražení nepřítele k protiztečím, skryté směry vedoucí do boků a týlu nepřátelských opěrných bodů, počet a druh zátarasů, rozrušených úseků terénu a přírodních překážek, možnosti jejich překonávání anebo obejítí apod.

Některé zvláštnosti bude mít **komplexní palebné ničení nepřítele**. Palebné přikrytí přibližování vojsk a jejich rozvinování před předním okrajem v důsledku nižšího tempa útoku může být časově delší, než při vedení bojové činnosti v normálních podmínkách, což ovlivní i strukturu palebné přípravy, podpory a doprovodu vojsk za útoku.

V období palebné přípravy k útoku, při zteči výšin s několikapatrovým rozmístěním palebných prostředků nepřítele se k ničení živé síly a palebných prostředků více využívá přímé a polopřímé střelby dělostřelectva, neboť účinnost přímé střelby je 2—2,5krát větší než nepřímé střelby. Odolné obranné objekty v horách je vhodné ničit přímou střelbou přenosných PTRS, které jsou vysoce efektivní při střelbě na střílny.

V období palebné podpory útoku je v hornatém terénu prakticky vyloučeno použití takových metod dělostřelecké palby, jako např. palebný val.

Velký význam bude mít při boji v hornatém terénu vedení účinné palby z ručních zbraní na velké vzdálenosti (500—1000 m) a bojových vrtulníků, které mohou vést palbu a údery na nepřítele, který je rozmístěn na odvrácených svazích a náhorních rovinách.

Ukazuje se, že roste význam základních palebných dělostřeleckých jednotek — oddílů — baterie — čtyři při podpoře praporů, rot a čet, bojujících na samostatných směrech. Zvláštní význam bude mít uskupení dělostřelectva k podpoře vojsk při boji o ovládnutí přilehlých výšin a hřebců, s následující dělostřeleckou přípravou a podporou útoku vedeného v údolí. To vyžaduje dovedné vytváření dělostřeleckých skupin, schopných uskutečnit rychlý manévr pohybem a palbou v hornatém terénu.

Zpravidla se nevytvářejí armádní dělostřelecké skupiny a armádní dělostřelectvo se začleňuje do divizních a plukovních dělostřeleckých skupin.

S přechodem do útoku se část dělostřelectva přiděluje praporům a v případě potřeby i rotám a velení dělostřelectva a řízení palby se zpravidla decentralizuje. Při organizaci velení a spojení je nutné vytvářet podmínky pro rychlou centralizaci velení a řízení palby dělostřelectva v nejkratší lhůtě.

Při podpoře obcházejících odřadů určených k ovládnutí horských výšin a hřbetů vzroste úloha praporečnického a plukovního dělostřelectva, zejména minometných jednotek a protitankových jednotek s lehkými přenosnými zbraněmi. Dělostřelecké jednotky se zpravidla budou předávat do podřízenosti velitelů vševojskových jednotek.

Protivzdušnou obranu soustředíme na nejdůležitější spojovací cesty, soutěsky, mosty, přepraviště, horské průsmyky, přechody a ostatní objekty, u kterých se zpravidla nahromadí vojska, bojové a dopravní prostředky. Prostory bojové činnosti protiletadlových raketových útvarů se obvykle určují poblíž komunikací a dostupných směrů.

Protivzdušnou obranu praporů, rot a čet vedoucích boj na samostatných směrech bude účelné zabezpečit družstvy (četami) protiletadlových střelců STRELA — 2M a četami 30mm PLdvK z palebných postavení umístěných na svazích hor, výšinách a plošinách nebo z chodu a krátkých zastávek. Hlavním úkolem bude ničení náhle se objevivších nízko letících cílů o velkých rychlostech, a zejména bojových vrtulníků.

Některé zvláštnosti bude mít **chemické zabezpečení**, neboť hornatý terén umožňuje nepříteli efektivně vytvářet zátarasy a prostory zamoření s využitím chemických fúgasů plněných trvalými otravnými látkami. Tato skutečnost bude vyžadovat vedení nepřetržitého radiačního a chemického průzkumu, vytýčování zamořených úseků a jejich překonávání i vykonávání odmořovacích prací. Vyčleněná vojska musí znát využití místních zdrojů a prostředků pro překrytí přechodů v zamořených prostorech a trvalou kontrolu zamoření při regulaci pohybu speciálními jednotkami (hlídkami) z počtů chemické jednotky útvaru.

Při vedení bojové činnosti je vysoce efektivní použití dýmových prostředků a to jak jednotlivcem, tak palbou dělostřelectva a minometů, s využitím i přiděleného úsilí stíhacího bombardovacího letectva. Použitím ručních dýmových granátů, dýmovníků s krátkou dobou dýmování od 2—6 minut jednotlivcem nebo nejmenšími jednotkami se výrazně sníží účinnost mířené střelby nepřítelů a zvýší možnost manévru.

Druhé sledy a zálohy [na armádním stupni tanková nebo motostřelecká divize nebo několik pluků /2—3/ jako vševojsková záloha] se zasazují k narůstání úsilí na rozhodujících směrech činnosti a ke zničení odtržených uskupení nepřítelů a zálohy se mohou kromě toho používat k ničení jednotlivých ohnisek odporu a vzdušných výsadek nepřítelů. Tankové svazky se zasazují po překonání úseků hor a po proniknutí čelních útvarů do širokých údolí a na náhorní plošiny.

Druhý sled (vševojsková záloha) na taktickém stupni musí být připraven rozvíjet úspěch vojsk prvního sledu jak do hloubky, tak i do boků a odrážet protizteče nepřítelů. Může být použit i k likvidaci nepřítelů, který zůstal v týlu našich vojsk, k likvidaci malých výsadekových skupin a k plnění dalších úkolů.

Druhé sledy a vševojskové zálohy se zpravidla přemísťují na hlavním, nejpřístupnějším směru, rozptýleně tak, aby je bylo možné pro plnění úkolů rychle a efektivně použít.

Týlové zabezpečení bojové činnosti v horských podmínkách se organizuje zásadně po směrech. Na každém směru se vytvářejí zvýšené zásoby všech druhů materiálu a zásob a odsunových prostředků, vyčleňují se dopravní prostředky a podle možností i vrtulníky k zabezpečení přisunu a odsunu.

Týlové svazky, útvary a zařízení je výhodné rozmísťovat s využitím ochranných vlastností terénu podél cest a stezek. Na přisunových a odsunových cestách se mohou organizovat etapní stanice (stravovací, výdejny PHM, zdravotnické pomoci, překladiště, odpočívárny, shromaždiště poškozené techniky apod.).

Vzhledem k těžkým provozním podmínkám pro dopravní prostředky a nepřehlednosti terénu se bude materiál přisunovat zpravidla ve dne. Pro přisun materiálu a odsun raněných a nemocných se bude kromě automobilové dopravy využívat vrtulníků. Ve zvlášť obtížných podmínkách je třeba počítat s používáním i hipomobilních prostředků a skupin nosičů.

Zvýšené nároky klade činnost v hornatém terénu na zdravotnickou službu. Zdravotnické etapy se maximálně přibližují k vojskům. Plukovnímu obvazišti, působí-li na samostatném směru, se přidělují síly a prostředky z divizního zdravotnického praporu. Praporní obvaziště se zpravidla posílují lékařem (s nezbytným materiálem, sběrači a nosiči raněných i odsunovými prostředky) z plukovního obvaziště, rotý potom zdravotníkem se zálohou materiálu. U vojáků se zvyšuje zabezpečení prostředky zdravotnické ochrany jednotlivce s důrazem na obvazový materiál a prostředky ochrany před účinky otravných látek. Zdravotnické etapy se vybavují potřebným množstvím teplého prádla, pláštěů, přikrývek, spacích pytlů a jiné teplé výstroje.

Na operačním stupni je třeba včas zvětšit zásoby materiálu u vojsk a ve skladech. Dále zabezpečit bojovou a ostatní techniku, prostředky pro zvýšení průchodnosti a posilovat vojska odsunovými prostředky na každém směru, zabezpečovat vojska speciálními zásobovacími prostředky. Pro přisun materiálu a odsun raněných co nejvíce používat vrtulníků, terénních vozidel a dopravních letounů.

Útočné boje vedené sovětskými vojsky ve druhé světové válce v horách severního Kavkazu, v Karpatech, v hornatém prostoru Jugoslávie, Československa, Rumunska a v horách na Dálném východě přinesly řadu poznatků. Zkušenost těchto bojů potvrdila, že v horách mohou úspěšně vést bojovou činnost nejen speciálně cvičená vojska pro boj v horách, ale i střelecká a tankové vojsko.

Typickým příkladem útoku v horách, který ukazuje základní zvláštnosti boje v těchto podmínkách je činnost 167. gardové střelecké divize 1. GA v říjnu 1944 v Karpatech. Divize plnila úkol při ovládnutí Ruského průsmyku — nejdůležitějšího operačního prostoru, jehož obsazením byla otevřena cesta na území Československa.

Obrana nepřítelů se opírala o systém opěrných bodů vybudovaných na výšinných horského a zalesněného terénu 800—1050 m nad mořem, což vyváželo nepříteli dobré podmínky pro systém křížové a boční palby před předním okrajem i v hloubce jeho obrany. Svahy byly strmé, těžko dostupné pro těžké zbraně a techniku a neumožňovaly použití dělostřelectva pro přímou střelbu.

Základní idea zámyslu boje spočívala v obejít nepřítel v obraně průsmyku, vedení úderů do boků a týlu při současném rozvíjení útoku podél komunikace. Pro splnění úkolu velitel divize učlenil bojovou sestavu do dvou sledů: v prvním 435. a 520. střelecký pluk; ve druhém 615. střelecký pluk. Za

předpokladu možných protiztečí nepřítele ze směru průsmyku byly bojové sestavy pluků tvořeny úhlem vlevo.

Deště zničily cesty a horské pěšiny a tyto byly ještě méně použitelné. To ohrožovalo včasné zaujetí palebných postavení dělostřelectvem. Velitel divize rozhodl vynést děla ručně a v případě nutnosti i rozebrat agregáty a po částech je přemístit. Zaujímání výchozího postavení divize bylo podrobně zorganizováno a v každé rotě byli připraveni průvodci. Náboje se dopravovaly jen na soumarech a nosítkách. Rozhodující úlohu v zabezpečování přesunů sehráli ženisté, kteří ve dne v noci pracovali na osách přesunu a udržovali je ve sjízdném stavu.

Pozorovatelný pluků byly vybudovány ve vzdálenosti 600 — 1000 m od předního okraje, divize 2 km na dominujících výšinách, které zabezpečovaly dobrý výhled a pozorování v průběhu boje.

Vlivem špatné viditelnosti po dělostřelecké palbě zůstalo mnoho palebných prostředků nepřítele nezničeno a vedly silnou palbu na útočící vojska a proto tato v průběhu prvních dvou dnů dosáhla jen malého úspěchu. Proto musely být upřesněny úkoly, vyslány obcházecí oddáky a zasazen druhý sled k ovládnutí průsmyku. Tím zlomily odpor nepřítele a vklínily se do jeho obrany, při odrážení častých protiztečí. Vzhledem k tomu, že nepřítel ztratil ústupovou cestu, rozhodl se bránit průsmyk do posledního vojáka. Průsmyk se vojska musela zmocnit, aby tím otevřela cestu k útoku 1. GA na území Československa. Na osobní rozkaz velitele armády byla veliteli 167. sd přidělena tanková rota 31. tankové brigády.

Použit tanky poděl komunikace nebylo možné vzhledem k silné palbě nepřátelského dělostřelectva a silnému zaminování kolem cesty. Bylo přijato smělé rozhodnutí — tanky vytáhnout na kótu 995, použít tří ženijních praporů a vést úder ve směru na kótu 1000, což nepřítel nejméně očekával. Nepřítel byl tak překvapen, že se v panice rozutekl, prapor rychle ovládl kótu 1000 a tím rozhodl boj za ovládnutí průsmyku.

Zkušenosti 167. sd z útoku v horách jsou poučné zejména tím, že ukazují zvláštnosti použití druhů vojsk, bojové techniky, složitost ženijního zabezpečení útočného boje a nutnost uskutečnění manévru s cílem proniknout do boků a týlu nepřítele v obraně.

Tento příklad přesvědčivě ukazuje, že aktivní činnost i malých sil pěchoty, tanků a jiných prostředků boje má velký význam tam, kde to nepřítel neočekává. Zkušenosti z útoku v horách za Velké vlastenecké války svědčí o tom, že způsoby jeho vedení mají své zvláštnosti, ovlivněné specifikou horského terénu, vodním systémem a počasím. V průběhu útoku se boj často tříštil na řadu izolovaných ohnisek boje, kde se v plném rozsahu projevila samostatnost jednotek a umění velitelů.

Je pochopitelné, že problematika útoku v horách, specifiky bojové činnosti, jsou značně širší než mohu uvést v tomto článku. Všechny se budou odrážet především v práci velitelů a štábů i v činnosti vojsk. Vzhledem k charakteru našeho zájmového prostoru i některých odlišností v organizaci a vedení boje a operace v horském zalesněném terénu, je nutné se danou problematikou v teoretické rovině i praktickém osvojování si metod organizace a vedení boje šířeji zabývat.

VELENÍ DIVIZI PŘI DALEKÝCH PŘESUNECH

V současné době je stále v popředí pozornosti vojsk problematika dalekých přesunů. Pod pojmem daleké přesuny chápeme přesuny vojsk, které vyžadují ke splnění cíle přesunu několika denních pochodových výkonů. Daleký přesun ve své podstatě představuje překonání vzdálenosti zpravidla 1000 i více kilometrů. Je charakteristický pro přesuny vojsk svazků v hloubce teritoria.

Daleké přesuny mohou probíhat různými způsoby:

- pochodem na organických nebo přidělených prostředcích (podvalnicích),
- přepravou po železnici nebo vzduchem,
- kombinovaným způsobem, který je nejvýhodnější, pokud to podmínky dovolí.

Určení způsobu přesunu bude dáno situací na teritoriu a válčisti. Řadu příkladů máme z Velké vlastenecké války.

Při přesunech v rámci sestavy vojsk armády jsou pro vojska svazků platná všechna ustanovení, uvedená v předpisu Vševojsk-1-1, hl. 7. Vojska divize uskuteční daleký přesun po jednotlivých denních pochodech, pochodem z jednoho prostoru denního odpočinku do druhého. Vzhledem k tomuto i přesuny plánují. Štáb armády řeší veškeré opatření na celou hloubku dalekého přesunu a velitel divize upřesňuje denní úkoly vydáním dílčích bojových nařízení.

V článku se zaměřím na některé otázky velení vojskům při plánování, organizaci a uskutečnění přesunů pochodem, které předpis neuvádí, o kterých je nutné uvažovat a řešit je.

Velení vojskům v celé své problematice je jedna z nejnáročnějších činností velitelů a štábů. Zvláště při dalekých přesunech si situace vyžaduje pevné, nepřetržité a hlavně pružné velení s centralizovaným řízením veškeré činnosti.

Základem velení vojskům je rozhodnutí velitele. Má-li být optimální, jeho příprava a rozpracování klade vysoké nároky na promyšlenost, organizovanost práce velitele a příslušníků štábu divize při hlubokém ujasnění úkolů, zhodnocení situace v duchu předpisu Vševojsk-1-1, čl. 51 a 52, pořízení kal-

kulací a propočtů, zdůvodnění přijetí rozhodnutí v duchu článku 53 předpisu Vševojsk-1-1.

Má-li vševojskový štáb připravit příslušné návrhy a závěry, vystupují do popředí propočty a kalkulace, bez kterých nemůžeme přijmout reálné závěry. Kalkulace a propočty jsou rozhodujícím činitelem v práci velitele a štábu při přijímání rozhodnutí velitele. Z hlediska uvedeného stojí v popředí:

1. Kalkulace času potřebného pro vyvedení vojsk divize z prostoru soustředění, z prostorů denních odpočinků na čáru výchozích míst. Praxe ukazuje nutnost zpracovávat plán vyvedení vojsk divize na mapě 1 : 50 000 s přesným stanovením doby průchodů jednotlivých proudů propouštěcími místy a tím zabezpečit plynulost a včasnost vyvedení s předejitím nahromadění sil a prostředků před čarou výchozích míst.

Při kalkulacích k vyvedení vycházíme z požadavku, že vyvádění probíhá ne větší jak poloviční pochodovou rychlostí. Podobné zásady aplikujeme i při zaujímání prostorů denních odpočinků.

2. Zkušenosti z řady cvičení ukazují, že při přesunech vojsk pochodem není vždy reálně určována střední pochodová rychlost. Je nutné vycházet z těchto norem:

- jednotné rychlosti ve dne i v noci 25—30 km.h⁻¹ pro smíšené kolony, 30—40 km.h⁻¹ pro automobilní kolony,
- vzdálenosti mezi prapory 2—3 km, mezi pluky 5 km,
- zastávky plánovat po 3—4 hodinách v trvání do 60 minut podle namáhavosti pochodu,
- denní norma pochodu 300 km (i více), neboť současná úroveň bojové techniky tyto normy umožňuje plnit. V některých úsecích přesunu vojsk je žádoucí určit pochodovou rychlost diferencovaně, na základě charakteristiky terénu, komunikací a průzkumu.

3. Využití času v prostorech denních odpočinků je důležitou organizační otázkou v práci štábu a musí zabezpečit:

- denní ošetření bojové techniky (3—4 h),
- doplnění bojové techniky a vozidel PHM,
- dvojí výdej teplé stravy,
- odpočinek osádek a obsluh bojové techniky, minimálně v trvání 6 h,
- opatření velitelské činnosti pro další etapu přesunu.

K zabezpečení těchto požadavků vhodně slouží časový graf (harmonogram) činnosti vojsk a doplnění materiálu v prostoru denního odpočinku. Tímto vytváří štáb předpoklady pro vysokou organizovanost činnosti a efektivní využití času v prostoru denního odpočinku.

Je to vševojskový dokument, který zpracovává operační skupina (NŠ pluku) v součinnosti s příslušníkem politického aparátu, týlu, technické a výzbrojní služby.

Základem tohoto harmonogramu jsou:

- údaje, které vyplývají z plánu zabezpečení nadřazeného, doby přísunu zásob, příjezdu letuček technické pomoci apod.;
- čas zaujetí prostoru,
- normy stanovené pro doplnění (při zvážení konkrétní situace),
- množství prostředků k zabezpečení opatření materiálních a technických požadavků.

Doplnění musíme plánovat v první řadě na stupni **pluk**. Předpokladem úspěšné realizace plánu je vysoká úroveň organizace a řízení činnosti příslušnými štáby.

Tímto můžeme vytvořit podmínky pro současné plnění opatření, zabezpečit čas pro odpočinek osádek i obsluh a vyhradit čas k práci s lidmi.

4. Svoji důležitost má správný rozpočet času pro přesun a včasné vyvedení a rozvinutí vojsk divize z prostorů soustředění po dalekém přesunu na čáru zasazení do boje.

Štáb divize zde musí vedle propočtů přesunu hlavních sil uvažovat o zabezpečení jejich zasazení do boje a tím vytvořit podmínky pro postupné a včasné rozvinutí sil a prostředků.

Jednotlivé prvky bojové sestavy divize musí být v prostoru zasazení hlavních sil do boje (před čarou zasazení) v určitých časových intervalech před hlavními silami k zabezpečení jejich rozvinutí a k zabezpečení přípravy k vedení bojové činnosti.

Do prostoru zasazení by měly jednotlivé prvky vycházet přibližně v těchto časových lhůtách:

— hloubkový průzkum	Č — 10 až 12 h,
— vševojskový průzkum divize	Č — 6 až 7 h,
— jednotky rádiového průzkumu	Č — 5 h,
— předvoje pluků 1. sledu	Č — 4 až 5 h,
— rozvinutí PTZ, POZ a prostředků PVO divize	Č — 3 až 4 h,
— rozvinutí dělostřelectva v určených palebných postaveních nejpozději	Č — 3 h,

(toto vyžaduje nový systém palebné přípravy, neboť již 1,5 h před zahájením palebného přikrytí přesunujících se vojsk k čáře zasazení musí být dělostřelectvo připraveno k plnění úkolů)

— čela hlavních sil pluků 1. sledu na čáru rozvinutí do praporních proudů

Č — 1 až 1,5 h.

5. Současně s postupným rozvíjením vojsk probíhá velitelská činnost. Jejím obsahem bude rekognoskace a upřesnění rozhodnutí, úkolů a otázek součinnosti. Štáby musí zabezpečit potřebný čas pro práci velitelů a štábů jednotlivých stupňů. Toto zabezpečuje pořízení potřebných kalkulací velitelské činnosti.

PVS divize zaujímáme s vyvedením předvojů do prostoru čáry zasazení hlavních sil divize do bojové činnosti.

Velitelské stanoviště divize zaujímá prostor rozmístění ve vzdálenosti 10 až 15 km od čáry zasazení hlavních sil divize do boje s pohotovostí nejpozději 30 minut před dobou zahájení palebného přikrytí rozvíjejících se vojsk.

Pro velitelskou činnost k upřesnění rozhodnutí a otázek součinnosti je nutné počítat na jednotlivých stupních velení s dobou:

— na stupni divize — pluk	40 minut,
— na stupni pluk — prapor	30 minut,
— na přesuny z místa rekognoskace zpět	30 minut,
— pro upřesnění úkolů a otázek součinnosti náčelníků druhů vojsk, speciálních vojsk a služeb	30 minut.

Tudíž průměrně potřebujeme 130 minut na velitelskou činnost. Tuto na stupni divize je třeba ukončit do zahájení palebného přikrytí a na stupni pluk do vyjití pluků 1. sledu na čáru rozvinutí do praporečnických proudů. Proto velitelskou činnost velitele divize na PVS divize zahájíme nejpozději do Č — 4 hodiny před zasazením divize do bojové činnosti.

Velení za přesunu

Pro splnění stanoveného úkolu má důležité místo v systému velení vojsk jejich nepřetržitě řízení. Toto vyžaduje důkladnou a promyšlenou organizaci systému míst velení svazků, ukrytí míst velení v pochodové sestavě, zabezpečení ochrany radiotechnických prostředků před radiotechnickým průzkumem nepřítele.

Velitel velí za pochodu osobně a prostřednictvím svého štábu. Toto zabezpečuje z mobilních míst velení při dodržení zásad pro členění jednotlivých míst velení a celků. S ohledem na obecné zásady zabezpečování velení při přesunech svazků po území teritoria je vhodné velet za přesunu využitím pomocných velitelských stanovišť (PoVS), umístěných na velitelských stanovištích náčelníků KSVD, v jehož obvodu se svazek přesunuje.

Pomocné velitelské stanoviště (mohou být i dvě) obsazuje operační skupina z počtu štábu divize s potřebnými spojovacími prostředky. Osvědčilo se složení operační skupiny v síle 1 + 4. Skupina pracuje v úzké součinnosti se silniční pořádkovou službou teritoria. Využívá plně teritoriální spojovací sítě. Shromažďuje potřebné informace o situaci vojsk za přesunu a zprostředkovává velení předáním nařízení velitele divize. V případě potřeby velí v duchu rozhodnutí velitele divize ke splnění stanoveného úkolu pochodu.

Po zaujetí prostoru denního odpočinku VS svazku a navázání spojení s náčelníkem KSVD, v jehož obvodu je prostor denního odpočinku, přebírá velitelské stanoviště svazku velení a PoVS, zahájí přesun do určeného prostoru denního odpočinku vojsk.

Tento systém velení organizuje se cestou správců pořádkových úseků — veliteli silničních pořádkových praporů, nebo rot na osách přesunu.

Při organizaci systému míst velení musí velitel divize stanovit:

- místo jednotlivých míst velení v pochodové sestavě,
- síly a prostředky vyčleněné na pomocné VS,
- způsob a dobu jejich přemístění,
- organizaci spojení a jeho využití mezi místy velení za pochodu.

Při realizaci tohoto systému míst velení můžeme zabezpečit velení vojskům takto:

— VS velí divizi z prostoru soustředění při jejich vyvádění k čáře výchozího místa,

— za přesunu VS a TVS divize se přemísťuje v pochodové sestavě vojsk divize a s využitím PoVS, VS — náčelník KSVD, správců pořádkových úseků uskutečňuje velení na základě získaných informací od nich,

— PVS divize se přesunuje a zabezpečuje velení vojskům při zaujímání prostoru denního odpočinku, tzn. od čáry rozchodišť. Toto předpokládá jeho včasné přesunutí do určeného prostoru.

Zabezpečení spojení

Spojení při dalekém přesunu vojsk divize musí zabezpečit nepřetržitě velení všem útvarům, které se přesunují pochodem za stálého nebezpečí použití ZHN nepřitelem, činnosti nepřátelského letectva, radioaktivního a chemického zamoření při zachování maximálního utajení přesunu.

Vzhledem k uvedené organizaci systému míst velení, spojení za pochodu musíme zabezpečit s průzkumem, pochodovým zajištěním, s odřady zabezpečení pohybu, s podřízenými útvary, letectvem, s orgány pořádkové služby a týlovými útvary — jednotkami; při pochodu na vlastním území využíváme rozvinuté spojovací sítě teritoriálních vojenských orgánů pořádkové služby. V dalším zabezpečíme spojení především pohyblivými spojovacími prostředky.

Rádiové spojovací prostředky jsou na příjmu a musí být ve stálé pohotovosti k rychlému odevzdání rozkazů, nařízení a zpráv.

V prostoru denního odpočinku svazku zabezpečujeme spojení linkovými a pohyblivými spojovacími prostředky. Při dostatečné vzdálenosti od nepřítele využíváme radioreléových spojovacích prostředků. Rádiového spojení využíváme v síti výstrahy a pro řízení palby protiletadlových jednotek.

Důležité místo v oblasti zabezpečení velení mají styční důstojníci. Mají-li splnit své povinnosti, uvedené v předpisu Oper-2-1, čl. 58 a 59, je žádoucí, abychom je zodpovědně vybírali a připravili k plnění uvedených úkolů. Praxe ukazuje jak je nutné, aby styčný důstojník byl:

- příslušníkem štábu a znal problematiku vedení bojové činnosti daného stupně velení, který ho vysílá,

- předem vybrán a pro plnění úkolů již v míru cílevědomě připravován. Musí znát své funkční povinnosti, dokázat samostatně zakreslit úkol a formulovat jej, podat hlášení s využitím spojovacího prostředku (rádiové stanice) apod. Vhodnou formou k přípravě těchto funkcionářů jsou štábní nácviky. Zde připravujeme styčné důstojníky nejen k plnění úkolů v bojové činnosti, ale i při přesunech vojsk.

Organizace pořádkové služby

Při přesunu vojsk na vlastním území budeme využívat k zabezpečení včasného přesunu a skrytého soustředění vojsk teritoriální pořádkové služby.

Teritoriální pořádková služba je organizována péčí KSVD po zadní hranici týlového prostoru. Od této hranice organizuje zabezpečení přesunu vojsk k frontě zpravidla velitel využitím svých orgánů a prostředků v souladu s plánem přesunu vojsk a plánem operačního maskování činnosti vojsk.

Vedle těchto teritoriálních orgánů je povinností velitele divize s využitím sil a prostředků vojskové pořádkové služby zabezpečit vyvedení vojsk divize na čáru výchozích míst, zavedení vojsk divize od čáry rozchodišť do určených prostorů rozmístění, zesílení teritoriální pořádkové služby v úsecích, které nejsou dostatečně zabezpečeny. Povinnosti vojskové pořádkové služby a štábů z hlediska činnosti při plánování a organizaci uvádí ustanovení předpisu Všeob-P-31.

Takto organizovaná pořádková služba zabezpečuje nepřetržitý přehled o průběhu jednotlivých útvarů mezi prostory denního odpočinku, udržení pořádku a dodržování maskovacích opatření, organizované shromažďování opravené techniky a operativní velení vojskům během přesunu.

Součinnost s orgány KSVD

Při dalekých přesunech pochodem na vlastním teritoriu budou mít podstatnou úlohu na jeho zabezpečení a organizovaném průběhu teritoriální orgány jako KSVD, KVS a OVS.

Vzhledem k tomuto je žádoucí, aby velitelé a štáby svazů i svazků navázaly úzkou součinnost především s KSVD v těchto otázkách:

- stav na plánovaných hlavních automobilních silnicích a osách přesunu, zničené popř. zamořené úseky komunikací a úroveň radiace na nich, nebezpečné prostory a místa na komunikační síti (diverzní činnost),

- rozsah a stupeň rozvinutí pořádkové služby teritoria na plánovaných komunikacích, požadavky a možnosti rozvinutí vlastní vojskové pořádkové služby na zesílení regulace v komunikačně složitých prostorech, na přístupech k přepravištím přes velké vodní překážky, na osách přesunu mimo hlavní automobilní silnice,

- místa rozvinutí kontrolně pořádkových a dispečerských stanovišť na osách přesunu, organizace a údaje o spojení na ně, možnosti získávání zpráv o průběhu přesunu, možnosti vytváření regulačních míst svazků a útvarů v prostorech rozvinutí těchto orgánů, systém využití spojovacích prostředků orgánů vojenské dopravy k zabezpečení nepřetržitého velení ve smyslu Vševojsk-1-1, čl. 171,

- organizace přechodu přes velké vodní překážky, možný manévr na záložní přepraviště, vybudovaná zpevněná brodová přepraviště a možnosti jejich využití, možnosti předsunutí ženíjních (pontonových) jednotek do plánovaných prostorů přechodů přes vodní toky,

- stanoviště správců pořádkových úseků (velitelů silničních pořádkových prostorů a rot) popř. sousedních VS KSVD ve směru přesunu vojsk a údaje pro spojení s nimi,

- rozvinutí teritoriálních stanic etapní služby na určené automobilní síti a možnosti jejich využívání vojsky za přesunu.

Řešení těchto otázek nevyklučuje organizaci vojskové pořádkové služby štáby divizí. To proto, že nemůžeme při dalekých přesunech vyloučit možné odbočení přesunu od plánovaného (předpokládaného) směru.

Nutno znát místa rozvinutí stanic etapní služby, která zpravidla bývají 100 až 150 km od sebe. To znamená vždy na jedné polovině denního pochodu. Na těchto mohou vojska obdržet teplou stravu, potřebné zdravotnické ošetření apod. Nejsou však určeny pro útvary, které mají své vlastní týly. Jednotlivé služby se rozmísťují hnízdově po družích služeb — technické, PHM, proviantní, zdravotnické apod.

Daleký přesun musíme ve všech jeho etapách utajit. K zabezpečení tohoto důležitého požadavku je nutné:

- k zplánování přesunu přizvat pouze omezený počet vybraných funkcí štábu,

- velitelům divizí a druhů vojsk se vydávají úkoly pouze na jeden den pochodu, tzn. z jednoho prostoru denního odpočinku do druhého,

- realizují se opatření operačního maskování, které vycházejí z plánu velitele vyššího svazu.

Opatření utajení úzce souvisí s opatřením taktického a operačního maskování, které musí zabezpečit utajení cíle a směru pochodu, uvést nepříteli

v omyl, ukrýt prostory denních odpočinků a soustředění vojsk po skončení přesunu. Je žádoucí imitovat rozmístění vojsk, míst velení v prostorech soustředění, vytvářet klamnou radiotechnickou situaci a vysílat klamné informace. K přesunu mezi jednotlivými prostory denních odpočinků využívat výhradně noci. V prostorech dodržovat přísný režim maskovacích opatření. Veškerý pohyb ukončit s rozedněním. Do této doby zahladit veškeré stopy o zaujímání prostorů.

Velmi důležitý význam v této oblasti mají opatření jako například: zákaz styku vojsk s obyvatelstvem v prostorech denních odpočinků, vydávání nařízení velitele svazu pouze do štábů svazků, učinit opatření k zabezpečení pochodu (přesunu) přes vodní toky — stavba pontonových mostů pro přesun vojsk může být realizována pouze v noci a pro období denního světla je nutné tyto prostředky rozebírat a ukrývat.

Obsah zpracovávaných dokumentů

Základem velení je rozhodnutí velitele divize. V tomto velitel uvádí:

- zámysl pro přesun,
- úkoly vojskům,
- organizaci PVO,
- zabezpečení přesunu,
- hlavní otázky součinnosti vojsk divize s teritoriálními orgány a vojsky PVOS,
- pohotovost k přesunu pochodem,
- organizaci velení a určení zástupce.

V souladu s přijatým rozhodnutím v úkolech vojskům velitel divize stanoví:

- způsob přesunu,
- místo v pochodové sestavě,
- pochodovou osu a její číslo, výchozí čáru, regulační čáry a časy průchodů,
- dobu a prostor velké zastávky a denního odpočinku (soustředění).

K plánu pochodu

Plánování přesunu musí zabezpečit co nejvhodnější rozdělení sil a prostředků, uspořádání pochodové sestavy vojsk divize, stanovit všestranné zabezpečení a utajení přesunu. Vojska musí v stanovených časech uskutečnit pochod a udržet plnou bojovou pohotovost k plnění stanovených úkolů.

Při plánování přesunu pochodem musí štáb stanovit:

- možné změny situace ve směru přesunu vojsk divize,
- čas a tempo pochodu, způsob přesunu a jeho utajení,
- zabezpečit trvalou bojovou pohotovost a bojeschopnost vojsk divize pro zasazení do bojové činnosti,
- uspořádání pochodové sestavy, možné změny pochodových os a opatření pro případ vyřazení některého z útvarů v důsledku napadení jadernými údery nepřítel, vytvoření širokých pásem radioaktivního zamoření apod.

Hlavními ukazateli pro plánování přesunu jsou: počet pochodových os, délka pochodu, doba potřebná pro přesun, propočty přesunu, uspořádání

pochodové sestavy, místo a úloha prostředků PVO, zabezpečení přesunu teritoriálními orgány, spotřeba materiálních prostředků, prostory denního odpočinku a přijatá opatření k zajištění vojsk.

Plán pochodu se vyhotovuje v grafické formě na mapě s písemnou částí. V grafické části uvádíme: prostor soustředění s rozmístěním vojsk, ze kterého se přesun zahajuje a prostor soustředění (denního odpočinku), kde přesun pochodem se končí, pochodové osy, čára výchozích míst, regulační čáry, čára rozchodišť s uvedením času průchodu. Pochodová sestava vojsk divize, úkoly pořádkové služby, vyznačení pořádkových úseků, přehled pořádkových orgánů, organizace spojení, čísla pochodových proudů.

V písemné části uvádíme: cíl, zámysl přesunu a rozsah, závěry ze zhodnocení situace nepřítelů vlastních vojsk, terénu a času, propočty vyvedení a zaujetí prostorů, střední pochodovou rychlost a její zdůvodnění, opatření k všestrannému zabezpečení přesunu, opatření OPZHN pro případ napadení jadernými údery nepřítelů na ose přesunu, vyčleněné síly a prostředky, organizaci velení a spojení, organizaci materiálního, technického a zdravotnického zabezpečení, normy spotřeby munice, PHM a organizaci kontroly.

K opatřením ochrany proti zbraním hromadného ničení

Organizace OPZHN zahrnuje souhrn opatření velitelů a štábů, náčelníků druhů vojsk a služeb, stranickopolitických orgánů k zabezpečení úspěšného dokončení přesunu v podmínkách širokého používání jaderných, chemických a bakteriologických zbraní nepřítelů.

Mezi nejdůležitější opatření patří: vyhodnocení situace na osách (v pásmu) přesunu, zapracování otázek ochrany do rozhodnutí a pokynů velitele divize pro řešení OPZHN při přesunu, zplánování opatření OPZHN, zpracování a včasné doručení nařízení pro OPZHN vojskům divize, organizace součinnosti k zabezpečení úkolů s orgány KSVD k realizaci opatření, organizace a uskutečnění kontroly.

V rozhodnutí velitele divize mohou být spolu se stanovením úkolů vojskům zahrnuty otázky, spojené se zabezpečením OPZHN, například: rozptýlení a maskování vojsk v jednotlivých prostorech soustředění a denních odpočinků, doba a způsoby změn prostorů soustředění, způsob činnosti při dosažení pásem zamoření, rozrušení, záplav a požárů, síly a prostředky, vyčleněné do odřadů odstraňování následků, jejich místo v sestavě a úkoly pro splnění opatření k odstranění následků po jaderných úderech nepřítelů.

V pokynech pro OPZHN velitel divize by měl vyjádřit: organizaci radiálního, chemického a biologického průzkumu, síly, prostředky a dobu činnosti, úkoly a dobu ženijního budování prostorů soustředění a denních odpočinků, kdo a jaké síly vyčlení pro zabezpečení činnosti odřadů k odstraňování následků, způsob jejich aktivace, které dokumenty a do kdy ve štábu divize zpracovat pro zabezpečení OPZHN.

Vedoucí úlohu při rozpracování hlavních opatření ochrany má operační skupina (oddělení) štábu divize, přičemž musí pracovat v těsné součinnosti s náčelníky druhů vojsk, speciálních vojsk a služeb, zejména s ženijním náčelníkem, chemickým náčelníkem, náčelníkem týlu divize a náčelníkem zdravotní služby divize. Cílevědomé řízení zde musí uplatnit náčelník štábu divize.

Na základě zpracovávaných opatření vydá štáb divize nařízení pro OPZHN včas podřízeným vojskům. V nařízení uvede opatření pro přesun a činnost v prostoru soustředění anebo denního odpočinku, a to: závěry a možnosti nepřítelů o použití ZHN na vojska divize v průběhu přesunu, opatření vyššího štábu, divize, orgánů teritoria, způsoby a opatření pro překonání pásem široce zamořených prostorů a organizací objížděk, možné osy obejití, úkoly, způsoby a dobu ženijního budování prostorů soustředění a denních odpočinků, opatření k maskování a změně prostorů soustředění, úkoly vojsk při obnově bojeschopnosti, signály a způsob varování vojsk a týlu o nebezpečí napadení, pořadí, dobu zabezpečení vojsk divize prostředky PCHO a další otázky. Nařízení podepisuje náčelník štábu divize a náčelník operační skupiny divize.

V průběhu přesunu se opatření OPZHN uvádějí v bojových nařízeních podřízeným vojskům.

K organizaci radioelektronického boje

Organizace radioelektronického boje při dalekých přesunech spočívá v důsledném dodržování organizačních, technických a provozních opatření boje s technickým průzkumem nepřítelů.

K řízení přesunů maximálně využíváme stálé telefonní sítě. Rádiem vysíláme jenom krátké a nejnutnější signály za krátkých zastávek, jinak provoz na rádiových spojích je přísně zakázán. V prostorech denního odpočinku a v ostatních prostorech soustředění rádiový provoz vyloučíme úplně jak na KV, tak i VKV rádiových spojích.

Vojska přesunovat po osách, které poskytují přírodní maskování. Důležité křižovatky a místa, která nemají přírodní maskování, vhodně maskujeme pasívními prostředky (koutové odražeče, dýmové clony, aerosol apod.) proti radiolokačnímu průzkumu nepřítelů.

Jednotky radioelektronického boje při dalekých přesunech mohou plnit tyto úkoly:

- rádiový prapor REB v prostorech denního odpočinku a ostatních prostorech soustředění vojsk jako celek nerozvinujeme, ale jenom soupravy rádiového průzkumu s cílem vést rádiový průzkum nepřátelských spojů s důrazem na vyhledávání rádiových stanic nepřátelského průzkumu, které pracují v našem týlu,

- radiotechnický prapor REB v prostorech soustředění při překonávání vodních toků a v ostatních prostorech, které neposkytují přírodní maskování rozvinujeme do bojových sestav, hlavně však na náletových směrech nepřátelského letectva a překrytí vojska, objektů před mířeným bombardováním a radiolokačním průzkumem nepřítelů.

Závěrem chci uvést, že daleký přesun by měl být neustále v popředí pozornosti štábů, protože je jednou z velmi náročných činností a vyžaduje mimo jiné vysokou připravenost štábů, vojsk a techniky. Správná organizace pochodu vyžaduje kvalitní a všestranné zhodnocení situace a možností vojsk. Rozhodující v složitých podmínkách soudobého vedení bojové činnosti je nepřetržitě velení vojskům a organizace všestranného zabezpečení přesunů. K tomuto jsem zaměřil i podstatu článku. Nekladl jsem si za cíl vyčerpávat z celou oblast, kterou uvádí ustanovení předpisu Oper-1-1 a Vševojsk-1-1, ale ukázat z hlediska praxe na některé důležité otázky.

Vyhodnocování ničivých účinků neutronových jaderných zbraní

Vojenský průmyslový komplex Spojených států amerických urychleně zdokonaluje všechny druhy konvenčních i jaderných zbraní s cílem spolu se svými spojenci získat strategickou převahu nad socialistickými státy sdruženými ve Varšavské smlouvě. Pokračují ve zdokonalování jaderných zbraní a prostředků jejich dopravy na cíl. Mimořádnou pozornost věnují v tomto směru neutronovým jaderným zbraním, které mají být důležitým prostředkem ničení pozemních i vzdušných cílů a to především prvního strategického sledu protivníka.

Neutronové jaderné náplně vyvíjejí pro řízené střely Lance (mohutnosti 1,6 nebo 2 kt), pro samohybné houfnice 203,2 mm (mohutnosti 1, 1,5 nebo 1,6 kt) a pro houfnice 155 mm (mohutnosti 0,5, 1 nebo 1,5 kt). Podle názoru vojenských teoretiků Severoatlantického paktu může být v období vedení všeobecné jaderné války vedeno na motostřelecké a tankové divize prvního sledu vševojskové armády v útoku až 20 neutronových jaderných úderů a v obraně až 10 úderů.

Používání neutronových jaderných zbraní v příští možné válce klade nové nároky na celý systém opatření ochrany živé síly, techniky a materiálu před jejich účinky. Tyto otázky jsou obsahem vědeckovýzkumných úkolů jak v naší armádě, tak i v armádách států účastníků Varšavské smlouvy. Jedním z problémů v činnosti velitelů a štábů za podmínek používání neutronových jaderných zbraní je vyhodnocování účinků neutronových úderů vedených na vojska a tyl, jako podmínka reálného hodnocení bojeschopnosti zasažených vojsk. Získání zpráv o situaci v ohniscích zasažení neutronovými zbraněmi bude velmi obtížné a časově náročné. Zatímco rozsah zraněných osob účinky dosavadních jaderných zbraní bylo možné zjistit průzkumem ohnisek zasažení anebo získat z hlášení podřízených velitelů, bude posuzování bojeschopnosti jednotek, které byly zasaženy různě vysokými dávkami ozáření, velmi složité. U některých vojáků, kteří obdrželi dávky radiace nad 2500 radů a u nichž dojde ke ztrátě bojeschopnosti během 5 minut (smrt do 1–2 dnů), bude možné příznaky nemoci z ozáření rozpoznat snadno, ale u dávek nižších (500 až 800 radů) dojde k propuknutí nemoci z ozáření až do 2 hodin a u dávek

okolo 300 radů až za 24 hodin od skončení úderu. U těchto osob nebude snadné (pokud nebudou známe dávky ozáření) zjistit bojeschopnost po neutronovém úderu, protože se budou cítit dosud zdravé. I v tom případě, že se podaří v krátké době zjistit obdržené dávky ozáření, bude soustředění zpráv o následcích neutronových úderů trvat u divize nejméně 2—3 hodiny a u vševojskové armády do 4—5 hodin (budou-li tyto zbraně použity hromadně).

Vzhledem k této poměrně dlouhé době potřebné pro shromáždění údajů o bojeschopnosti vojsk po neutronových jaderných úderech, bude nutné pořídit s využitím potřebných podkladů předpověď ztrát živé síly a bojové techniky. Je možné podstatně zkrátit dobu výpočtu a to u divize na 30—40 minut a u vševojskové armády na 1—1,5 hodiny. Tuto skutečnost můžeme dokázat tím, že ani předpověď ztrát po použití dosavadních štěpných jaderných zbraní netrvá déle a v metodice vyhodnocování ztrát nejsou podstatné rozdíly.

Účinky neutronových úderů můžeme vyhodnotit plně podle zásad použitých při zpracování pomůcky „Ničivé účinky jaderných zbraní“ (Oper-51-4).

Pro předpověď ztrát po neutronových úderech nepřítele je nutné mít tyto **výchozí podklady**:

- doba, souřadnice epicentra a mohutnost neutronového výbuchu,
- zasažená jednotka, prostor jejího rozmístění, druh činnosti a stupeň ukrytí živé síly v době úderu.

Věrohodnost předpovědi bude tím větší, čím budou uvedené podklady přesnější.

V současné době je problémem (předmětem intenzivního zkoumání) zjišťování souřadnic epicenter a mohutnosti neutronových úderů, protože dosavadní přístroje nejsou schopny tuto úlohu plnit.

Ostatní otázky spojené s předpovědí ztrát po použití neutronových zbraní nebudou natolik složité.

Základním podkladem pro reálné vyhodnocování účinků neutronových jaderných úderů je znalost **poloměrů pásem vyřazení živé síly a techniky**. V hranicích těchto pásem vyřazení dojde k poškození nebo zničení objektu takového stupně, že ztratí bojeschopnost nebo nemůže být z hlediska svého určení dále používán.

Vyřazení **živé síly** u neutronového jaderného úderu v uvedeném pásmu bude způsobeno převážně účinkem pronikavé radiace, která způsobí střední stupeň zasažení, který vyžaduje léčení osob ve zdravotnických jednotkách a zařízeních.

K vyřazení **bojové techniky** dochází bezprostředně v epicentru účinky tlakové vlny, ale především — poměrně ve značných vzdálenostech — v důsledku vyřazení elektronických zařízení této techniky účinky pronikavé radiace, zvláště toku rychlých neutronů.

Poloměry pásem vyřazení živé síly jsou z dostupných materiálů známe, i když je nutné počítat s tím, že v průběhu dalšího zkoumání ničivých účinků neutronových zbraní může dojít k jejich zpřesnění. Jsou k dispozici údaje o vyřazení živé síly okamžitě po neutronovém úderu, do 1 hodiny a do 24 hodin a to pro mohutnosti výbuchu 0,1, 0,2, 0,5, 1, 1,5, 2 a 5 kt. Pro taktickou a operační potřebu hodnocení ztrát jsou využívány údaje o vyřazení živé síly do 1 a do 24 hodin.

Předpokládané poloměry pásem vyřazení živé síly (R_z v metrech) — viz **tabulku 1**.

Tabulka 1

Stupeň ukrytí živé síly	Doba vyřazení do	Mohutnost v kt						
		0,1	0,2	0,5	1	1,5	2	5
Nekrytá, v automobilech, OT, BVP a lehkých tancích	1 h	850	950	1100	1250	1330	1370	1500
	24 h	950	1050	1230	1350	1440	1500	1700
V tancích bez ochranné vrstvy	1 h	750	860	1030	1130	1200	1250	1380
	24 h	850	980	1130	1250	1340	1400	1550
V tancích s ochrannou vrstvou	1 h	500	630	770	870	950	1000	1130
	24 h	620	730	870	980	1040	1080	1260
V nekrytých okopech a zákopech	1 h	710	820	1000	1080	1150	1220	1400
	24 h	800	940	1080	1270	1380	1450	1600
V nakrytých okopech a zákopech	1 h	440	550	730	810	880	950	1130
	24 h	530	670	820	1000	1110	1200	1340
V pohotovostních úkrytech	1 h	100	200	380	460	530	600	780
	24 h	180	330	470	650	760	850	980

Poloměry pásem vyřazení techniky v důsledku poškození elektronických zařízení, bez jejichž činnosti není technika bojeschopná, anebo je její použití podstatně omezené — viz **tabulku 2** (R_z v metrech).

Tabulka 2

Druh techniky	Mohutnost neutronového úderu v kt						
	0,1	0,2	0,5	1	1,5	2	5
Střední tanky	250	400	450	500	550	600	700
BVP a lehké tanky	300	450	550	600	650	700	800
Obrněné transportéry	350	550	650	700	750	800	900
Reaktivní letouny a nákladní automobily	400	600	750	800	850	900	1000

Máme-li výchozí podklady pro předpověď ztrát a uvedené poloměry pásem vyřazení živé síly, můžeme s využitím pomůcky Oper-51-4 vyhodnocovat účinky neutronových jaderných výbuchů.

V tabulkách této pomůcky uvedených v příloze 1 (tabulka 4.1. Spolehlivě ničená část objektu) můžeme při znalosti plochy (délky) objektu v km^2 (v km) a poloměru pásma vyřazení vyčíst pro známou pravděpodobnou úchylku od epicentra výbuchu spolehlivě ničenou část objektu nebo cíle v procentech. Při vypočítávání těchto tabulek se vyšlo z podmínek, že cíl je kruhový (lineární) a že posuzované části objektu jsou na ploše rovnoměrně rozloženy.

Postup při vyhodnocování účinků neutronových výbuchů tímto způsobem je však zdlouhavý, protože vyžaduje vyhledat nejprve z tabulek poloměr pás-

Ztráty živé síly v procentech u mspr

Tabulka 3

Zasažená jednotka, prvek sestavy	Druh činnosti	Stupeň ukrytí	Mohutnost neutronové hlavičky (v kilotunách)							Velikost prostoru, délka proudu
			0,1	0,2	0,5	1	1,5	2	5	
Mspr (msr)	Útok	Nekrytá, v automobilech, OT a BVP	46 58	58 69	74 87	89 94	94 98	96 98	98 100	5 km ² (0,3)
			55 61	61 68	71 80	81 87	86 91	88 94	94 98	3 km (0,5)
	Přesun	Nekrytá, v automobilech, OT a BVP	39 47	47 58	63 77	79 86	85 93	89 95	95 99	6 km ² (0,25)
			27 34	36 47	52 61	61 81	68 90	76 93	91 98	
		V okopech a zákopech	27 27	27 27	28 36	35 52	42 64	47 74	66 86	
		V nakrytých okopech a zákopech	27 27	27 27	28 36	35 52	42 64	47 74	66 86	
	Obrana	Nekrytá, v automobilech, OT a BVP	27 28	28 37	38 47	48 56	55 64	58 69	69 84	10 km ² (0,5)
			27 27	27 28	32 37	37 50	41 59	46 65	61 76	
		V okopech a zákopech	26 27	27 27	27 27	27 32	27 39	28 45	33 56	
		V nakrytých okopech a zákopech	26 27	27 27	27 27	27 32	27 39	28 45	33 56	
		V pohotovostních úkrytech	2 5	6 17	23 26	26 27	27 27	27 27	27 30	

Poznámka:

U údajů vlevo od silné čáry je uvažován jako objekt neutronového úderu motostřelecká rota. Ztráty jsou přepočteny v procentech z celého praporu. V itateli jsou uvedeny ztráty do jedné hodiny od úderu, ve jmenovateli do 24 hodin. Výška nakrytí zákopů je uvažována 60 cm, pohotovostních úkrytů 90 cm. Přepočet na ztráty v rotě (vlevo od silné čáry) je možný vydělením číslem 27 a vynásobením 100.

ma vyřazení živé síly a potom z příslušné tabulky pomůcky Oper-51-4 (podle velikosti zaujaté plochy nebo délky cíle) teprve zjistit procento vyřazení živé síly u zasaženého objektu.

V souladu se zásadami prozatímního vydání „Metodiky práce a povinností ŘC, RS při rozehře situací, ztrát a způsobu hodnocení bojeschopnosti jednotek a svazků po jaderných úderech“ (čj. 0025824/11 GŠ/OS) můžeme i pro vyhodnocování účinků neutronových jaderných úderů sestavit podobné tabulky, jaké jsou pro předpověď (rozehru) ztrát od jaderných úderů, využívajících štěpné reakce.

Navržené tabulky předpovědi ztrát živé síly po neutronových jaderných úderech nepřítelů vycházejí z těchto podmínek:

- poloměr pásma vyřazení živé síly (Rz) je vzat z dosud známých údajů o účincích neutronových zbraní (viz **tabulku 1**),
- pro základní bojové jednotky (mspr, tpr, ro, to, rmo, pto, plbat), místa velení a jednotky speciálních vojsk a týlu jsou uvažovány velikosti prostorů rozmístění nebo bojové činnosti (délky pochodových proudů) podle platných řádů a předpisů a to kruhové (lineární),
- živá síla je na ploše rozmístěna rovnoměrně,
- neutronovým úderem je zasažen střed objektu (cíle, proudu), tzn., že pravděpodobná úchylka se rovná nule.

Tím byly dodrženy i podmínky, z nichž vychází pomůcka Oper-51-4.

Tabulky jsou propočítány pro činnosti v útoku, za přesunu, v prostoru soustředění, v obraně a pro živou sílu nekrytou, v automobilech, obrněných transportérech (BVP) nebo tancích (bez ochranné vrstvy a s ochrannou vrstvou). V obraně a v prostoru soustředění je kromě toho propočítáno vyřazení živé síly ukryté v okopech a zákopech, v nekrytých okopech a zákopech a v pohotovostních úkrytech. Pro mohutnosti neutronových náplní v kilotunách od 0,1 do 5 kt jsou uvedeny ztráty v procentech do 1 hodiny od výbuchu (čítatel) a do 24 hodin (jmenovatel).

Ke zvýšení objektivity při předpovědi ztrát u malých poloměrů pásem zasažení je uvažována jako objekt neutronového úderu rota nebo baterie a to tehdy, jestliže ztráty v rámci celého praporu se snižují pod procentuální hodnotu roty z celého praporu (např. u motostřeleckého praporu pod 28 %).

Vzor tabulky předpovědi ztrát živé síly v procentech u motostřeleckého praporu — viz **tabulku 3**.

Podle podobných zásad můžeme propočítat tabulky ztrát živé síly u jiných objektů druhů ozbrojených sil, druhů vojsk, speciálních vojsk a týlu, jakož i ztrát bojové techniky.

Hodnocení bojeschopnosti taktických svazků a svazků druhů vojsk vychází z ustanovení pomůcky Oper-51-4 a zmíněné „Metodiky práce“ a není rozdílu v jejím hodnocení oproti štěpným jaderným zbraním.

Tabulky předpovědi ztrát byly jako prozatímní pomůcka rozeslány k využití svazům, svazkům a vojenským vysokým školám. Umožňují v duchu státních zásad pro vyhodnocování účinků jaderných výbuchů velmi rychle posoudit bojeschopnost zasažených základních bojových jednotek, míst velení a týlu a to v krátké době po ukončení skupinových hromadných jaderných úderů nepřítelů. Jsou využitelné pro sestavení souhrnné předpovědi ztrát živé síly pro přijetí zámyslu velitele svazku a operačního svazu pro další vedení bojové činnosti, obnovení bojeschopnosti a odstranění následků použití zbraní hromadného ničení nepřítelů.

ODPOVĚDNOST PŘI PROJEKTOVÁNÍ AUTOMATIZOVANÝCH SYSTÉMŮ VELENÍ

Uplatňování automatizačních prostředků a vědeckých metod v oblasti velení a řízení ČSLA je značně dynamický a složitý proces. Rozmach tohoto procesu je v posledních letech tak velký, že se neobešel bez konkrétních normativních úprav a nutnosti dalšího metodického usměrňování.

Podstata automatizace i v oblasti velení a řízení ČSLA vyplývá z podstaty vědeckotechnického pokroku a jejím smyslem je [stručně řečeno] nahrazování určité třídy duševních činností člověka, podstatně prohloubení kvality informačních podkladů pro rozhodovací procesy, překlenutí některých limitujících faktorů tohoto procesu, z nichž nejvýznamnější je faktor času. Velmi významným prvkem, který akcentují i závěry XVI. sjezdu KSČ a Soubor opatření ke zdokonalení soustavy plánového řízení národního hospodářství po roce 1980, je bezvýhradná nutnost snížení administrativní náročnosti řízení. Všechna tato východiska bychom měli uplatnit při

projektování automatizovaných systémů velení a řízení (dále jen ASVR) v ČSLA a samozřejmě při postupném zavádění těchto systémů nebo jejich dílčích prvků do realizace.

Složitost přechodu od dílčích automatizovaně zpracovávaných řešení ke komplexně pojatým projektům velkých automatizovaných informačních systémů (AIS) až k automatizovaným systémům velení a řízení se neobejde bez **podstatného prohloubení spolupráce** dvou rozhodujících složek, které se tohoto procesu zúčastní, tj. **zadavatele úkolu** (v mírovém systému řízení a velení je to správa nebo samostatné oddělení MNO, resp. jiný pověřený orgán) a **řešitele úkolu**, kterým je specializované projektové nebo výzkumné pracoviště. Problémy, které jsou v článku vytypovány, se dotýkají právě **těchto vztahů** a obsahově navazují na otázky racionalizace informačních systémů velení a řízení v ČSLA, uveřejněné v čísle 8/1980.

Normativní ustanovení pro vztahy mezi zadavateli a řešiteli

Úlohu zadavatele a řešitele v jednotlivých etapách projektování ASVR stanoví služební předpis Mechanizace a automatizace velení v ČSLA (Všeob-P-71) v čl. 121 a 122.

Zadavatel plní tyto úkoly:

1. V předprojektové přípravě:

- stanoví cíle předprojektového průzkumu a analýzy řešeného systému,
- vypracuje zadání úkolu,
- vytváří podmínky pro předprojektový průzkum a analýzu současného systému,
- konkretizuje požadavky na nový systém a zúčastňuje se zpracování projektového úkolu,
- zabezpečuje oponentní řízení k projektovému úkolu.

2. Při tvorbě ideového a prováděcího projektu:

- spolupracuje na vlastním řešení ideových projektů,

— vytváří podle harmonogramů prací politickoorganizační, technické a kádrové podmínky pro sladění postupu projektových prací,

— zpracovává potřebné normativy a jiné písemné podklady pro ideové řešení systému,

— organizuje oponentní řízení k ideovému a prováděcímu projektu.

3. Při zavádění systému do užívání:

— stanoví po dohodě s řešitelem plán přejímky podsystémů,

— přebírá od řešitele dokumentaci prováděcího projektu a předává ji zainteresovaným orgánům,

— zajišťuje vstupní data pro vytvoření a aktualizaci datové základny,

— ověřuje funkci úloh, skupin úloh a podsystémů.

Pro řešitele jsou stanoveny zejména tyto úkoly:

1. V předprojektové přípravě:

- podle požadavku zadavatele a s jeho pomocí zabezpečí předprojektový průzkum a analýzu současného systému,
- sestavuje plán a volí vhodné metody a techniku průzkumu,
- navrhuje koncepci nového systému,
- zabezpečuje dodržování ochrany utajovaných skutečností v souladu s pokyny zadavatele a příslušnými předpisy,
- vypracovává komplexní dokumentaci projektového úkolu.

2. Při tvorbě ideového a prováděcího projektu:

- zpřesňuje požadavky na zadavatele v oblasti politickoorganizační, technické a kádrové pro tvorbu projektu a jeho perspektivní zavedení,
- vypracovává ideový projekt a jeho dokumentaci a předkládá ji zadavateli ke schválení,
- důsledně využívá metody systémového přístupu, racionalizačních metod a zejména typových projektových řešení,
- v plném rozsahu zpracovává prováděcí projekty,
- spolupracuje se zadavatelem při zkušebním provozu.

3. Při zavádění systému do užívání:

- zabezpečuje ve spolupráci se zadavatelem instruktáže pracovníků uživatele,
- zabezpečuje projektový dozor při zavádění podsystémů,
- odstraňuje chyby, které vznikly v průběhu využívání projektu a jsou prokazatelně zaviněny řešitelem.

Týmová práce jako základ úspěchu

Normativní opatření v oblasti projektování ASVR jsou nezbytným základem pro racionální a cílevědomě řízený proces výstavby těchto systémů. Patří k nim i zásady pro vytváření účelových **pracovních týmů** v jednotlivých etapách projektování. Jak ovšem bude ustavený tým pracovat a na jaké úrovni se mu bude dařit plnit úkoly, to nevyřeší žádné normativní ustanovení. Záleží to v mnohém na vnitřní sladěnosti prací jednotlivých členů týmu, na citlivém řízení vedoucího týmu a podle našich dlouhodobých zkušeností zejména na tom, **jak rychle se podaří najít „společný jazyk“**. Bývá to často problém v podmínkách, kdy je pracovní tým složen ze zástupců zadavatelské složky, uživatelských útvarů a skupiny projektantů (systémových inženýrů, analytiků a programátorů) řešitelské organizace.

Vycházíme z toho, že členového pracovního týmu jsou kvalifikovaní pracovníci pro různé oblasti. U zástupců zadavatel-

Ustanovení předpisu Všeob-P-71 podrobněji rozvádějí Metodické zásady řízení a výstavby ASVR ČSLA, svazek 1: Všeobecná část. K významným ustanovením metodických zásad patří stať o řídicí komisi, která jako orgán zadavatele úkolu zajišťuje při tvorbě ASVR nejen sladěnost prací mezi jednotlivými orgány a organizacemi zadavatele, uživatele a řešitele systému, ale odpovídá za objektivní posouzení návrhů na nový systém a doporučuje ke schválení zásadní otázky příslušnému nomenklатурnímu náčelníkovi.

K právům a povinnostem řídicí komise patří:

- projednávat návrh na složení řešitelských týmů a jmenovat jejich vedoucí,
- koordinovat požadavky jednotlivých uživatelských útvarů,
- uplatňovat požadavky zadavatele vůči řešiteli,
- posuzovat a schvalovat materiály k oponentnímu řízení,
- projednávat sporné otázky v průběhu výstavby ASVR.

Na řídicí komisi velmi záleží, jak se bude dařit prosazování a konkrétně uplatňování nových prvků do metodiky práce příslušných štábních útvarů a samotných náčelníků. Proces projektování ASVR má vyústit v postupné zavádění jednotlivých podsystémů do užívání, a to ve svých důsledcích většinou znamená odstraňování zastaralých, málo účinných metod řídicí práce — navíc velmi časově náročných.

telských a uživatelských složek řešeného systému převládá zpravidla výborná věcná znalost dané problematiky, ale menší znalost metod a možností prostředků automatizace. U projektantů, zejména těch, kteří pracují na problému velkých AIS nebo ASVR poprvé, je tomu obráceně. Značná rozdílnost terminologická ve vztahu k automatizaci, převládající jazykové návyky a zvyklosti programátorů, poplatné vníkaní anglického jazyka do odborné terminologie a jiné cizí prvky způsobují mnohdy značné rozpaky a zamlžování problému. **Místo potřebné přesnosti, úplnosti a jasné formulace algoritmu, jednoznačné chápání všemi členy týmu, může docházet nejen ke vzájemnému neporozumění, ale i ke zkreslení a nesprávné interpretaci,** která se objeví negativně až v následující fázi nebo etapě řešení.

Pro zdůrazňujeme v naší práci nutnost organizovat relativně stále pracovní týmy, jejichž vedoucí jsou odpovědní za konti-

nultu práce mezi jednotlivými etapami. Týká se to např. návaznosti koncepce řešení v projektovém úkolu vlastních prací na ideovém projektu apod. Nezanedbáváme důkladné proškolení všech pracovníků týmu při zahájení každé etapy práce.

Velmi často se proces hledání a nalezení společného jazyka projevuje při analýze požadavků na výstupní informace v navrhovaném systému. Je to jeden z klíčových požadavků, protože od potřeby informací pro rozhodovací proces na daném stupni kromě jiného odvozu je definování vstupních informací a jejich pořizování všemi dostupnými formami. To znamená ve svých důsledcích i ovlivnění cílového požadavku na náročnost pořizování při-

márních nositelů informací, nosičů dat, nároky na jejich přenositelnost atd.

Pro zpřesnění, vzájemné porozumění a jednoznačnost popisu pro všechny členy týmu jsme v tomto případě sjednotili druhy výstupů v rozsahu platném pro všechny úlohy v daném podsystému, např.:

- a) standardní výstupy periodické,
- b) standardní výstupy na vyžádání,
- c) parametrické výběry na vyžádání,
- d) přímé výstupy na uživatelský termín.

Obdobně je třeba postupovat i u dalších problémů, dosáhnout jednoznačného výkladu u všech zainteresovaných pracovníků a v podstatě tím i urychlovat řešení dané etapy — omezovat ty zpětné vazby, které vznikají z nesprávných řešení.

Kvalita projektové dokumentace a její posuzování

Výsledkem každé etapy projektování je konkrétní dokumentace, jejíž obsah i rozsah zpřesňují příslušná ustanovení předpisu a metodických zásad. Každý automatizovaný systém v oblasti informací může **spolehlivě pracovat jen na základě účelové, precizně do všech podrobností zpracované dokumentace** — provozní, programové a uživatelské.

Skutečností zůstává, že čím je automatizovaný systém složitější, čím větší rozsah duševních funkcí člověka v oblasti řízení nahrazuje, tím je zpravidla i rozsáhlejší dokumentace, zejména prováděcího projektu. Proto má pro konečnou efektivnost zavedení systému značný význam **náročné posouzení dokumentace** každé etapy projektování.

Významné místo při posuzování úplnosti, věcné správnosti, odborné úrovně a úměrnosti rozsahu projektové dokumentace přísluší **oponentní komisi**, kterou jmenuje velitel (náčelník) zadávající složky. Zásady oponentního řízení úkolů vědecké výzkumné a projektové činnosti jsou všeobecně známé. Z dlouhodobějších zkušeností mohou uvést, že k objektivnosti posouzení problému mohou podstatně přispět ti oponenti, kteří podle příslušných ustanovení směrnice (čl. 9) zpracovávají svůj posudek jako nezávislé osoby a jejich vyjádření nelze tedy považovat za stanovisko organizace, jejímiž jsou příslušníky. Na druhé straně se velmi osvědčilo vyžadování písemných stanovisek od hlavních uživatelů navrhovaného systému a složek, jejichž působnost má přímý vztah k předmětu oponentního řízení. Zvláště významné a potřebné je to u systémů celoživotního významu. Konfrontace těchto stanovisek s oponentními posudky značně přispívá k objektivitě posouzení složitých problé-

mů, které zavádění ASVR v ČSLA doprovázejí.

V závěru chci dodat, že v současné době je **proces vytváření dokumentace pro ASVR značně náročný**. Příčin je mnoho a možnosti řešit je jsou zatím značně omezené. Zatímco mnohé činnosti se v rámci zpracovávání projektů automatizují, **dokumentace se stále zpracovává většinou tradičními metodami**: projektant píše a kreslí, písarka přepisuje na stroji většínou ručně psané texty, potom probíhá optická kontrola správnosti, dokumentace se rozmnožuje, kompletuje atd. Proto by mělo být snahou všech projektových pracovišť promýšlet a prakticky ověřit návrhy, jejichž výsledkem by byla možnost dosažení určitého **zjednodušení a celkové redukce rozsahu** zejména provozní a programové dokumentace prováděcích projektů.

Dalším podstatným důvodem tohoto stavu je skutečnost, že v mnohých systémech řízení **dochází jen k minimálním změnám vnitřních podmínek organizace řídicích prací**. Zejména existující předpisy a jiné normativy v podstatě ztěžují proces automatizace a jejich novelizace, která by akceptovala změněné požadavky komplexní racionalizace řídicích systémů, se značně opožděje. Zde je tedy další, velmi významná styčná plocha pro kvalifikovanou vzájemnou spolupráci zadavatelů a řešitelů ASVR v ČSLA.

Realizace koncepce výstavby ASVR v každé oblasti řízení v podmínkách ČSLA předpokládá postupné řešení vybraných podsystémů a časové přesahuje zpravidla období více než jedné pětiletky. Kvalita prací v etapě projektování je podmíněna úrovní vzájemné spolupráce mezi zadavateli a řešiteli jednotlivých úkolů ASVR.

K POUŽITÍ PROTITANKOVÉ ZÁLOHY

Ničivá síla raketových jaderných zbraní a vysoká pohyblivost pozemních vojsk, zejména tankových uskupení, vtiskují soudobému boji a operaci rozhodný, aktivní a manévrový charakter. Bojová činnost je vedena na širokých nesouvislých frontách s rozhodnými cíli. Mezery mezi svazky a útvary, vytvořené jadernými údery nepřítel, umožňují silným tankovým útvarům a svazkům proniknout do hloubky sestav vojsk v obraně. Boj s tanky, bojovými vozidly pěchoty a obrněnými transportéry je ve všech druzích bojové činnosti základem složkou.

Největší podíl na ničení obrněných cílů připisujeme jaderným zbraním a tankům. Kromě nich však sehrávají významnou úlohu i prostředky dělostřelectva, a to především pro svou přesnost, rychlost a efektivnost palby, dostatečný účinek a relativně jednoduchou organizaci velení.

Zvláštní místo v systému boje s tanky nepřítel zaujímají protitankové jednotky a útvary, organicky začleněné do organizační struktury vševojskových útvarů, svazků a svazů. Jejich význam spočívá v tom, že mohou jako **protitankové zálohy** (PTZ) vševojskového velitele rozhodným způsobem změnit poměr sil v určitém prostoru nebo na směru, kde se podařilo nepříteli

ským tankům proniknout sestavou jednotek a útvarů prvního sledu.

Dělostřeleckým protitankovým útvarům a svazkům patřila důležitá úloha i ve Velké vlastenecké válce. Setkáváme se s nimi již na samém začátku války a ještě dnes oceňujeme jejich progresivní organizaci, moderní bojovou techniku různého druhu, schopnost rychlého manévru pohybem na velkých prostorách tehdejšího válčiště, ale i mimořádnou připravenost velitelů a obsluh. Např. **protitanková brigáda** (1941) disponovala 48 kusy 76mm kanónů, 20 kanónů 107 mm, 48 kanónů 85 mm, ale také 16 PLK 37 mm, 72 kulometry DŠK a ženijní zatarasovací rotou. V **protitankové divizi** (1942), která se skládala ze tří protitankových brigád, bylo 324 protitankových pušek, 48 kanónů 76 mm, 36 kanónů 45 mm, 26 minometů 82 a 120 mm, 12 PLK 37 mm. Každá brigáda měla ještě rotu samopalníků.

Současné názory na boj s tanky se shodují v tom, že PTZ je nutné organizovat a využívat již od stupně vševojskový útvar. U nižších stupňů velení bude obtížné stanovit neohroženější směr útoku tanků a proto i nepravděpodobné uskutečnit včasný manévr protitankovou jednotkou a zaujmout palebnou čáru s dostatečným předstihem.

Hlavní úkoly PTZ v boji a operaci

Účinnost PTZ, potvrzená ve všech operacích Velké vlastenecké války, se aktualizovala i v ozbrojených střetnutích současnosti. Vševojskový velitel musí mít v rukou prostředek, kterým bude schopen řešit problém změny poměru sil mezi tanky nepřítel a vlastními protitankovými prostředky v případě, kdy se nepřítel neočekávaně dostává na určitý směr nebo v prostoru do výhodné situace. Včasně

zasazení PTZ vytváří podmínky pro odrazení útoku nepřátelských tanků a spínání úkolů boje (operace).

Základním úkolem každé PTZ je být připravena podle rozhodnutí vševojskového velitele zesílit protitankovou obranu (PTO) prvosledových jednotek, útvarů či svazků a zastavit útok nepřátelských tanků, které pronikly jejich bojovými sestavami. Kromě toho můžeme do PTZ poža-

dovat přehrazení mezer v bojových sestavách po jaderných úderech nepřítele, vytváření podmínek pro zasazení druhých sledů a záloh, ať již k rozvíjení úspěchu nebo k protizteči (protiúderu), chránit boky a křídla bojové (operační) sestavy, případně účastnit se dělostřelecké přípravy (protipřípravy) palbou ze zakrytých palebných postavení, nebo přímou palbou.

PTZ se rozmísťují v bojové (operační) sestavě vždy na tankovém směru mezi prvním a druhým sledem ve vyčkávacím prostoru (v útoku) nebo v prostoru rozmístění (v obraně), odkud jsou připraveny zaujímat palebné čáry, plánované zpravidla v prostoru druhých sledů prvosledových jednotek (útvárů, svazků), nebo neplánované palebné čáry podle vývoje boje (operace).

Základním způsobem boje PTZ s tanky nepřítele je jejich **ničení na palebných čarách**. PTZ se na nich rozvíjí do bojové sestavy, která nejlépe vyhovuje organizaci boje a vytváří optimální podmínky pro využití bojových, zejména palebných možností protitankových prostředků v PTZ.

Prostor palebné čáry stanoví záloze vševojskový velitel na základě návrhu náčelníka RVD (náčelníka dělostřelectva pluku). Při volbě prostoru palebné čáry bere me v úvahu:

- předpokládaný zámysl bojové činnosti nepřítele s důrazem na použití jeho tankových jednotek, útvárů či svazků,

- zámysl nebo rozhodnutí o použití vlastních vojsk a jejich situace; při tom přihlížíme nejen ke vševojskovým úkolům, ale i ke způsobu jejich plnění v čase a prostoru, k bojové (operační) sestavě vojsk a k jejich bojovým možnostem (možnostem PTO),

- úkoly PTZ vyššího stupně velení v zájmovém pásmu,

- terénní podmínky, včetně ocenění komunikační sítě, stupně rozrušení po jaderných úderech, úderech letectva, zamoření terénu apod.,

- povětrnostní podmínky, popř. i dení a roční dobu.

V souvislosti s tím chci upozornit na skutečnost, že prostory palebných čar volíme v praxi pouze na základě údajů z mapy a zpráv, jejichž hodnověrnost a přesnost nemusí být vysoká (například půjde o předpokládanou činnost nepřítele nebo plánovanou činnost vlastních vojsk). Proto i určený prostor palebné čáry nemůžeme chápat jako neměnný. Skutečný prostor rozvinutí PTZ se může po rekognoskaci terénu a zhodnocení skutečné situace nepřítele velitelem PTZ lišit od plánovaného, kromě toho PTZ musí být připrave-

na kdykoliv zaujmout nepřipravený (neplánovaný) prostor palebné čáry na jiném směru, kde jsme útok nepřátelských tanků nepředpokládali.

Zasazení PTZ na palebné čáře bude v soudobých podmínkách složitým úkolem. Osy přesunu, plánované pro PTZ, mohou být značně poškozeny, přerušeny po vyražení mostů a přeprav nebo zataraseny nejrůznějšími překážkami po jaderných úderech, činností letectva, palbou dělostřelectva apod.

PTZ musí být připravena na překonávání závalů, vodních překážek, zamořených úseků, ale i odrážení leteckých útoků nebo diverzních jednotek. Tyto obtíže a těžkosti můžeme očekávat i v prostoru palebné čáry.

Nemůžeme proto vyloučit případ, kdy PTZ nestačí zaujmout plánovanou palebnou čáru včas nebo ji zaujmout vůbec a bude přinucena k rozvinutí z chodu (na neplánované palebné čáře) v jiném prostoru, ale co možná nejlépe původně zvolené čáry. Včasným zaujetím palebné čáry rozumíme případ, kdy PTZ dosáhne pohotovosti k palbě po zaujetí bojové sestavy mimo dotyk s nepřátelskými tanky, skryté s dokončením všech opatření organizace řízení palby a s možností zahájit palbu jako první.

V obraně nebo pro odrážení protizteči (protiúderu) bude účelné plánovat a připravit na neohroženějších směrech dvojice palebných čar s rozstupem 3–5 km na stupni divize, popř. 5–8 km na stupni armáda. Počítáme-li s rychlostí nepřátelských tanků okolo 15 km.h⁻¹, představuje takový rozstup 12–20, popř. 20–40 minut ve prospěch přesunu a přípravy PTZ k boji. Největším přínosem však je skutečnost, že PTZ zaujímá připravený prostor a vytváří si podmínky, v nichž se možnosti ničení tanků podstatně zvyšují (v průměru asi dvakrát).

Při plánování stanovíme kromě prostoru palebné čáry i dobu pohotovosti PTZ na palebné čáře po vydání signálu (rozkazu) pro zaujetí. Doba uvádíme ve dvou variantách — pro den a noc. I zde považujeme údaje za průměrné hodnoty, neboť vycházejí z norem daných předpisy a z rozboru plánovací mapy. Překročením nařízené doby získává PTZ čas na důkladnější přípravu a zvyšuje tak své palebné možnosti. Urychlení je možné jednak vyšší rychlostí přesunu, jednak urychlením prací při zaujímání palebné čáry, neboť počet ve štábu RVD spočívá v podstatě v součtu časových intervalů pro tyto dvě činnosti.

Při organizaci systému palby na palebné čáře věnujeme pozornost zejména těmto otázkám:

- podmínkám vzájemné podpory palbou a ochrany u dvojic protitankových prostředků,

- dostatečné hloubce bojové sestavy protitankové jednotky nebo útvaru,

- palebné návaznosti a palebnému překrytí sektorů palby jednotlivých prostředků i jednotek,

- možnosti centralizace palby většími palebnými jednotkami na nejbezpečnější směr nebo prostor,

- co nejlepšimu využití terénu, skrytému rozmístění palebných stanovišť,

- pevnému a pružnému velení,

- vytvoření dostatečné zálohy pro manévr na směr největší úhrady nepřátelských tanků nebo k nahrazení ztrát, event. pro případ, že se předem vyhodnocený směr útoku tanků částečně liší od skutečného a v důsledku toho je třeba přeskupit síly.

Včasně zaujetí palebné čáry a dobře organizovaný palebný systém vytváří příznivé podmínky pro úspěšný boj s nepřátelskými tanky a zvyšuje pravděpodobnost jejich zničení palbou protitankových prostředků, hlavně zvyšuje pravděpodobnost zničení tanků již prvními výstřely. Naopak snižuje pravděpodobnost vyřazení protitankového prostředku opětovaným výstřelem tanku a umožňuje tak přenést palbu na další cíl nebo opakovat palbu na první cíl, jestliže nebyl zničen prvním výstřelem. Teoreticky je provázen tento druhý výstřel tak vysokou pravděpodobností (pravděpodobnosti obou výstřelů se sčítají), že by jím měl být již cíl spolehlivě zničen.

Konečný tvar bojové sestavy PTZ na palebné čáře je výsledkem zhodnocení všech uvedených otázek organizace systému palby. Navíc přihlížíme i k předpokládanému směru pohybu tanků, možnému vývinu boje, výsledku součinnosti s POZ nebo jinými protitankovými prostředky vojsk v dotyku. Má však na něm podíl i záměr boje velitele PTZ s nepřátelskými tanky.

Základním stavebním kamenem bojových sestav PTZ všech stupňů je na palebné čáře bojová sestava protitankové jednotky (baterie, popř. čety), která je relativně stabilní co do hloubky a šířky, systému velení a řízení palby, a vyznačuje se velkou odolností proti palebnému a jinému ničivému působení nepřítelů. Jednotlivé baterie (čety) mohou však v nariženém prostoru zaujímat navzájem nejrůznější postavení a vytvářet tak celkovou sestavu oddílů (baterie PTRS) s neúčinnějším systémem

palby. Rozhodnutí o variantě bojové sestavy je jednou z povinností velitele PTZ. Základním faktorem při tom je snaha plnit zadaný úkol co neefektivněji, tj. způsobit nepříteli maximální ztráty při minimálním vynaložení vlastních sil a prostředků.

Pevnost a stálost bojových sestav jednotek tvoří vedle přímého zajištění a využití všech vhodných ochranných vlastností terénu také vzájemně výhodné rozmístění prostředků i jednotek. Například u 100mm PTK vz. 53 považujeme za nejvýhodnější rozmístění děl v četě s rozeštypy 100–300 metrů, mezi četami v baterii 200–400 metrů v šířce i hloubce. Proto celková šířka bojové sestavy baterie bude 600 až 1000 metrů a hloubka 200 až 400 metrů. U PTRS je vhodné počítat mezi četami se vzdáleností až do poloviny maximálního dostřelu (v našem terénu kolem 1000 metrů). Bojová sestava baterie PTRS o třech četách (9 odpalovacích zařízení) může mít pak šířku 2,5 až 3 km.

Zjišťujeme-li šířku přehrazeného směru, musíme k šířce bojové sestavy připočítat:

- u jednotek s PTK polovinu metné délky na obě strany, tedy u baterie 100mm PTK bude celková šířka přehrazeného směru činit asi 200 metrů,

- u jednotek PTRS až polovinu maximální délky střelby; baterie o 9 odpalovacích zařízeních přehradí proto až 5 km šířky tankového směru.

Bojová sestava protitankového oddílu využívá základních možností baterie s tím, že její uspořádání nemusí být pouze v linii (baterie vedle sebe, v jednom sledu), ale i ve dvou sledech. Zásadou je, aby vzdálenost baterií v šířce i hloubce nepřevyšovala metnou délku (zpravidla 1000 m).

U protitankového pluku, kde je opět možná sestava v jednom nebo ve dvou sledech, můžeme vzdálenost mezi oddíly rozšířit na 2–3 km (2 km pro sestavu v jednom sledu). Rozhodující vliv bude zde mít zejména terén.

Protitankové zálohy se velmi často zúčastňují **zasazování druhých sledů a záloh do boje** (sražení), ať již v útoku při rozvíjení úspěchu, nebo v obraně při vlastních protiztečích (protiúderch). Úkol plní vždy v úzké součinnosti s jednotkami (útvary) dotyku, popřípadě s předsunutými oddády.

Bojovou činnost při tom rozvíjejí v podstatě dvěma způsoby.

První z nich spočívá v tom, že PTZ zaujme vyčkávací prostor poblíž plánované palebné čáry na předpokládaném směru ohrožení zasazované jednotky (útvary, svazku) a je připravena k jejímu rychlé-

mu zaujetí, nebo k zaujetí jiné neplánované čáry s úkolem odrazit útok tanků nepřítele, který ohrožuje zasazení druhého sledu.

V druhém případě se PTZ rozvine do bojové sestavy na stanovené palebné čáře, kterou si volí buď přímo na čáře zasazení druhého sledu, nebo na jejím boku, a to s úkolem udržet tuto čáru (prostor) do přechodu zasazované jednotky (útvary, svazku) do útoku. Při tom může, ale nemusí, dojít k palebnému styku prostředků PTZ s nepřítelem. Bude to záviset především na schopnosti vojsk v dotyku zmařit zámysl nepřítele. Tento případ je typický v obraně při vlastní protiztíči (protiúderu).

V palebném přepadu nebo v dělostřelecké přípravě můžeme využít palebných možností PTZ k ničení cílů na předním okraji nepřítele přímou střelbou, nebo na cíle v hloubce palbou ze zakrytých palebných postavení (pokud je PTZ vyzbrojena kanóny 100 mm vz. 53).

PTZ může dostat také úkol podílet se na udržení čar (prostorů), kterých se zmocnila vlastní vojska. Půjde například o udržení prostoru bližšího, dalšího úkolu apod. PTZ plní zpravidla takový úkol tím, že je připravena ve vhodném vyčkávacím prostoru k odražení útoku tankových jednotek nebo útvarů nepřítele z připravených palebných čar na předpokládaných směrech, popř. i z neplánovaných palebných čar.

V obranném boji požadujeme od PTZ, aby byla připravena po jaderných úderech nepřítele nebo po úderech jinými ZHN **zúčastnit se přehrazení mezer v bojové sestavě**. Úkol plní v součinnosti se

vševojskovými jednotkami (útvary), které přicházejí nahradit vyřazená vojska a převzít jejich úkoly.

PTZ zpravidla zaujímá palebnou čáru za prostorem úderu tak, aby jej překryla svou palbou. Nemůžeme vyloučit případ, kdy palebnou čáru zvolí na boku úderu, nebo dokonce před ní. K takovému rozhodnutí povede zejména snaha využít vhodného terénu nebo komunikační sítě, ale ovlivní jej i situace nepřítele a čas pro zaujetí.

Současná bojová technika PTZ svazku a svazu nebrání využít těchto jednotek (útvary) k **vedení palby ze zakrytých palebných postavení**. Pokud nehrozí útok nepřátelských tanků, můžeme počítat s těmito prostředky do hustot hlavních při plánování dělostřelecké přípravy, zčásti i dělostřelecké podpory, palebných přepadů a v obraně při protipřípravě. Vždy však jde o krátkodobý úkol, po jehož splnění se PTZ ihned vrací ke svému základnímu určení.

Přirůstek palebných možností při využití PTZ divize nebo armády (pto, ptp) na různé cíle a dálky střelby při spotřebě 1 pp (pto — 1440 ran, ptp — 4320 ran) — viz tabulku 1.

Pro splnění úkolů ze zakrytých palebných postavení se PTZ včleňuje dočasně do sestavy dělostřelectva některého z útočících (zasazovaných) svazků, nebo do některé z dělostřeleckých skupin (divizní PTZ zpravidla do DDS, armádní do ADS, pokud se nevytváří, pak také do DDS).

PTZ zaujímá svá polebná postavení až těsně před zahájením palby. Po splnění palebných úkolů se vrací zpět do podříze-

Tabulka 1

Dálka střelby	Jednotka, útvar	Cíle			
		odpalovací zařízení	baterie obrněných SH děl	krytá živá síla v OB předem vybudované obrány	nekrytá živá síla
10 km	pto	2,7	2	4,5 ha	48 ha
	ptp	8	6	13,5 ha	144 ha
15 km	pto	1,8	1,3	3 ha	32 ha
	ptp	5,3	4	9 ha	96 ha
20 km	pto	1,3	1	2,2 ha	24 ha
	ptp	4	3	6,7 ha	72 ha

ností původního stupně velení a zaujímá nařízený vyčkávací prostor (prostor rozmístění).

K zabezpečení takového úkolu organizuje štáb RVD odpovídajícího svazku (skupiny) ve prospěch PTZ topograficko-geodetické připojení, povětrnostní přípravu a kontrolu prvků střelby, stanovišť a prostorů míst velení a řídí přísun tříštivotrhavé munice.

ptiny) ve prospěch PTZ topograficko-geodetické připojení, povětrnostní přípravu a kontrolu prvků střelby, stanovišť a prostorů míst velení a řídí přísun tříštivotrhavé munice.

Místo a úloha PTZ v PTO jednotlivých stupňů velení

V současné době se setkáváme s tím, že složení i síla PTZ odpovídá složení i síle organické protitankové jednotky nebo útvaru daného stupně velení. Toto řešení však nemusí v konkrétních podmínkách odpovídat potřebám PTO.

Možná kalkulace a zhodnocení potřebné síly (hodnoty) PTZ na jednotlivých

stupních velení (v tabulce 2) vychází z úkolu vševojskového útvaru (svazku, svazu) v obraně s tím, že jeho splnění je podmíněno zejména zničením hlavního uskupení tanků nepřítele. Při výpočtu zjistíme možnosti ničení tanků nejen protitankovými prostředky prvního sledu bojové (operační) sestavy, ale i ostatními pro-

Tabulka 2

Prostředky ničení	Normy	Útvar		Svazek		Svaz	
		počet	možnosti	počet	možnosti	počet	možnosti
Údery letectva		*)	20	*)	40	*)	75
Palba dělostřelectva ze ZPP:							
- na proudy	2 %	2 SP	1	4 SP	2	10 SP	5
- PPP	2,5 %	2	3	6	9	12	18
PT minové zátarasy	*)		10		40		100
POZ	*)		3		3		15
Ruční PT prostředky	0,3	40	12	150	45	450	135
PT prostředky prvních sledů:							
- 82 mm BzK	1,5	3	5	5	8	19	28
- PTRS přenosného typu	2	5	10	7	14	29	58
- tanky (v obraně)	2,5	10	25	21	52	42	105
- tanky (protizteč)	1	-	-	42	42	300	300
- PTRS na OT	2,5	-	-	14	35	43	108
- 100 mm PTK	1,5	-	-	-	-	28	42
- BVP (v obraně)	2,5	-	-	50	125	100	250
- BVP (protizteč)	1,2	-	-	25	30	50	60
Celkové možnosti			89		445		1299
Potřeba ničit (viz tabulku 3)			121		509		1342
Zbývá			32		64		43
Současné možnosti PTZ z organických protitankových jednotek (útvarů)			22		27		81

středky ničení, které působí před tento první sled. Pokud možnosti ničení tanků jsou nižší, než výsledná potřeba, požadujeme posílení PTO prvního sledu přímo nebo úhradu rozdílu zasazením PTZ odpovídající hodnoty. Sílu PTZ vždy stanovíme po hlubší úvaze a po komplexním posouzení úkolu s možností PTO.

Možnosti boje s tanky nepřítele — viz **tabulku 2.**

*) Poznámka a vysvětlení ke kalkulaci v tabulce 2. Obecně víme, že např. motostřelecký pluk, který se brání v úseku širokém 10 km, má za úkol odrazit svým prvním sledem útok nepřítele v hodnotě do 1,5 tankové brigády, zabránit nepříteli v prolomení prvního postavení obrany v celé šířce a vytvořit podmínky pro úspěšnou protizteč druhým sledem pluku. Obdobně u vševojskové divize se požaduje, aby její první sled (v kalkulaci se počítá se dvěma motostřeleckými pluky) odrazil útok nepřítele v hodnotě asi do dvou divizí (zde tankové a mechanizované), u vševojskové armády (s dvěma motostřeleckými divizemi v prvním sledu) útok nepřítele v hodnotě armádního sboru a divizí v dotyku (např. dvou tankových a tří mechanizovaných divizí), a jejich druhé sledy po protizteči (protiúderu) obnovily přední okraj obrany.

Máme-li útok nepřítele odrazit s pravděpodobností větší než 0,9, musíme mu způsobit alespoň 60 % ztrát tanků (tzv. typových obrněných cílů). Celkové množství obrněných cílů (tanků, BVP, OT) přepočteme na typové obrněné cíle podle vzorce

$$N = N_T + 2/3 N_{BVP},$$

kde

N — celkový počet typových obrněných cílů vzatých do kalkulace,

N_T — počet tanků,

N_{BVP} — počet bojových vozidel pěchoty (OT).

Celkový počet těchto typových cílů pro uváděné stupně velení a daný příklad ukazuje **tabulka 3** (platí pro armádu NSR).

Při zpracování tabulky 3 jsem vycházel z těchto základních údajů:

— tanková brigáda nepřítele — 110 tanků, 85 BVP (OT),
— tanková divize — 305 tanků, 200 BVP (OT),
— mechanizovaná divize — 249 tanků, 240 BVP (OT),

— do počtu BVP (OT) jsem vzal jen prostředky, které se zúčastní boje.

Jako první sledy vlastních vojsk jsem započítal:

— na stupni pluk — dva motostřelecké prapory (OT) s tankovou rotou,

— na stupni divize — dva motostřelecké pluky, z nich jeden na OT, jeden na BVP,

— na stupni armáda — dvě motostřelecké divize.

Možnosti letectva jsem bral za předpokladu, že ve prospěch armády budou uskutečněny dva plukovní vzlety bombardovacího letectva (na tankové jednotky a útvary v prostorech soustředění), dva plukovní vzlety stíhacího bombardovacího letectva (z nich asi 50 kapacity na tanky), 1–1,5 plukovního vrtníkového vzletu (z nich 60 % na tanky) a jeden vzlet vrtníkové letky. U divize a pluku jde o alikvotní část armádních možností.

Palbu dělostřelectva ze zakrytých palebných postavení uvažuji jako palbu na proudy (jedno soustředění palby oddílu na proud tankové roty má asi 2 % účinnost), nebo jako pohyblivou přehradnou palbu (oddíl na šířce 450 metrů, 3 čáry, na každou čáru a palbu 2,5 % účinnosti, cílem je tanková rota s mechanizovanou četou).

Pro minové zátarasy bereme pro výpočet průměrnou normu 250–300 protitankových min na vyřazení jednoho tanku, a to z celkového množství položených protitankových min v pásu obrany (pluk 3–4 tisí-

Tabulka 3

Stupeň velení	Počty obrněných cílů				Počet cílů, které musíme vyřadit (60%)
	tanky	BVP (OT)		vzato do kalkulace (T+2/3 BVP)	
		celkem	2/3		
Útvar	165	55	37	202	121
Svazek	554	440	294	848	509
Svaz	1357	1320	880	2237	1342

ce, divize 12–15 tisíc, armáda kolem 30 tisíc).

Počty zničených obrněných cílů zásahem POZ jsou odvozeny od šířky minových zátarasů (pluk a divize asi 500 metrů, armáda do 3 km).

Počty vlastních protitankových prostředků prvních sledů odpovídají cvičné organizaci ČSLA a jsou sníženy o předpokládané ztráty (20 %). Do ručních protitankových zbraní jsou zahrnuty pouze pancéřovky bojových jednotek a útvarů, skutečně se střetávajících s nepřátelskými tanky.

Podmínky v kalkulaci jsou průměrné a představují jednu z možných variant. V bojové situaci budou odlišné, neboť různá bude i hodnota nepřítele, úkoly a stav vlastních vojsk, rozhodnutí velitele a jeho zámysl vedení boje apod. Proto i výsledné hodnoty se budou různit. Pokud však bude zachován postup výpočtu, můžeme jich využít nejen k posouzení síly (hodnoty) PTZ, ale i ke zkvalitnění protitankové obrany vcelku.

Porovnáme-li celkové možnosti ničení tanků s požadavkem, získáváme zdůvodněný podklad pro zámysl vedení ozbrojeného boje (operace), bojovou (operační) sestavu a další významné složky rozhodnutí pro obranu. Současně také základ pro formulování úkolů PTZ, její sestavu a sílu.

Zde se ukazuje, že na stupni pluk musíme ke zničení zbývajících tanků nejen zasadit PTZ v hodnotě jedné protitankové baterie o 9 odpalovacích zařízeních PTRS, ale celkově posílit PTO pluku (alespoň ještě 4 tanky). Také u divize nestačí organický protitankový oddíl pokrýt potřebu vyřazení 64 obrněných cílů a bude nutné buď zesílit obranu pluků prvního sledu 18 protitankovými prostředky s koeficientem ničení 2 (např. další oddíl 100mm PTK) nebo 15 s koeficientem 2,5 (asi dvě rotv BVP), nebo těmito prostředky zesílit PTZ divize. V souvislosti s tím chci uvést, že kombinace PTK s PTRS v PTZ je z hlediska efektivnosti palby velmi perspektivní.

Armádní protitankový pluk současně organizační struktury v daném případě plně pokrývá rozdíl možností a potřeby.

V článku jsem chtěl ukázat na úlohu a místo PTZ zejména v PTO, kterou mnohdy chápeme úzce a proto i rozhodnutí o složení a úkolech PTZ bývá šablonovitě. Boj s nepřátelskými tanky však v soudobých podmínkách takový přístup vylučuje. Vysoká manévrovací schopnost moderních tanků umožňuje přenášet hlavní úsilí rychle na jiné směry, vytvářet silná uskupení a využívat mezer v bojových sestavách. To vyžaduje tvořivý přístup při řešení PTO, pružnost a rychlost rozhodování, předvídavost, ale také promyšlené použití záloh s odpovídajícími bojovými možnostmi na potřebném směru a prostoru.

K NĚKTERÝM OTÁZKÁM PLÁNOVÁNÍ PROTIVZDUŠNÉ OPERACE

Hromadné použití prostředků vzdušného napadení v soudobé válce má strategický a operační význam a podstatným způsobem může ovlivnit situaci na jednotlivých válčistiích. Podle názorů NATO budou prostředky vzdušného napadení od samého začátku rozpoutání agrese použity hromadně formou **útočné vzdušné operace**, bude-li ozbrojený konflikt zahájen a veden klasickými prostředky ničení, nebo formou **vzdušné kosmické operace** ve válce s použitím jaderných zbraní.

Vzdušná útočná operace bude vedena s cílem v krátkém čase **vybojovat nadvládu ve vzduchu**, vytvořit podmínky pro přímou leteckou podporu pozemních vojsk a izolaci bojiště a zabezpečit tím dosažení stanovených strategických cílů na válčisti.

Útočná vzdušná operace bude tedy vedena na válčisti a hlavním prostředkem jejího vedení bude letectvo. S přihlédnutím k charakteru válčisti může mít tento rozmach: šířku pásma činnosti 600—800 km, hloubku 800—1000 i více km, dobu trvání 3—5 dnů. Za tuto dobu může nepřítel uskutečnit okolo 10 000 letounových vzletů. V průběhu útočné vzdušné operace budou využity všechny způsoby bojové činnosti letectva, zejména však hromadné údery, které umožňují v krátkém čase soustředit maximum sil proti rozhodujícím objektům a vytvořit předpoklady pro překonání protivzdušné obrany.

Možnosti nepřátelského letectva, jeho počty a způsoby jeho použití ve strategickém a operačním měřítku vyvolaly potřebu jednak budovat silnou protivzdušnou obranu, jednak hledat způsoby zmaření útočných vzdušných operací nepřítel. Útočné vzdušné operace nepřítel můžeme zmařit vedením vlastní **samostatné vzdušné operace** ještě před zahájením útočné vzdušné operace nepřítel, nebo vedením **protivzdušné operace**. Která z těchto operací se uskuteční, bude záviset na celkové situaci na válčisti i době vedení, přičemž zejména při zahájení války nejde pouze o otázku vojenskostrategickou, ale i politickou. Protivzdušnou operaci uskutečníme zejména tehdy, podaří-li se nepříteli rozpoutat nenadálou agresi, nebo vytvoří-li se taková situace, že vlastní vzdušná útočná operace nebude z jakýchkoliv důvodů možná.

Protivzdušná operace je forma operačního použití vojsk k odražení vzdušné agrese nepřítel, zmaření jeho útočné vzdušné operace, vytvoření podmínek pro volnost jednání vlastních prostředků vzdušného napadení a tím i zabezpečení splnění úkolů v rámci strategické operace na válčisti. Již z toho vyplývá, že protivzdušná operace je součástí strategické operace na válčisti a že bude vedena v celém prostoru válčisti a po celou dobu trvání útočné

vzdušné operace nepřítele. Její rozmach tedy může být: šířka 600—800 km, hloubka 1000—1500 km i více, doba trvání 3—5 dnů.

Protivzdušné operace se účastní především všechny prostředky PVO frontů prvního a druhého strategického sledu a všechny prostředky PVO států rozmístěné v daném prostoru. Kromě toho se protivzdušné operace účastní další prostředky frontů prvního sledu, především raketové vojsko a dělostřelectvo, frontové a vojskové letectvo, výsadkové vojsko, průzkumné prostředky a útvary REB. Z frontů druhého sledu se může protivzdušné operace zúčastnit část sil frontového letectva, raketového vojska a výsadkové útvary a jednotky, prostředky průzkumu a REB. Zvláštní význam bude mít použití prostředků zálohy hlavního velení, především letectva, prostředků PVO, průzkumu a REB.

Základem pro plánování protivzdušné operace je **směrnice pro protivzdušnou operaci**, která bude zpravidla obsahovat:

1. Zhodnocení prostředků vzdušného napadení nepřítele a závěry jejich předpokládaného použití.
2. Situaci a úkoly vlastních vojsk na válčišti.
3. Zámysl protivzdušné operace:
  - na které směry a objekty soustředit hlavní úsilí PVO,
  - jakými silami letectva, raketového vojska a dělostřelectva ničit letectvo nepřítele na letištích, jeho prostředky PVO, zbraně hromadného ničení, dělostřelectvo, radiotechnické prostředky a prostředky REB, místa velení a navedení,
  - použití prostředků REB,
  - způsoby ničení vzdušného nepřítele protiletadlovými a protiletadlovými raketovými svazky, útvary a stíhacím letectvem,
  - učlenění operační sestavy,
  - trvání protivzdušné operace a její etapy.
4. Úkoly vojsk frontu v protivzdušné operaci.
5. Úkoly vojsk PVOS v protivzdušné operaci.
6. Organizaci materiálně technického zabezpečení.
7. Organizaci velení a signály zahájení protivzdušné operace.
8. Organizaci součinnosti a rozmístění součinnostních orgánů.
9. Dobu předložení rozhodnutí k účasti vojsk frontu a vojsk PVOS v protivzdušné operaci.

Plánování protivzdušné operace na stupni velitelství frontu a velitelství svazu PVOS má některé zvláštnosti, které vyplývají již z té skutečnosti, že vojska frontu i vojska svazku PVOS budou plnit úkoly v protivzdušné operaci společně a v nejtěsnější součinnosti. **Na prvním místě proto stojí otázka nepřetržité sladění (souběžné) práce mezi veliteli a štáby frontu a svazu PVOS.**

Po obdržení směrnice pro protivzdušnou operaci, kterou dostane jak velitel frontu, tak velitel svazu protivzdušné obrany státu, přistoupí velitel a štáb frontu i velitel a štáb svazu PVOS k ujasnění úkolu, přípravě rozhodnutí a plánování.

Velitel frontu obdrží kromě směrnice pro protivzdušnou operaci, směrnici pro frontovou operaci i směrnici pro vzdušnou operaci. Tyto tři směrnice obdrží front zpravidla najednou proto, že uvedené operace budou součástí jedné strategické operace na válčišti. Velitel frontu si musí ujasnit úkoly a připravovat takové rozhodnutí, jehož obsahem bude jak frontová operace, tak i účast vojsk frontu v protivzdušné i vzdušné operaci.

Vzhledem k tomu, že protivzdušné operace se zúčastní všechny síly a prostředky svazu PVOS, které ale také budou plnit úkoly protivzdušné obrany v průběhu frontové operace a svoje místo budou mít i ve vzdušné operaci, musí být metodická práce velitele a štábu svazu PVOS přesně sladěna s metodikou frontu na zásadách souběžného plánování. Velitel frontu nemůže přijmout správné rozhodnutí pro účast vojsk frontu v protivzdušné operaci, nebude-li znát úkoly a zámysl nebo rozhodnutí velitele svazu PVOS, a naopak velitel svazu PVOS nemůže vydat reálné rozhodnutí bez znalosti zámyslu (rozhodnutí) velitele frontu o použití sil a prostředků frontu v připravovaných operacích. Takovéto souběžné plánování vyžaduje, aby od samého začátku, tj. od obdržení směrnic, bylo zabezpečeno nepřetržité předávání informací a styk mezi velitelem frontu a svazu PVOS a jejich štáby. Takováto vzájemná informovanost se zajišťuje trvalou přítomností jednoho z hlavních funkcionářů velitelství svazu PVOS se dvěma až čtyřmi důstojníky na velitelském stanovišti frontu a vysláním důstojníka ze štábu frontu (správy PVO) na velitelství (velitelské stanoviště) svazu PVOS.

K zabezpečení souběžné organizace a plánování musí být mezi štábem frontu a štábem svazu PVOS ujasněno a podrobně propracováno, které vzájemné informace musí být mezi oběma štáby v dané etapě plánování předány. Ještě před obdržením směrnic pro protivzdušnou operaci je účelné, aby se štáby vzájemně informovaly o základních údajích nutných pro plánování, tj. o silách a prostředcích, které se předpokládá použít, o jejich dislokaci, bojeschopnosti atd.

Okamžitě po prostudování směrnic by měl štáb frontu předat velitelství svazu PVOS (cestou svého představitele) úkol vojsk frontu v protivzdušné operaci a nezbytné údaje ze směrnic pro frontovou operaci a naopak štáb velitelství svazu PVOS (cestou svého orgánu u frontu) úkol svazu PVOS v protivzdušné operaci.

Obdobně se předávají informace po ujasnění úkolu v celém procesu přípravy zámyslu, rozhodnutí a plánování. Tak např. po ujasnění úkolu nejdůležitější bude vyměnit si informace o dalším postupu prací, zejména v těch případech, kdy je třeba podle situace upřesnit připravenou metodiku.

Představitel velitelství svazu PVOS u frontu by měl být přítomen u všech rozhodujících opatření velitele a štábu frontu, jako je vyhlášení zámyslu, vydání rozhodnutí, a zúčastnit se návrhů řešení u těch náčelníků druhů vojsk frontu, jejichž prostředky se zúčastňují protivzdušné operace (letectvo, PVO, RVD, NZS, NREB, popř. další). V každém případě by měl sám informovat velitele frontu, jaké úkoly vojska svazu PVOS mají, jaký je zámysl a jaká rozhodnutí velitel svazu PVOS přijal. V závislosti na čase a dalších okolnostech vyplývajících z konkrétní situace by měl do štábu frontu vyjet velitel svazu PVOS nebo náčelník štábu.

V metodice práce velitele a štábu frontu a velitele a štábu svazu PVOS musí být přesně vyjádřeno, kdy a jaké informace si mezi sebou budou předávat. To si vynucuje upravit metodiky práce obou štábů i variantní postupy práce v těchto základních alternativách plánování.

Současně se bude plánovat:

- a) frontová operace, protivzdušná operace a vzdušná operace,
- b) frontová operace a protivzdušná operace (vzdušná operace se nepředpokládá nebo bude plánována později),

c) frontová operace a vzdušná operace (protivzdušná operace se nepředpokládá).

Druhou důležitou otázkou v plánování protivzdušné operace je součinnost. Z metodiky plánování protivzdušné operace na stupni velitelství frontu — velitelství svazu PVOS vyplývá, že sladění použití sil a prostředků frontu a svazu PVOS je zabezpečeno nepřetržitou informovaností od okamžiku ujasňování úkolů.

Vlastní organizace součinnosti přesto musí být na stupni front skutečněna, přičemž může probíhat dvěma způsoby:

- jako součást organizace součinnosti k frontové operaci,
- samostatně, pouze z hlediska protivzdušné operace.

Z hlediska komplexnosti, šetření času i informovanosti širšího okruhu účastníků součinnosti je výhodnější první způsob. Hlavní výhodou druhého způsobu však je možnost podrobnějšího probrání součinnostních otázek.

Doba pro organizaci součinnosti k protivzdušné operaci na stupni front — velitelství svazu PVOS musí být zvolena tak, aby mohla být ze strany svazu PVOS včas uskutečněna součinnost se sousedy mezi svazky a útvary svazu PVOS, vojsk PVO frontu a letectvem frontu.

Výsledkem organizace součinnosti jsou plány součinnosti. Dosavadní zvyklostí je, že se zpracovávají na mapě a k ní textová část.

Praxe ukázala, že mapa plánu součinnosti (plán součinnosti na mapě) je totožná s mapou plánu PVO. Proto je otázkou, zda při dnešní objektivní nutnosti zkracovat proces plánování zpracovávat takovéto dva obsahově téměř stejné a náročné dokumenty.

Forma textové části plánu součinnosti, jak je dnes vžita, obsahuje celou řadu formálních údajů, např. vyjmenování sil a prostředků frontu a vojsk svazu PVOS, jejich dislokací a další. Tyto skutečnosti jsou jak na mapě plánu svazu PVOS, plánu PVO frontu i na mapách plánu účasti vojsk svazu PVOS a plánu účasti frontu v protivzdušné operaci (jsou známy od začátku plánování). Za stěžejní v plánu součinnosti je třeba považovat kdo, kdy, co, čím a jak uskutečnění. A právě to je dnes nejslabší stránkou součinnosti. Přihlédneme-li k tomu, že sladění a efektivní využití sil a prostředků je třeba domyslet v nejpravděpodobnějších variantách činnosti vzdušného nepřítele, je hlavním obsahem součinnosti ono: kdo, kdy, co, čím a jak. To je tedy hlavní obsah součinnosti a tomu by měla odpovídat i forma plánu součinnosti. Za nejpříjemnější a nejvýhodnější můžeme proto považovat plánovou tabulku součinnosti, ve které se dají vyjádřit všechny tyto otázky velmi přesně z časového hlediska, z hlediska prostoru i použitých sil a prostředků.

Třetí praktickou otázkou je, jaké hlavní plánovací dokumenty zpracovávat na stupni frontu a velitelství svazu PVOS z hlediska protivzdušné operace. Na stupni frontu se zpracovává vždy plán PVO na celou frontovou operaci, na stupni velitelství svazu PVOS plán protivzdušné obrany a příslušnými přílohami, který má dlouhodobou platnost. Určitý problém tedy vzniká, zda zpracovávat úkoly protivzdušné operace do těchto plánů, nebo zpracovávat samostatně plány účasti vojsk v protivzdušné operaci. Protivzdušná operace, jak jsem uvedl v úvodu, je forma operačního použití prostředků protivzdušné obrany i jiných druhů vojsk s cílem zmařit útočnou vzdušnou operaci nepřítele. Proto je účelné na stupni front zpracovat „Plán účasti vojsk frontu v protivzdušné operaci“, na stupni velitelství svazu PVOS „Plán účasti vojsk svazu PVOS v protivzdušné operaci“.

Plán účasti vojsk frontu v protivzdušné operaci, jehož základem je mapa, musí obsahovat kromě úkolů, které plní vojsko PVO frontu, i použití všech dalších druhů vojsk frontu, které se protivzdušné operace zúčastní, tj. úkoly raketového vojska a dělostřelectva, frontového letectva, vojskového letectva, výsadkového vojska, prostředků průzkumu, radioelektronického boje, popř. dalších. Kromě toho musí obsahovat hlavní úkoly a údaje z plánu účasti vojsk svazu PVOS v protivzdušné operaci. Tento plán by měla zpracovávat operační správa frontu, není však ani vyloučeno, aby jej zpracovala správa vojska PVO především proto, že celou problematiku nejlépe zná a má stálý kontakt se štábem svazu PVOS. Náčelníci druhů vojsk frontu samostatné plány účasti svých vojsk v protivzdušné operaci nezpracovávají. Úkoly, které pro ně vyplývají, zapracují do plánu použití svého druhu vojska ve frontové operaci.

Plán účasti vojsk svazu PVOS v protivzdušné operaci musí obsahovat kromě úkolů vojsk svazu PVOS i úkoly vojsk PVO a dalších druhů vojsk frontu.

Obsah obou plánů bude přibližně stejný. Proto se nabízí i možnost zpracovat jeden „Plán účasti vojsk frontu a vojsk svazu PVOS v protivzdušné operaci“ ve dvojím vyhotovení (pro štáb frontu a pro štáb svazu PVOS). Hlavní výhodou by byl jednoznačně stejný obsah. Problémy by mohly nastat z praktického hlediska, kdo bude za jeho zpracování odpovědný a kdo jej bude schvalovat.

Jde tedy v podstatě o otázku jednotného plánování účasti vojsk frontu a vojsk svazu PVOS v protivzdušné operaci, přičemž je i otázka, na kterém místě tento plán zpracovávat. I zde je možných několik variant:

- a) na velitelském stanovišti frontu, na operační správě,
- b) na velitelství svazu PVOS (na VS svazu PVOS),
- c) na společném velitelském stanovišti letectva a PVO frontu.

Z hlediska obsahové návaznosti na další plány zpracovávané frontem je nejvýhodnější varianta „a“, z hlediska technického zpracování a podrobného řešení jednotlivých problémů je výhodná varianta „c“. Nejméně vhodná je zřejmě varianta „b“, která by vyžadovala výjezd většího počtu funkcionářů ze štábu frontu k velitelství svazu PVOS.

Čtvrtou otázkou, která při plánování protivzdušné operace může podstatně ovlivnit objektivnost plánů, jejich efektivní i rychlé zpracování, je **využití výpočetní techniky**. Využití výpočetní techniky umožňuje v krátkém čase dát odpověď (řešení) k optimálnímu použití sil a prostředků v protivzdušné operaci v libovolném počtu variant možné činnosti vzdušného nepřítele. To je vlastně konečný cíl celého plánovacího procesu, který je možné splnit jen za předpokladu zpracování řady dalších výpočtů a kalkulací, které jsou ručně nezvládnutelné. K nim patří zvláště výpočet poměru sil mezi prostředky vzdušného napadení nepřítele a vlastními prostředky PVO, jehož výsledkem je výsledná účinnost prostředků PVO, výpočet možnosti radio-technického průzkumu podle výšek, směrů a prostorů, výpočty možností palného systému protiletadlových raketových svazků a útvarů, výpočty k použití stíhacího letectva, norem spotřeby hlavních druhů materiálních prostředků, kalkulace přesunů atd. Takovéto využití výpočetní techniky předpokládá, aby metodika výpočtů — vstupní údaje byly stejné jak u štábu frontu, tak u štábu svazu PVOS, respektive, aby výpočetní technika (programy) byla využívána jednotně.

ELEKTROMAGNETICKÁ KOEXISTENCE RADIOELEKTRO- NICKÝCH PROSTŘEDKŮ PVOS

V současných podmínkách se bojová činnost všech druhů ozbrojených sil vyznačuje hromadným použitím radioelektronických prostředků (REP), které hrají důležitou roli při dosahování vysoké efektivity velení vojskům.

Včasná opatření při předcházení neúmyslnému rušení, tj. zabezpečení elektromagnetické koexistence (EMK), je důležitý, odpovědný a složitý úkol. Jeho úspěšné splnění je jedním z faktorů, které zabezpečují vysokou bojovou pohotovost a bojeschopnost vojsk.

Řešení otázek elektromagnetické koexistence přímo ovlivňuje tvorbu bojových sestav. Sebelépe navržená bojová sestava, která nevyužívá maximálních parametrů bojové techniky (dosahu, přesnosti, efektivity), nesplní svůj úkol, pokud nebude zabezpečena spolehlivá činnost všech radioelektronických prostředků.

Radioelektronickou situací v prostorech dislokace většiny radioelektronických prostředků vojsk PVOS charakterizuje velký počet radioelektronických prostředků různého určení a různé podřízenosti. Některé radioelektronické prostředky PVOS se mohou navzájem rušit několika zdroji.

Realizace opatření k zabezpečení EMK radioelektronických prostředků vojsk PVOS s radioelektronickými prostředky jiných druhů vojsk a s civilními prostředky vychází z těchto zvláštností:

— z využití možnosti kmitočtového od-

stupu i ochranných vzdáleností REP pro vyloučení vzájemného rušení,

— z omezení provozu radioelektronických prostředků jiných druhů vojsk a civilních resortů co do času a kmitočtů.

Organizace opatření k zabezpečení EMK radioelektronických prostředků při plánování bojové činnosti musí vycházet ze znalostí celkového zámyslu vedení bojové činnosti, ze zásad plnění bojových úkolů vojsky, ze zvláštností použití jednotlivých druhů a typů radioelektronických prostředků a ze zásad zabezpečení jejich současného provozu při rozmístění na společném stanovišti, ve společném objektu nebo prostoru.

Organizaci opatření k zabezpečení EMK radioelektronických prostředků chápeme jako nepřetržitý proces, spojený s řešením vzniklých nebo potenciálně možných situací, při nichž dochází ke vzájemnému rušení mezi nejdůležitějšími radioelektronickými prostředky.

Možný způsob řešení otázek EMK radioelektronických prostředků PVOS pomocí výpočetní techniky

Jedním z důležitých opatření k ochraně REP před vzájemným neúmyslným rušením a zabezpečení jejich EMK v PVOS je kromě promyšleného rozdělování a přidělování pracovních kmitočtů i důsledné

respektování norem kmitočtových odstupů REP v závislosti na přípustných vzájemných ochranných vzdálenostech.

Pro hodnocení EMK slouží jako základní údaje:

— souřadnice stanovišť REP, rozmístěných v prostoru předpokládaného stanoviště nového prostředku,

— takticko-technická data nově aktivovaného prostředku i dříve zde rozmístěných prostředků,

— vzájemné vzdálenosti nového prostředku s jednotlivými dříve zde rozmístěnými prostředky a plánované doby jejich provozu,

— členitost terénu.

Potřeba vojsk PVOS při stále větší nasycenosti radioelektronickými prostředky vyžaduje, abychom řešili problém EMK systémově, s využitím výpočetní techniky. Tím umožníme náčelníkovi REB PVOS (zodpovědnému za elektromagnetickou koexistenci) i ostatním náčelníkům druhů vojsk a služeb získat potřebné podklady pro svá rozhodnutí při rozmístování radioelektronických prostředků a vyhodnocování EMK v systému PVOS.

Při posuzování otázek z hlediska zájmu zabezpečení EMK v podmínkách PVOS proto přihlížíme především k **zabezpečení EMK skupiny prostředků v omezeném prostoru**, která zkoumá zejména vyzarování vysílačů, odolnost přijímačů před silnými nežádoucími signály a jejich uspořádání v konkrétním terénu. Výsledkem jsou pak návrhy technickoorganizačních opatření pro zabezpečení efektivnosti provozu.

Řešení zasahuje i do **zkoumání problematiky v obecném prostoru**, které vychází z rádiových dosahů a končí rozdělením kmitočtů. Na základě přidělených kmitočtů, počtů a potřebného rozmístění REP navrhujeme kmitočtové plány.

Při vyhodnocování EMK radioelektronických prostředků v operační sestavě vojsk PVOS vycházíme z takticko-technických údajů REP. Vybereme potenciálně neslučitelné typy REP a vypočteme normy kmitočtových odstupů a ochranných vzdáleností. Vyhodnotíme EMK mezi dvojicemi REP a celé skupiny s ohledem na šíření elektromagnetických vln a okolní terén, dále vyhodnotíme intenzity rušivých signálů přicházejících na vstup přijímacího zařízení a porovnáme s úrovní rušivých signálů daného druhu, která je pro přijímač přípustná.

V paměti počítače za tímto účelem soustředíme potřebné údaje (vstupní) konstantní, pomalu se měnící a variabilní.

Konstantní údaje jsou tvořeny ze dvou částí. První část je matematický popis terénu, tzv. STROJOVÁ MAPA, ve které jsou uloženy informace o terénu. Základním informačním blokem jsou informace o nadmořských výškách ve čtverci 45×45 km. V informačním bloku jsou uchovány údaje

o maximální výšce čtverce o ploše 1 km^2 . Informační blok je tedy matice maximálních nadmořských výšek 45×45 km.

Údaje o STROJOVÉ MAPĚ tvoří soubor TEREN, který bude uložen na magnetickém disku.

Druhou částí konstantních údajů jsou číselné hodnoty a tabulky.

Pomalou proměnné údaje obsahují soubor evidence REP a mají strukturu — viz **tabulku 1**.

Variabilní údaje tvoří data, která se zavádějí do počítače při požadavku na zpracování úlohy. Tyto údaje jsou rozděleny na řídicí údaje a na vlastní data.

Řídicí údaje určují varianty zpracování, druh aktualizace a variantu tisku výstupních sestav.

Vlastní data obsahují údaje o REP, potřebné pro zvolenou variantu zpracování.

Variabilní údaje se buďto do počítače zadávají pomocí terminálů, popř. mohou být zadány děrnou páskou nebo souborem děrných štítků.

Výstupní údaje z automatizovaných prvků tvoří výstupní sestavy na řádkové rychlotiskárně. Sestavy jsou trojího druhu.

Sestava „A“ obsahuje údaje o dvojici testovaných REP, vypočtené údaje o překrytí laloků směrových diagramů antén (SDA) a přípustnou ochrannou vzdálenost mezi radioelektronickými prostředky (R_{prip}) na základě R_{prip} a skutečné vzdálenosti mezi REP. Třetí část sestavy obsahuje návrh na zvýšení teritoriálního odstu-
tabulku 2).

Sestava „B“ obsahuje hlavičku s údaji o REP, který byl testován s ostatními REP ve skupině a v dané lokalitě. Výsledky testování jsou uvedeny ve druhé části sestavy současně s určením slučitelnosti nebo neslučitelnosti prověřovaných REP. Třetí část sestavy obsahuje opět návrh na zvýšení teritoriálního odstu-
tabulku 3).

Sestava „C“ obsahuje sdělení o aktualizaci, popř. hlášení o chybách v datech. Volbou řídicího parametru varianty tisku můžeme volit tisk libovolné sestavy.

Při vyhodnocování EMK mezi dvojicemi REP i v uskupení je nutné určit intenzitu rušivých signálů daného druhu, která je pro přijímač přípustná.

Vyhodnocení vzájemného vlivu mezi REP se uskuteční porovnáním signálu od vysílače — rušiče (P_r) s přípustnou úrovní rušení daného druhu ($P_{r,prip}$).

Podmínka slučitelnosti je vyjádřena vztahem:

$$P_r \leq P_{r,prip}.$$

Použití metod vyhodnocování EMK je spojeno se soustředěním nezbytných základních informací i se značnými časovými nároky na výpočty, které se mohou podstatně zkrátit využitím výpočetní techniky.

Pro výpočty a vyhodnocování EMK radioelektronických prostředků je třeba znát amplitudově kmitočtovou charakteristiku přijímacího zařízení a charakteris-

tiku spektrální hustoty vyzařování vysílacího zařízení v širokém kmitočtovém pásmu. Jestliže tyto charakteristiky nejsou k dispozici, můžeme pro výpočty použít obecných informací o úrovních nežádoucího vyzařování vysílacích zařízení a o úrovních nežádoucích kanálů příjmu přijímače, které jsou zpracovány v tabulkách.

Návrh řešení je aplikován na všechny REP v PVOS.

Tabulka 1

ČÍSELNÍK TYPŮ ZAŘÍZENÍ	ČÍSELNÍK TYPŮ PROVOZU	ČÍSELNÍK TYPŮ ANTÉN	ČÍSELNÍK NORMOVANÝCH TABULEK
ČÍSELNÍK TYPŮ UŽIVATELŮ	NORMOVANÉ TABULKY	POPISY PROSTŘEDKŮ	

Tabulka 2

SESTAVA „A“

KÓD	MÍSTO	SOUŘ. X	SOUŘ. Y	TYP REP	UŽIVATEL
VZÁJEMNÁ POLOHA LALOKŮ SDA		HH	PH	HP	PP
PRAVDĚPODOBNOST PŘEKRYTÍ LALOKŮ SDA					
PŘÍPUSTNÁ OCHRANNÁ VZDÁLENOST MEZI REP $R_{přip}$					

ZVÝŠIT TERITORIÁLNÍ ODSTUP NA ..... km.
PŘELADIT REP ..... NA KMITOČET ..... MHz.

Poznámka

Sloupce s označením HH, PH, HP, PP vyjadřují možné případy vzájemné polohy laloků směrového diagramu antén (SDA) REP. K tomu jsou použita označení:

H – hlavní lalok SDA,
P – postranní lalok SDA.

První ze dvou písmen uvedených ve sloupcích se vztahuje k vysílači, druhé k přijímači.

Např. skupina „HH“ značí, že hlavní lalok SDA vysílače jednoho typu REP je totožný s hlavním lalokem SDA přijímače jiného typu REP.

SESTAVA „B“

Tabulka 3

KÓD	MÍSTO	SOUŘ. X	SOUŘ. Y	TYP REP	UŽIVATEL

Poř. čís.	KÓD	MÍSTO	SOUŘ. X	SOUŘ. Y	TYP REP	UŽIVATEL	SLUČ.	NE-SLUČ.

ZVÝŠIT TERITORIÁLNÍ ODSTUP NA ..... km.

PŘELADIT REP ..... NA KMITOČET ..... MHz.

Sběr a přenos informací

Konstatní údaje budou uloženy v matici informací úlohy a zpracovány předem.

Pro sběr a přenos informací se využije automatizovaných pracovních míst (APM), která by měla mít dvojí funkci:

- a) sběr a vyhodnocování informací určených ke zpracování na počítači,
- b) převádění informací do formy vhodné pro počítač.

Výstupní údaje na operačním sále velitelství PVOS budou soustředěny pro potřeby jednotlivých náčelníků druhů vojsk a služeb.

Studiem výstupních sestav můžeme vyhodnotit, která dvojice (skupina) REP je na hranici slučitelnosti (neslučitelnosti) a kde je zvláště nutné dodržet kmitočtovou kázeň a teritoriální odstup.

Zvláštní význam mají výpočty EMK při tvorbě nových bojových sestav nebo při zasazování dalšího (nového) radioelektronického prostředku do dané bojové sestavy. Ne vždy znamená nové zasa-

zovaný REP posílení bojové sestavy. Jsou případy, že dochází i k opačným účinkům, tzn. snížení celkové efektivnosti provozu radioelektronických prostředků zarušením části jejich sestavy.

Přes všechna uvedená opatření nemůžeme zásady elektromagnetické koexistence v dané bojové sestavě dodržet. PVOS musí pracovat s technikou na omezeném prostoru a to bez rozdílu zda některé REP jsou slučitelné nebo neslučitelné. V těchto případech proto vystupuje do popředí otázka priority použití daných radioelektronických prostředků.

Je proto důležité, aby zvláštností použití techniky a dodržování zásad EMK si byl vědom velitel s nedílnou velitelskou pravomocí, který rozhodne o zapnutí REP z dvojice (skupiny) vzájemně neslučitelných prostředků v dané etapě vedení bojové činnosti.

Podkladem pro rozhodnutí mu budou sloužit vyhodnocení a výpočty elektromagnetické koexistence radioelektronických prostředků v uvažovaném terénu (lokalitě).

Způsoby řešení elektromagnetické koexistence radioelektronických prostředků mají velký význam pro zvyšování bojové pohotovosti a bojeschopnosti vojsk. Plánování a organizování opatření k zabezpečení EMK radioelektronických prostředků vychází především z požadavků současné doby. Znamená to řešit otázky EMK komplexně a uskutěčňovat zpracovávání zdíluhových výpočtů i samotné vyhledávání v tabulkách, diagramech a mapách racionálním využitím výpočetní techniky.

K VYHODNOCENÍ PODMÍNEK POČASÍ NÁČELNÍKEM CHEMICKÉ SLUŽBY

Při hodnocení situace je náčelník chemické služby povinen studovat podmínky počasí a stanovit jejich vliv na organizaci ochrany vojsk proti zbraním hromadného ničení. Náčelník chemické služby hodnotí na základě meteorologických zpráv, které dodávají orgány meteorologické služby a na základě hlášení výsledků pozorování meteorologických stanic (pozorovatelů) útvarů a jednotek chemického vojska. Zpravidla má náčelník chemické služby divize k dispozici meteorologická hlášení od přímo podřízeného praporu chemické ochrany divize za uplynulé období pozorování. Kromě toho při hodnocení situace má údaje o středním větru a předpověď počasí na příští den, kterou vydává štáb vyššího svazu cestou nadřízeného štábu.

Náčelník chemické služby studuje skutečnou i očekávanou meteorologickou situaci. Hlavní pozornost věnuje těm meteorologickým prvkům, které mají rozhodující vliv na organizaci ochrany proti zbraním hromadného ničení, na použití dýmových prostředků a použití zápalných prostředků. K nim patří: směr větru ve vztahu k dosažené čáře čelních vojsk svazků, rychlost větru, stupeň vertikální stálosti vzduchu, teplota vzduchu a povrchu půdy, relativní vlhkost vzduchu, srážky a sněhová pokrývka. Vyjmenované meteorologické prvky v etapě hodnocení počasí jsou charakteristickými prvky počasí.

Vliv podmínek počasí na organizaci ochrany vojsk proti zbraním hromadného ničení, na použití dýmu a zápalných prostředků náčelník chemické služby hodnotí volnou

formou. Uvedu možnou variantu posloupnosti činnosti náčelníka chemické služby a možný obsah a rozsah při vyhodnocování podmínek počasí.

Náčelník chemické služby hodnotí:

Charakteristické prvky počasí

- směr přízemního větru a středního větru v jednotlivých výškách vzhledem k čelu vlastních vojsk,
- rychlost přízemního směru větru a středního větru v jednotlivých výškách,
- stupeň vertikální stálosti vzduchu v přízemní vrstvě atmosféry,
- teplota vzduchu a teplota povrchu půdy,
- srážky a sněhová pokrývka.

Počasí

- stupeň výhodnosti podmínek počasí k použití nepřítelem OL, předurčených k zamoření ovzduší, možné hloubky šíření: prvotních a druhotných oblaků sarinu, rychlost jejich pohybů, možná stálost sarinu,
- stupeň výhodnosti podmínek počasí k použití kapalných OL nepřítelem, možná stálost OL typu VX a destilovaného yperitu ve formě kapek a par; hloubka šíření aerosolu VX a druhotného oblaku par yperitu,
- stupeň výhodnosti podmínek počasí k použití biologických zbraní nepřítelem,
- možný směr šíření radioaktivního oblaku za použití jaderných nábojů různého ekvivalentu s pozemními údery nepřítele,
- vliv podmínek počasí na zamoření bojové a dopravní techniky a na způsob

překonávání pásem radioaktivního zamoření,

— přípustná doba pobytu v prostředcích ochrany jednotlivce (ochrana kůže),

— vliv podmínek počasí na organizaci speciální čistoty techniky a hygienické čistoty osob,

— možnosti použití různých druhů dýmotvorných prostředků a normy jejich spotřeby v závislosti na podmínkách počasí,

— vliv podmínek počasí na efektivnost použití zápalných prostředků a na ochranu živé síly proti zápalným látkám nepříteli a na stupeň nebezpečí vzniku požárů.

Při hodnocení podmínek počasí musí brát plně v úvahu dynamiku jejich změn s přihlédnutím k celodennímu průběhu jednotlivých meteorologických prvků.

Uvedu **příklad** hodnocení podmínek počasí. Náčelník chemické služby divize obdržel ve 14.00 30. 7. tuto meteorologickou informaci:

— meteorologické hlášení o skutečném počasí za uplynulou dobu pozorování,

— střední vítr v různých vrstvách na základě poslední sondáže atmosféry,

— předpověď počasí na příští den.

Kromě toho ví, že v prostoru rozmístění útvarů a jednotek divize za posledních 10 dnů bylo teplo a suché počasí. Útvary divize zaujímají bojovou sestavu čelem na západ.

1. Meteorologické hlášení k 13.30 30. 7.

Oblačnost 3 baly kupovitá, vítr jihovýchodní 3,0 m.s⁻¹, bez srážek, teplota vzduchu 28 °C, teplota povrchu půdy 39 °C, vertikální teplotní gradient $\Delta t = +1,5$ °C, relativní vlhkost vzduchu 30 %, barometrický tlak 763,4 m.

2. Střední vítr k 12.00 30. 7. (viz tab. 1)

Tabulka 1

Ve vrstvách km	Směr stupňů	Rychlost km.h ⁻¹
0-1,5	180	10
0-3	200	20
0-6	230	30
0-12	260	50
0-18	270	40
0-24	270	30
0-30	270	10

3. Předpověď počasí na 31. 7.

v noci (od 18.00 30. 7. do 6.00 31. 7.) oblačnost 6-9 balů, výškové mraky, bez srážek, vítr jižní 2-4 m.s⁻¹, teplota vzduchu 15-17 °C,

ve dne (od 6.00 31. 7. do 18.00 31. 7.) oblačnost 8-10 balů, nízké mraky, ve druhé polovině dne déšť, vítr západní, rychlost 5-7 m.s⁻¹, nárazový, teplota vzduchu 17-19 °C.

4. Východ slunce 4.39; západ slunce 20.30

Nejdříve je třeba stanovit charakteristické prvky počasí: ve dne 30. 7. (na základě meteorologického hlášení)

— přizemní vítr (jihovýchodní) vane směrem k nepříteli (naše vojska jsou čelem k západu), šikmý; střední vítr se ve směru mění od 180°-200° (jižně a jihozápadně ve vrstvách 0-1,5 a 0-3 km do 260°-270°; západně ve vrstvách 0-12 km a více). Údaje o směru a rychlosti středního větru můžeme využít do 18.00-18.00 h. 30. 7. k 18.00 budou dodány nové údaje o výškových větrech,

— rychlost přizemního větru je střední (3 m.s⁻¹); rychlost středního větru se zvyšuje od 10 km.h⁻¹ ve vrstvách 0-1,5 km do 50 km.h⁻¹ ve vrstvách 0-12 km a dále je pozorovatelné snížení rychlosti středního větru do 30 km.h⁻¹ ve vrstvách 0 až 24 km;

— ve dne 30. 7. byla pozorována konvekce ($\Delta t = +1,5$, $u_1 = 3$ m.s⁻¹ $\frac{t}{u_1^2} = \frac{+1,5}{3^2} = 0,17 > 0,1$; viz tabulku 2).

Konvekce bude pozorovatelná, postupně slabnoucí, do 18.30 30. 7. (ruší se přibližně do 2 hodin do západu slunce);

— teplota vzduchu a povrchu půdy je vysoká ($t_v = 28$, $t_p = 39$). V příštích hodinách 30. 7. se však bude snižovat;

— relativní vlhkost ve dne je nevelká (30 %), k večeru v souvislosti s průběhem dne se bude zvyšovat;

— srážky chybí a jak je známo za posledních 10 dnů nepršelo.

Zhodnocení podmínek počasí na 30. 7.

1. Podmínky počasí jsou málo výhodné k použití OL typu sarin (je konvekce). Oblak zamořeného vzduchu se bude pohybovat z jihovýchodu na severozápad, tzn. směrem k nepříteli. Proto použití sarinu na vojska v bezprostředním dotyku s nepřitelem není pravděpodobné. Větší pravděpodobnost napadení je na vojska druhých sledů a týlové objekty. Hloubka šíření oblaku par sarinu bude — viz tabulku 2.

Střední rychlost pohybu oblaku zamořeného vzduchu je 4,5 m.s⁻¹ (17 km.h⁻¹).

Tabulka 2

Použité prostředky	Prvotní oblak	Druhotný oblak
Hlavnové dělostřelectvo (oddíl):		
– 15 sekundový palebný přepad,	2 km	3 km
– 15 minutový palebný přepad.	6 km	3 km
Raketomety (četa)	7 km	3 km
Letectvo (roj)	8 km	5 km
Rakety (skupinový úder)	4 km	2 km

Stálost sarinu za použití v malorázových nábojích do 1,5 h, při použití ve velkorázových nábojích do 4 hodin.

2. Podmínky počasí jsou výhodné pro nepřítele k použití OL typu VX a destilovaného yperitu. Aerosol VX se bude šířit do hloubky 10 km. Druhotný oblak par yperitu se bude šířit do vzdálenosti až 2 km. Aerosol VX i druhotný oblak par yperitu se bude šířit směrem na nepřítele. Proto použití destilovaného yperitu a zvláště VX je pravděpodobnější na vojska druhých sledů a týlové objekty.

Vysoká teplota vzduchu bude zvyšovat ničení živé síly parami destilovaného yperitu přes kůži.

Stálost VX — asi 4 dny za použití v nekontaktních nábojích a do 12 dní při použití postříkem (střední teplota půdy 20 °C — v průměru). Stálost destilovaného yperitu v podobě kapek 1 hodina, v podobě par více než 6 hodin.

3. Podmínky počasí jsou nevýhodné k použití biologických prostředků ve formě aerosolů. Pod vlivem přímého slunečního záření, vysoké teploty a relativní nízké vlhkosti vzduchu bude fyziologická stálost biologického aerosolu nízká.

Pod vlivem konvekce se bude oblak rychle ředit a šířit u země do velmi malé hloubky.

4. Při použití jaderných nábojů různých ráží pozemními výbuchy bude docházet k překrývání radioaktivních stop. K předběžnému vyhodnocení radioaktivního zamoření v době do 16.00—18.00 30.7. můžeme využít údajů o středním větru — viz **tabulku 3**.

Střední vítr se otáčí s výškou napravo o 90°. Proto tvar radioaktivní stopy bude složitý, což vyžaduje doplňková opatření při radiačním průzkumu. Je možný ohyb osy radioaktivní stopy doprava.

5. Počasí suché. Bojová a dopravní technika po překonání pásem radioaktivního zamoření nebude zamořena s úrovní, která by vyžadovala úplnou speciální očistu. Živá síla, která je v otevřené bojové a dopravní technice, musí překonávat zamořené prostory radioaktivním spadem s využitím ochranných prostředků jednotlivce; živá síla, která je v uzavřených prostorech, může překonávat pásma radioaktivního zamoření s využitím ochranných masek (respirátorů).

6. Za vysoké teploty vzduchu, která byla změřena ve dne 30.7., je nepřetržitě

Tabulka 3

Q jaderného náboje, kt	Výška oblaku km	Střední vítr	
		směr	rychlost
do 0,1	0–1,5	180	10
více než 0,1 do 1,0	0–3	200	25
více než 1 do 20	0–6	230	25
více než 20 do 200	0–12	260	50
více než 200 do 1000	0–18	270	50
více než 1000 do 5000	0–24	270	25
více než 5000	0–30	270	10

použití ochranných prostředků živou silou na slunci vymezeno dobou 20–40 minut.

7. Plusová teplota vzduchu neztěžuje vykonání speciální očišty bojové a dopravní techniky a hygienické očišty osob v případě zamoření OL typu VX a destilovaným yperitem.

8. Vlastní vojska mohou použít libovolných zadýmavacích prostředků (vitr směrem k nepříteli). Po vypuštění dýmových clon jsou podmínky nevýhodné, vitr je frontální, což ovlivní podstatně spotřebu dýmotvorných prostředků.

9. Vlastní vojska i nepřítelé mohou široce využívat zápalných prostředků. Stupeň hořlavosti různých materiálů je vysoký (stále suché počasí).

Dále je třeba stanovit charakteristické prvky počasí na noc 31. 7. (od 18.00 30. 7. do 6.00 31. 7.) na základě předpovědi

— vitr v přilehlé vrstvě vzduchu jižní, tzn. boční od levého souseda,

— rychlost větru střední, 2–4 m.s⁻¹, ve výšce 1 m bude 2 m.s⁻¹,

— v noci bude inverze, slabé oblaky výškového charakteru a síla větru méně než 4 m.s⁻¹. Inverze vznikne asi v 19.30 30. 7. a skončí asi v 5.30 31. 7. V době od 13.30 do 19.30 30. 7. a od 5.30 do 6.30 31. 7. přechodně bude izotermie,

— teplota vzduchu (minimální do východu slunce 15–17 °C), teplota povrchu půdy přibližně 11–13 °C (vzhledem k inverzi),

— relativní vlhkost vysoká (60–70 %) v souladu s daným průběhem,

— srážky se neočekávají.

Hodnocení podmínek počasí na noc 31. 7.

1. Podmínky jsou výhodné pro nepřítel k použití OL typu sarin. Oblak zamořeného vzduchu se bude pohybovat z levé strany bojových sestav. Proto je použití OL pravděpodobné na celou bojovou sestavu. Hloubka šíření prvotního i druhot-

ného oblaku par sarinu bude činit — viz **tabulku 4.**

Střední rychlost pohybu oblaku zamořeného vzduchu do hloubky 10 km až 4 m.s⁻¹ (14 km.h⁻¹), do hloubky větší než 10 km—4,5 m.s⁻¹ (17 km.h⁻¹). Stálost sarinu při použití v malorážových nábojích 6–8 hodin, ve velkorážových 9–11 hodin.

2. Podmínky jsou výhodné k použití OL typu VX a destilovaný yperit. Aerosol VX se bude šířit do hloubky asi 7 km při rychlosti větru 2 m.s⁻¹. Druhotný oblak par yperitu se bude šířit do hloubky do 28 km, za stejné rychlosti. Aerosol a páry OL se budou šířit podél fronty z levého křídla bojové sestavy.

Stálost VX — 4 dny při použití nábojů nekontaktního účinku a 12 dní při použití rozstřikovacích zařízení. Stálost destilovaného yperitu ve formě kapek 4–6 hodin, ve formě par 26–42 hodin.

3. Podmínky počasí jsou výhodné pro nepřítel k použití biologických aerosolů. Hloubka šíření bude velká a fyziologická stálost značná.

4. Suché počasí. Po překonání zamořených pásem radioaktivním spadem nevychází bojová a dopravní technika úplně speciální očišty. Živá síla podle ukrytí překonává pásma zamoření buď s využitím úplné ochrany jednotlivce, nebo pouze ochranných masek (respirátorů).

5. Za očekávané teploty vzduchu v noci 31. 7. je nepřetržitě použití ochrany kůže možné v průběhu 3–5 hodin.

6. Kladná teplota neovlivní vykonání speciální očišty.

7. Vlastní vojska mohou použít libovolných dýmotvorných prostředků (vitr boční). Dýmování formou clon je možné. Spotřeba prostředků bude minimální.

8. Vlastní vojska i nepřítel mohou široce používat zápalných prostředků. Možnost hoření hořlavých materiálů je vysoká (stále suché počasí).

Tabulka 4

Prostředky použití	Prvotní oblak	Druhotný oblak
Hlavní dělostřelectvo (oddíl):		
— 15 sekundový palebný přepad,	15 km	35 km
— 15 minutový palebný přepad,	42 km	35 km
Raketometry (četa)	44 km	35 km
Letectvo (roj)	46 km	40 km
Rakety (skupinový úder)	38 km	28 km

Tabulka 5

Prostředky použití	Prvotní oblak	Druhotný oblak
Hlavnové dělostřelectvo:		
– 15 sekundový palebný přepad,	2	6
– 15 minutový palebný přepad.	9	6
Raketometry (četa)	12	6
Letectvo (roj)	13	8
Rakety (skupinový úder)	7	4

Nakonec je třeba stanovit charakteristické prvky počasí na den 31.7. (od 6.00 do 18.00 31.7.) na základě předpovědi

– vítr v přízemní vrstvě vzduchu je západní, čelní, směrem k vlastním vojskům,

– rychlost větru je vysoká, 5 až 7 m.s⁻¹, vítr nárazový, ve výšce 1 m jeho rychlost dosáhne 4,5 m.s⁻¹,

– ve dne bude izotermie, zamračeno, vítr více než 4 m.s⁻¹,

– teplota vzduchu (maximální) 17 až 19 °C, teplota půdy prakticky stejná jako vzduchu,

– vysoká relativní vlhkost, za deště 95–100 %,

– v druhé polovině dne se předpokládají nepřetržitě dešťové přeháňky.

Zhodnocení podmínek počasí na den 31.7.

1. Podmínky počasí střední pro nepřítel k použití OL typu sarin, a počátkem deště se změni na nevýhodné. Oblak zamořeného vzduchu se bude pohybovat kolmo na čelo vlastních vojsk. Proto použití sarinu je pravděpodobné na celou bojovou sestavu. Hloubka šíření prvotního a druhotného oblaku par sarinu bude – viz tabulku 5.

Střední rychlost šíření oblaku zamořeného vzduchu do hloubky 10 km asi 7 m.s⁻¹ nebo 25 km.h⁻¹. Stálost sarinu při použití malorázových nábojů je 6 až 8 hodin, při použití velkorázových nábojů 9–11 hodin.

2. Podmínky počasí jsou středně výhodné pro nepřítel k použití OL typu VX a destilovaného yperitu. Za deště budou podmínky počasí nevýhodné. Aerosol VX se bude šířit směrem východním (na vlastní vojska) do hloubky 14–15 km, rychlost větru 4,5 m.s⁻¹. Druhotný oblak par yperitu se bude šířit do hloubky 3–4 km, rychlost větru 4,5 m.s⁻¹. Stálost VX 6 až 7 dní, při použití nábojů nekontaktního účinku a 14–15 dní při použití rozstřiko-

vacího zařízení. Stálost destilovaného yperitu činí: působením kapek 5–6 hodin, působením par 26–42 hodin.

3. Podmínky počasí jsou středně výhodné pro použití biologických aerosolů. Za deště podmínky budou nepříznivé. Fyziologická stálost biologického aerosolu bude vysoká a oblak se může šířit do velké hloubky.

4. V podmínkách překonávání pásem zamořených radioaktivním spadem do začátku deště není nutná speciální očista bojové a dopravní techniky. Živá síla překonává zamořená pásma s využitím prostředků ochrany kůže nebo ochranné masky v závislosti na tom, jaké místo zaujímá v technice při překonávání pásma zamoření.

Při překonávání pásem radioaktivního zamoření v době nebo po dešti musíme zabezpečit speciální očistu bojové techniky. Živá síla odkrytá může za těchto podmínek překonávat pásma radioaktivního zamoření s použitím ochranných masek (respirátorů). Ukrytá živá síla překonává pásma zamoření bez prostředků ochrany.

5. Při očekávané denní teplotě vzduchu je nepřetržitý pobyt živé síly v prostředcích ochrany kůže možný po dobu 3,5–4 hodin.

6. Kladné teploty vzduchu neztěžují organizaci speciální očisty techniky a hygienickou očistu osob.

7. Vlastní vojska mohou používat dělostřelectvem a letectvem dýmotvorných prostředků k oslepení nepřítel. Dýmovníček a zadýmovacích agregátů mohou použít k maskování objektů v týlu (vítr vane směrem na vlastní vojska). Podmínky pro vytváření dýmových clon jsou nevýhodné, vítr vane kolmo na sestavu vojsk, spotřeba dýmotvorných prostředků bude maximální.

8. Do deště je možné efektivně použít zápalných prostředků. V druhé polovině dne použití zápalných prostředků nebude efektivní v důsledku dešťových srážek.

K ZABEZPEČENÍ OPERAČNÍCH PŘESUNŮ

Zvýšený význam udržení provozuschopnosti komunikací (železnice, silnic, letišť, vodních toků) pro zabezpečení operačních přeprav a přesunů vojsk na území státu vyplývá z charakteru vedení příští možné války, z možností působení nepřítele na objekty a komunikační síť v celé hloubce teritoria státu a z nutnosti umožnit pohyb vojsk v souladu s potřebami vedení operací.

Počítáme s tím, že nepřítel se bude snažit náš dopravní a komunikační systém dezorientovat s cílem izolovat prostor bojové činnosti a nedovolit přísun z hloubky státního území. Bude se snažit vytvořit rozsáhlé zóny rozrušení komunikací i objektů na nich a to zejména na důležitých operačně strategických čarách, na hlavních řekách, horských masívech i v pohraničních překládkových prostorech.

Na komunikační síť ČSSR a zejména na její komunikační uzly, mosty, přepravy může nepřítel působit do celé hloubky státního území klasickými zbraněmi i prostředky ZHN. Při použití jaderných zbraní předpokládáme zásadní změnu v rozsahu ničení celého komunikačního systému. Jaderné údery vedené na správní a ekonomická centra, přepravní hráze a mosty přes velké vodní toky mohou značně rozrušit komunikační systém a v některých prostorech na určitou dobu i znemožnit přepravu a přesuny vojsk.

V důsledku rozsáhlých pásem rozrušení může značně poklesnout dopravní kapacita a tak vzniknout složité úkoly v organizaci a zabezpečení vojenských přeprav a přesunů.

Nejsložitější problémy bude nutné řešit v oblasti urychlení obnovy provozuschopnosti základní komunikační sítě při plném využití neporušených úseků silnic a železnic.

Provozuschopná silniční síť území ČSSR v příští možné válce bude v dopravním zabezpečení operací sehrávat jednu z rozhodujících rolí.

Cílem silničního zabezpečení státního území je vytvoření podmínek pro uchování pohyblivosti vojsk od samého počátku války, pro mobilizaci ozbrojených sil, umožnění zaujetí operační sestavy a manévr druhých sledů a záloh, pro plynulé materiální a zdravotnické zabezpečení vojsk a dále k splně-

ní úkolů civilní obrany, evakuace a celé ekonomické činnosti státu za války.

Ke splnění tohoto cíle je nutné již v míru zabezpečit řadu úkolů, z nichž jako hlavní je příprava určeného počtu silnic s požadovanými technickými parametry, příprava objezdů velkých měst a ohrožených míst, přechodů přes horská pásma, příprava silničních hraničních přechodů, náhradních přemostění velkých vodních toků apod. Důležitým úkolem je příprava dispečerské a pořádkové služby, organizace pevného velení k zabezpečení plynulého pohybu i při jejich rozrušení, organizace a odborná příprava předurčených obnovovacích sil, soustředění potřebných druhů a množství obnovovacího materiálu apod.

Bude výhodné, aby organizace a řízení obnovy určené automobilní sítě byly obdobné principům přijatým v mírové činnosti. Proto je účelné, aby za udržení provozuschopnosti silniční sítě, údržbu a obnovu silnic a mostů na území státu v době mimořádných opatření odpovídalo ministerstvo dopravy, které ke splnění tohoto úkolu vydává příslušné směrnice.

Ke splnění úkolů obnovy silniční sítě na teritoriu je třeba včas rozpracovávat zásady technické ochrany silničních komunikací jako souhrn opatření uskutečňovaných v míru i za branné pohotovosti státu.

Důležitou úlohu plní výkonné orgány, které zabezpečují opatření technické ochrany komunikací v rámci vytvářené struktury jednotného řízení silniční dopravy a obnovy silnic na stupni národních republik, krajů a okresů. Přitom tyto výkonné orgány zabezpečují technickou ochranu komunikací v rámci své územní působnosti v míru i za války.

Při přípravě obnovy silniční sítě vycházíme z toho, že na území státu bude rozsah ničení rozdílný. Bude vyplývat z rozmístění vojsk, z důležitosti některých prostorů pro přepravu a přesuny vojsk, z úzkých a zranitelných míst dopravní soustavy, geografické polohy horských pásem, směru toku velkých řek apod. Tyto předpoklady bereme při rozborech možného stupně ničení silnic v úvahu stanovením rozdílných koeficientů ničení v jednotlivých oblastech ČSSR.

Na základě předpokládaných norem ničení, publikovaných vědeckých prací VATT Leningrad, rozborů zpracovaných v ČSLA a konzultací odborníků silniční služby Sovětské armády můžeme v celku vycházet z těchto potřeb obnovy:

- na 1 km vybrané hlavní silniční sítě obnovit cca 240 bm, u ostatní silniční sítě cca 80—100 bm vozovek a zemního tělesa,

- na 1 km vybrané hlavní silniční sítě obnovovat cca 1,7 bm mostů, na ostatních silnicích 0,6—1 bm.

Organizace technické ochrany zahrnuje:

- plán předpokládaných prací technické ochrany,
- vydělení sil a prostředků k technické ochraně komunikačních objektů, jejich přípravu, zabezpečení přesunů do prostorů jednotlivých úseků silnic a objektů a schopnost těchto sil k okamžitému zasazení,

- zvýšení (již v míru) provozuschopnosti a odolnosti jednotlivých objektů a komunikační sítě jako celku,

- vytvoření zásob obnovovacích materiálů a konstrukcí,

- splnění obnovovacích prací po rozrušení úseků silnic nebo jejich objektů.

Úspěšné splnění těchto úkolů zabezpečujeme:

- včasným vykonáním již v míru maximálního rozsahu prací ke zvýšení životnosti a odolnosti silnic,
- zplánováním předpokládaných úkolů a zabezpečením jejich realizace v potřebném čase,
- soustředěním hlavního úsilí na nejdůležitější směry přesunů vojsk,
- trvalým zvyšováním připravenosti a mobility vyčleněných obnovovacích sil,
- efektivním využitím sil a prostředků vyčleněných k technické ochraně a organizací součinnosti mezi jednotlivými stupni řízení,
- připraveností a využíváním typové dokumentace pro obnovu silnic a mostů,
- nepřetržitým řízením obnovovacích prací a včasným zabezpečováním potřebných mechanismů a obnovovacího materiálu.

Ukazuje se, že je nezbytné vycházet z rozboru možných účinků nepřátelských úderů na silniční síť teritoria a na jeho základě pořídit rozpočet potřeby obnovovacích sil a materiálu a zabezpečit včasné vyčlenění obnovovacích jednotek.

Je účelné pro zabezpečení obnovy silnic a mostů připravovat speciální obnovovací a udržovací jednotky, silniční i mostní skupiny.

Pro zabezpečení těchto složitých úkolů je nezbytné vycházet především z těchto zásad a opatření a zajistit, aby:

— Organizační struktura těchto jednotek a jejich vybavení silniční, dopravní a speciální technikou odpovídala předpokládanému charakteru obnovovacích prací a jejich možnosti trvale zvyšovat v souladu se současným zkvalitňováním technické vybavenosti závodů a podniků stavebními a montážními mechanismy.

— Příprava těchto sil k splnění předpokládaných úkolů probíhala podle plánů a to odděleně příprava velitelů a štábů a odborná příprava celých jednotek ve výcvikových střediscích nebo na vybraných akcích investičních staveb, které se svým charakterem přibližují předpokládanému nasazení při obnově silnic a mostů.

— Pro úspěšné splnění předpokládaných úkolů byly již v míru připraveny plány konkrétních akcí, především těch, jejichž výstavbu nemůžeme v míru z určitých důvodů realizovat, plány provizorních úprav silniční sítě a plány konkrétních opatření. Materiál potřebný k jejich realizaci je nezbytné podle projektů již v míru připravit, s výjimkou materiálů, které podléhají zkáze.

— Zásoby materiálu byly ukládány v úložištích rozmístěných v prostorech předpokládaného použití v družích a množství podle projektů s potřebnou zálohou. V době mimořádných opatření mohou čerpat obnovovací jednotky materiál, konstrukce a zařízení dále z provozních zásob podniků, zastavených silničních nebo jiných staveb, místních zdrojů, dodávek a z vlastní průmyslové výroby a především ze státních mobilizačních rezerv.

— Zvláštní pozornost byla věnována materiálnímu zabezpečení obnovy mostů. Závažnost tohoto úkolu zdůrazňuje rozsah potřeby mostních konstrukcí a náklady spojené s jejich výrobou. Skladba a množství vytvořených zásob konstrukcí a materiálu musí být podložena výsledky analýzy možných účinků nepřátelského napadení na komunikační síť státu a odpovídat projednaným normám a požadavkům.

— Obměna a modernizace mostního materiálu rezerv probíhala v souladu s postupem modernizace mostních konstrukcí v národním hospodářství a armádě.

Všeobecné směry operačních přesunů nemusí vždy odpovídat směrům vyčleněných hlavních a příčných automobilních silnic. Operativní přesuny vojsk budou charakterizovány značně omezenými časovými možnostmi pro přípravu os přesunu. Předpokládané omezení doby na úpravu os přesunu vyžaduje soustavné udržování provozuschopnosti nejen určených automobilních silnic, ale i ostatních silnic, včetně obnovy zničených mostů. Znamená to mít připraveny obnovovací jednotky k operativnímu nasazení na úpravu os přesunu v každém okrese i v kraji. Kromě toho je nutné mít vyčleněny i vojenské silniční stavební jednotky, schopné operativně upravit osy přesunu ve stanoveném pásmu — v součinnosti s obnovovacími silami teritoria.

Zvláštní pozornost vyžaduje **technická ochrana mostů** přes velké vodní toky. K napadení těchto mostů může zpravidla docházet v době, kdy se k nim budou přibližovat čela proudů a i v průběhu přesunu proudů po mostech. Tento předpoklad vyžaduje mít připraveny mostní jednotky teritoria k obnově mostů v co nejkratších lhůtách, s využitím plovoucích mostů, a mít připravena další záložní přepraviště.

Velmi nepříznivá situace může vzniknout po zničení přehradních hrází velkých vodních děl. Řečiště a přilehlý terén bude značně rozbahněn, se závaly zeminy, písku, stromů a materiálu ze zničených staveb záplavovou vlnou. V některých úsecích nebudeme moci po určitou dobu zahájit stavbu mostů na plovoucích ani pevných podporách. S tímto faktem je nutné počítat při stanovení pásma přesunu. Osy přesunů povedeme především v úsecích řek, které umožní i po devastaci přehradních hrází stavbu mostových přepravišť a rychlou úpravu příjezdových komunikací k nim:

Jako preventivní opatření proti účinkům devastací terénu pod přehradami bude účelné včas snížit vodní hladiny přehrad.

K technické ochraně mostů na osách přesunu je nutné včas přisunout jak silniční mostní útvary teritoria, tak i mostní skupiny civilních resortů. Pro stavbu mostů je vhodné použít především mostní materiál ze zásob teritoria.

V zásadě je třeba, abychom síly a prostředky vojsk na přesunu pro plnění úkolů silničního zabezpečení nepoužívali ve větším rozsahu. Ve výjimečných případech můžeme použít mostní jednotky pro stavbu náhradních mostů a to zpravidla jen tehdy, je-li nebezpečí zdržení přesunu nebo došlo-li k zničení mostů v průběhu přesunu. Bezprostředně po ukončení přesunu na mostovém přepravišti zřízeném prostředky vojsk na přesunu se jednotky s mostovými soupravami zařazují do sestavy nadřazených svazků nebo svazů.

Charakter příští možné války, kdy komunikace budou i objektem boje a vzrůstají pronikavě možnosti jejich rozrušení, nás nutí připravit již v míru komplex opatření ke zvýšení jejich odolnosti a připravenosti za každé situace zabezpečit dopravní potřeby operací.

Cílem opatření k technické ochraně a obnově silnic a mostů na území státu je zachování provozuschopnosti silniční sítě od samého počátku války pro přesuny vlastních i spojeneckých vojsk, pro plynulé materiální a zdra-

votnické zabezpečení polních i teritoriálních vojsk, pro potřeby civilní obrany a celé ekonomické činnosti státu za války.

Krátký rozbor zabezpečení technické ochrany a obnovy silniční sítě na území ČSSR ukazuje, že úkoly dopravního zabezpečení operací můžeme splnit jen při:

- centralizovaném řízení opatření technické ochrany komunikací,
- komplexním využití všech druhů doprav, sil a prostředků teritoriálních dopravních organizací v úzké součinnosti s orgány vojenské dopravy,
- trvalém zvyšování odolnosti silniční sítě a jejích objektů,
- trvalém zvyšování připravenosti obnovovacích sil a zvyšování jejich pohotovosti a operativnosti,
- podrobném rozpracování úkolů technické ochrany a již v míru připravených potřebných obnovovacích materiálů a konstrukcí.

Můžeme konstatovat, že silniční síť teritoria ČSSR vytváří dobré podmínky pro zabezpečení úkolů silniční dopravy ve prospěch ozbrojených sil i národního hospodářství v průběhu války za předpokladu, že technický stav a požadované parametry silnic budeme soustavně zkvalitňovat.

Problém obsazení obranných postavení nepřítele z chodu

Redakčně zpracovaný a zkrácený článek generálmajora A. P. Kurkova, kandidáta vojenských věd, docenta, uveřejněný v sovětském časopise „Vojennaja mysl“ č. 4/1981.

Vysoká tempa rozvíjení útoku a dosahování stanovených cílů operace v co nejkratší době přímo souvisí s úspěšným řešením problému obsazení obranných postavení nepřítele z chodu. Takový způsob činnosti se zásadně liší od průlomu obranných postavení z chodu. Průlom postavení z chodu, jak potvrzují zkušenosti z Velké vlastenecké války, spočíval v tom, že veškerá činnost vojsk byla vedena proti nepříteli, který předem zaujal obranu. Vojska pokračovala v boji bez zastávky a zaujetí výchozího postavení, s postupným rozvíjením svazků a útvarů do předbojových a bojových sestav přímo za přesunu, z pochodové sestavy nebo z té sestavy, ve které postoupily k obrannému postavení nepřítele. Přitom nebylo možné dlouhé zdržení vojsk na čáře zteče. Útok byl zahajován v zápatí po úderech letectva a palebných případech dělostřelectva. Někdy byla vedena před zahájením útoku krátká palebná příprava.

Již v minulé válce byl ovšem používán i způsob obsazení obranných postavení nepřítele z chodu. Úspěchu při plnění tohoto úkolu bylo dosahováno buď předejitím nepřítele při přechodu do obrany obsazením ještě nezaujatých obranných postavení, nebo zmařením jeho pokusů

obsadit toto postavení a organizovat pevnou obranu. V obou případech měla rozhodující úlohu smělá a rozhodná činnost předvojů a předsunutých odřadů sladěná s údery letectva. Ty dobývaly neobsazené nebo malými silami bráněné úseky obrany, rozšiřovaly průlom do stran a rozvíjely úspěch do hloubky. To zabezpečovalo hlavním silám vojsk v útoku rozhodný postup a úplné obsazení jednotlivých obranných postavení a jako důsledek nepřetržitý a rychlý další útok všech sil.

Jestliže byl průlom obranných postavení z chodu uskutečňován zpravidla na malém úseku a vyžadoval určitý čas na přípravu a činnost vojsk při průlomu, a kromě toho byl spojen s určitými ztrátami, pak útok z chodu byl většinou veden bez zastávek, ve vysokých tempech a na široké frontě. To v největší míře zabezpečovalo rozhodné rozvíjení útočných operací.

Oba tyto způsoby překonávání obranných postavení v operační hloubce nepřítele byly nejčastěji používány ve třetím, závěrečném období Velké vlastenecké války. Přitom obsazení obranných postavení z chodu bylo dosahováno nejčastěji tehdy, kdy se zahájením útočných operací byl zabezpečován rozhodný průlom hlavního pásma obrany nepřítele a do

jeho týlu pronikaly silné armádní a frontové rychlé skupiny. Jejich rozhodná činnost umožňovala předcházet přisunované zálohy nepřítele z hloubky a jeho vojska na odchodu při zaujímání včas připravených obranných postavení.

Řešení problému rozhodného rozvíjení útoku v letech války bylo tak spojeno s řadou faktorů, mezi nimiž měly výjimečný význam motorizace vojsk, hromadné použití tanků a letectva, vojevůdcovské mistrovství velitelů. Tomu napomáhala také okolnost, že již v předválečných letech se právě sovětskému vojenskému umění poprvé podařilo rozpracovat zdůvodněnou teorii hluboké útočné operace. V ní měly rozhodující místo cesty a způsoby rozhodného rozvíjení útoku do hloubky hlavně vysoce pohyblivými uskupeními vojsk v součinnosti s letectvem, vzdušnými výsadbami a jinými silami a prostředky.

Právě pokrokové vojenskoteoretické myšlení armády socialistického státu, založené na marxistickodialektické metodě analýzy forem a způsobů vedení operací v letech první světové války, zejména občanské války v SSSR a podložené rostoucími bojovými možnostmi vojsk v důsledku jejich mechanizace a motorizace v předválečných letech, rozpracovalo logickou teorii rozvoje útoku do velké hloubky a ve vysokých tempech. Tato teorie hluboké útočné operace byla základem mnohých vynikajících operací Velké vlastenecké války. Z analýzy zkušeností z Velké vlastenecké války z hlediska otázek průlomu a obsazení obranných postavení nepřítele z chodu můžeme vyvodit některé tendence rozvoje umění při jejich uskutečňování. Na začátku útočných operací s průlomem obrany vyvádělo někdy německofašistické velení svá vojska z prvního postavení a nechávalo tam jen malé síly k ochraně a přikrytí s tím, aby uchránilo před zničením hlavní síly v průběhu sovětské mohutné dělostřelecké a letecké přípravy. Toto mělo za následek, že sovětská vojska začala používat nového způsobu průlomu, a to činností přesunutých praporů, které vedly průzkum bojem. Někdy tato činnost přerůstala v nepřetržitý útok a ztěž z chodu druhého a dalších postavení bez dělostřelecké a letecké přípravy ve prospěch hlavních sil.

Rozvíjení taktického průlomu v operační zpravidla vyžadovalo vyřešení dvou problémů:

1. Rychlé narůstání úsilí s cílem rozhodným způsobem vyjít údernými silami do hloubky a tak vyloučit pokusy nepřítele obnovit ztracenou situaci a organizovat obranu na nových postaveních.

2. Rozšíření průlomu do stran a úplné obsazení jednotlivých obranných postavení.

Nejdůležitější a nejtěžší byl první problém, který byl řešen zejména rozhodnou a manévrovou činností armádních a frontových rychlých skupin, které měly ve svém složení tankové a mechanizované sbory a tankové armády (někdy byly na stupni front vytvářeny jezdecko-tankové nebo jezdecko-mechanizované skupiny, organizované z tankových, mechanizovaných a jezdeckých sborů). To znamená, že do rychlých skupin byly vyčleňovány nejmobilnější svazky a svazy, které měly největší údernou sílu. K předejití nepřítele při jeho činnosti na konci války byly častěji vyčleňovány předem připravené odřady a předvoje, a to nejen v rychlých skupinách, ale také ve vševojskových armádách a sborech, které útočily za rychlými skupinami a na samostatných směrech.

Rozšíření průlomu a obsazení obranných postavení bylo uskutečňováno jak svazky prvních sledů hlavních sil, tak i zasazováním druhých sledů a záloh do sražení k obklíčení nebo odříznutí uskupení nepřítele, která zůstala na obranných postavení nebo se pokoušela odejít.

V závěrečném období války se projevila tendence zvýšení manévrovosti a pohyblivosti všech vojsk v útoku. Rozhodným způsobem a často byly měněny směry útoku, zvláště rychlých skupin, jejich předem připravených odřadů a předvojů při obcházení ohnisek odporu. Manévrovost a vysoká tempa útoku v mandžuské operaci při zničení japonské Kuantungské armády byly zabezpečovány rovněž častějším vysazováním vzdušných (námořních) výsadek různého složení a určení. Projevila se tendence zesilování nepřetržitého palebného působení na vojska v obraně nepřítele, a to jak v době přibližování vojsk v útoku k obranným postavením, tak i v průběhu jejich průlomu nebo obsazení z chodu.

Teorie průlomu nebo obsazení obranných postavení z chodu při zahájení operace a v operační hloubce nepřítele v poválečném období se dále rozvíjela a vycházela ze zkušeností druhé světové války a lo-

kálních válek, ze změn v názorech na obranu, charakter, úkoly, budování a způsoby jejího vedení, konečně z rostoucích palebných, úderných a manévrových možností vojsk.

V soudobých podmínkách se značně zvýšila dálka ničení nepřítele, manévrovat a pohyblivost vojsk v důsledku jejich úplné motorizace a mechanizace, zavedení jaderných zbraní a dalších prostředků hromadného ničení, a zvýšení počtu protitankových prostředků, zejména PTRS u vojsk. Předvídá se používat minování na dálku.

Všechno to mění charakter boje vojsk v útoku a obraně. Vzhledem k jejich vysoké mobilitě mohou protistojící strany rychle přecházet z obrany do útoku. V důsledku toho válečná činnost (včetně prvních operací) od samého začátku může mít výsoké manévrový a pohyblivý charakter; proto problém obsazení obranných postavení nepřítele z chodu nabývá na svém významu. Je tedy nutné, abychom se v první řadě snažili obsadit jednotlivá obranná postavení z chodu a jen v případě neúspěchu, nebo není-li to účelné vzhledem k podmínkám situace, uskutečnit průlom po potřebné přípravě.

Samotný charakter soudobé obrany se značně změnil ve srovnání s minulými válkami. Válka se stala „válkou pancéřů“, která je nasycena značným množstvím obranných objektů a cílů, zvláště protitankových prostředků, má velkou hloubku, je aktivní s vedením manévru vojsk, silami a prostředky podél fronty a z hloubky k vedení obranné i útočné činnosti.

V některých armádách NATO při přechodu do obrany v operačním měřítku se předpokládá vytvářet obranu do hloubky až několik set kilometrů, budovat předem předem postavení a za ní do hloubky 40–60 km mezilehlá obranná postavení. Před obrannými postaveními, zvláště před předem postavenými, předpokládá se vybudovat hluboké pásmo příkrytí (zabezpečovací pásmo), které by mělo značné množství ženijních zátarasů a bylo by bráněno dostatečnými silnými vojsky příkrytí. Takto vybudovanou obranu na obranných postaveních nezničí ani velké množství palebných prostředků hlavních sil útočnicka, obránce zjistí jeho úderná uskupení, donutí ho k předčasnému rozvinutí, povede na něho mohutné palebné údery a někdy také údery vojsk před přední okraj.

Podobně organizovanou obranu, jenže v menším měřítku, používaly také jiné armády v lokálních válkách v Koreji, Vietnamu a na Blízkém východě. Zkušenosti z vedení operací v těchto válkách svědčí o tom, že k průlomu hluboce členěné obrany do celé její hloubky ve vysokých tempech je zapotřebí dokonale příprava vojsk k výsoké manévrové a rozhodné činnosti, vysoké umění řídit vojska, a to jak při přípravě, tak v průběhu operací.

Vojska v útoku, jak potvrdily zkušenosti z minulých válek, při vedení boje ke zničení vojsk příkrytí, mají možnost zjistit vybudování obrany, její důležité objekty, obejít předem postavenými jednotkami a útvary ohniska odporu, proniknout do neobsazených nebo jen slabými silami bráněných úseků hlavního pásma obrany, dovést řídit narůstání úsilí vojsk prvního sledu zpočátku na jednotlivých směrech a pak rozdělením a zničením obranných uskupení po částech ovládnout celé pásmo (postavení) z chodu. To bude možné zvláště tehdy, povede-li obránce pohyblivou nebo mobilní obranu, kdy na postaveních je rozmístěna část vojsk a hlavní síly jsou soustředěny v hloubce a předurčeny k vedení protiztečí a protiúderů. Stejná situace může být i v podmínkách, kdy nepřítele použije taktiky aktivní obrany, jejíž podstata tkví ve vedení protiztečí a protiúderů z hloubky a manévru vojsk na předpokládané úseky průlomu s cílem vytvoření nutné jejich hustoty k odražení útoku. Boj s protiúdernými uskupeními, i při vedení aktivní obrany, může mít manévrový charakter. V jeho průběhu mohou být vytvořeny podmínky k obejití soustředěných silných uskupení, k jejich obchvatu a zničení po částech a k rozhodnému vklínění se do obrany přes její slabé úseky.

Bojová činnost spojená s průlomem pohyblivé (mobilní) obrany nepřítele bude mít tak od samého počátku výsoké manévrový charakter. V jejím průběhu vojska po překonání pásma příkrytí (zabezpečovacího pásma) soustředí v krátké době úsilí na jakýchkoli zvolených směrech a bez zastavení hlavních sil před obrannými postaveními nepřítele obsadí je z chodu.

V průběhu rozvíjení útočných operací bude se nepřítele snažit zdržet postup vojsk v útoku na předem připravených mezilehlých postaveních, které bude podle vzniklé situace obsazovat zálohami nebo odcházejícími vojsky v průběhu operace. Podle zkušeností z minulých válek nevyužití nebo upuštění od možnosti obsazení z chodu takových postavení mělo za následek snížení celkových temp útoku a prodloužení doby k dosažení cílů operace. Vojska v útoku, která po překonání taktické hloubky obrany nedokázala obsadit z chodu na široké frontě další obranná postavení, byla nucena zastavit se na určitou dobu k přípravě průlomu obrany na úzkých úsecích. V operaci vznikla vynucená přestávka. Tak tomu může být i v soudobých operacích, kdy vojska v útoku nedokáží z chodu obsadit jednotlivá mezilehlá obranná postavení nepřítele.

Způsob obsazení obranných postavení nepřítele z chodu na široké frontě není možné hodnotit jako obyčejný útok ve stanovených pásmech, který vzniká jen na základě iniciativy zdola. Musí být předem předvídan, přesně zplánován a činnost všech vojsk, sil a prostředků, které se zúčastňují rozvíjení operace, dokonale sladěna nadřízeným velitelstvím.

Zkušenosti z minulých válek umožňují udělat závěr o tom, že **plánování a organizace obsazení jednotlivých obranných postavení z chodu musí být připraveny včas**, již při přípravě útočné operace. Současně řadu organizačních a praktických opatření není možné předvídat předem a tím více je uskutečňovat, protože situace v průběhu operace se může zásadně změnit. Proto ve všech případech v období postupu vojsk k obrannému postavení nepřítele je nutné **uskutečnit bezprostřední přípravu a organizovat na všech stupních jeho obsazení.**

Při včasné organizovaném obsazení obranných postavení z chodu současně s řešením obecných otázek přípravy útočných operací musí velitelé a štáby dokonale zhodnotit možnosti nepřítele k zaujetí obrany v jednotlivých prostorech, stanovit charakter jejího vybudování, síly a prostředky, které může nepřítelem použít k obraně. Na základě toho volí směry a úseky, které mohou být v první řadě obsazeny předemurými útvary a potom i hlavními silami.

Při hodnocení vlastních vojsk se uvažuje o možnostech palebného ničení nepřítele a způsobu jeho uskutečnění, plánují se síly a prostředky, které obsadí jednotlivé úseky a celé obranné postavení a dále prostředky k rozvíjení útoku do hloubky. Princip soustředění úsilí na nejdůležitějších směrech má přitom velký význam. To znamená, že ovládnutí obranného postavení nepřítele není vždy účelné řešit najednou v celé šíři fronty, ale nejdříve na nejvýhodnějších úsecích, kde je nutné soustředit úsilí prostředků ničení a vojsk, především předemurých oddílů a předvojů. V dalším se usměrňují na tyto úseky hlavní síly, které stupňují úsilí a rozvíjejí dosažený úspěch, spojují jednotlivé úseky a ničí nepřítele po částech, zcela obsazují obranná postavení v celém pásmu útoku.

Na základě studia zkušeností z Velké vlastenecké války a lokálních válek je možné stanovit závislost způsobů obsazení obranných postavení z chodu na množství zvolených směrů a úseků, které je nutné obsadit, na způsobu palebného ni-

čení nepřítele v obranném postavení a na rozvíjení úspěchu do hloubky.

Z bohatých zkušeností z Velké vlastenecké války vyplývá, že **obsazení obranných postavení z chodu je možné uskutečňovat:**

— na směrech útoku svazků v celém pásmu nebo vytvořením samostatného úseku obsazení v každém svazku,

— společným úsilím na styku dvou svazků v útoku a vytvořením 1—2 společných úseků,

— současně s vytvořením jednoho společného úseku na směru hlavního úderu a na jiných směrech — samostatných úseků svazků.

V souladu se zvolenými směry a úseky obsazení mohou být vytvářena určitá uskupení vojsk a stanoven způsob palebného ničení. Při volbě směru rozvíjení úspěchu a úseků obsazení je nutné snažit se o to, aby vojska nepřítele, z hlediska zvoleného způsobu ovládnutí obranných postavení byla rozdělována nebo obklíčována a ničena po částech. Uskupení, vytvářená k plnění těchto úkolů, musí být vysoce mobilní a skládat se z motostřeleckých a tankových vojsk, prostředků ničení a zabezpečení. Všechny otázky včasné organizace obsazení obranných postavení nepřítele z chodu musí se odrazit v rozhodnutí velitele na operaci.

V průběhu rozvíjení operace při dosažení obranných postavení uskutečňuje se zpravidla bezprostřední organizace jejich obsazení, upřesňují se úseky a způsob obsazení nebo se určují nově v závislosti na situaci. V souladu s tím se upřesňují nebo nově určují úkoly vojskům, silám a prostředkům, stanoví se způsob jejich součinnosti, zabezpečení a velení. Všechna tato opatření je účelné uskutečňovat v průběhu bojové činnosti za přibližování vojsk k plánovanému obrannému postavení, které mají obsadit. Přitom vojska budou postupovat a působit bez zastávky a tak, aby se před obranným postavením včas rozvinula a zahájila ztec nepřítele z chodu ve stanovených úsecích nebo v celém pásmu.

Z celé podstaty obsazení postavení nepřítele z chodu vyplývají také zvláštnosti v práci velitelů a jejich štábů v oblasti velení vojskům, jak při jejich přibližování k obrannému postavení, tak i při organizaci jeho obsazení z chodu. K upřesnění rozhodnutí nebo přijetí nového rozhodnutí je nutné znát charakter obrany, složení sil a prostředků nepřítele, jejich pravděpodobnou hustotu na postavení, neobsazené nebo slabě bráněné úseky,

rozmístění raketových jaderných prostředků a dalších objektů v hloubce.

Tyto podklady je nutné shromažďovat v průběhu operace s využitím jak všech organických sil a prostředků průzkumu, tak i informací nadřazeného velitele. Nejvíce možností má vzdušný průzkum, jehož výsledky mohou být v krátké době doručeny zainteresovaným velitelům a štábům.

Rozhodnutí musí být upřesněno nebo přijato nové několik hodin před vyjitím předsunutých útvarů k obrannému postavení, a to tak, aby doručení úkolů všem silám a prostředkům, organizace součinnosti, zabezpečení a velení byly uskutečněny do doby jejich vyjití k postavení. Tato práce zpravidla probíhá na mapě, protože jak čas, tak někdy i podmínky k rekognoskaci a výjezdu do terénu nebudou. K organizovanému obsazení obranného postavení z chodu, nebo průlomu obrany nepřítelů v hloubce v průběhu rozvíjení útoku jsou pravidla zpravidla určována čáry zteče, volené co nejbliž k přednímu okraji, avšak tak, aby bylo zabezpečeno utajení rozvíjení do bojových sestav a bezpečnost před působením nepřátelských protitankových prostředků.

Přesun na tyto čáry, jak vyplývá z bojových zkušeností, je účelné organizovat po největším množství os přesunu. To urychlí rozvíjení a sníží ztráty vojsk v důsledku mohutných palebných úderů nepřítelů. Hlavní část dělostřelectva se může přesunovat za předsunutými útvary tak, aby mohlo včas zahájit palbu jak k zabezpečení přibližování a rozvíjení vojsk na čáře zteče, tak i vedení palebné přípravy a podpory útoku. Proto je výhodné pro dělostřelecké útvary vyčlenit samostatné osy přesunu. Prostředky PVO je nutné mít v bojových sestavách vojsk na přesunu, v pohotovosti k odražení úderů letectva a vrtulníků nepřítelů, zvláště v úsecích obsazení postavení nepřítelů. V celku způsob přibližování vojsk k obrannému postavení nepřítelů, které je určeno k obsazení z chodu, bude záviset na konkrétních podmínkách situace. Při překonávání pásma příkrytí mohou vést předsunuté odřady a předvoje bojovou činnost s útvary příkrytí nepřítelů, obcházejí jednotlivá ohniska a uzly jeho odporu, rozhodně pronikají k úsekům, které mají obsadit, ztečí z chodu obsazují slabě bráněné prostory a neobsazené mezey.

Zvláště významnou úlohu při obsazování obranných postavení z chodu mohou mít předsunuté odřady. Jejich vzdálenost od hlavních sil může být různá. Někdy může dosahovat v průběhu soudobých útočných operací několik desítek kilo-

metrů. To umožňuje, s využitím jejich činnosti, získat upřesněné průzkumové zprávy o nepříteli a charakteru jeho obrany, využít jich k přijetí nového nebo upřesnění dříve přijatého rozhodnutí k obsazení obranného postavení hlavními silami z chodu a konkrétněji jim určovat bojové úkoly. Hlavní síly postupují za předsunutými odřady a předvoji zpravidla v proudech, a přibližováním se rozčleňují jak do šířky, tak i do hloubky tak, aby na čáře zteče zaujaly bojovou sestavu.

Zvláštní význam v soudobých podmínkách při obsazení obranných postavení nepřítelů z chodu má spolehlivé palebné ničení, v jednoho průběhu musí být na základě jednotného plánu využity všechny síly a prostředky, které má útočník k dispozici.

V období přibližování a boje předsunutých odřadů a předvojů v minulé válce byly vedeny úderů speciálně určeným letectvem, dělostřelectvem a jinými palebnými prostředky. Jestliže úspěšně postupovaly do hloubky obrany nepřítelů, pak dělostřelectvo, které za nimi postupovalo, rozvíjelo se a zahajovalo palbu podle toho, jak jednotlivé baterie a oddíly dosáhly pohotovosti. Celková palebná příprava útoku se v tomto případě neuskutečňovala. Při neúspěchu a zastávce před obranným postavením dělostřelectvo pokračovalo ve vedení palebného boje a tím zabezpečovalo přibližování a rozvíjení hlavních sil.

K zabezpečení plánovitého přibližování a rozvíjení hlavních sil je někdy výhodné vést letecké úderů a palbu speciálně vyčleněného dělostřelectva.

Bezprostředně před útokem hlavních sil v rámci divizí je možné uskutečnit palebnou přípravu. Její intenzita bude závislá na charakteru odporu nepřítelů, na dosažených úspěších při předejití nepřítelů při zaujetí obrany silami předsunutých odřadů a předvojů a na jejich další činnosti. Jestliže úspěšně nepřítel organizoval obranu mezilehlého postavení a odrazil útok předsunutých odřadů a předvojů, pak je nutné organizovat krátkou, ale mohutnou palebnou přípravu především na opěrné body s cílem zničit v první řadě protitankové, raketové, dělostřelecké prostředky a zálohy v bližší hloubce. Zvláštností vedení palebné přípravy v rámci svazů je to, že v důsledku různého časového rozpětí příchodu různých svazků k obrannému postavení nemusí být vedena současně na všech úsecích, ale podle stupně pohotovosti vojsk k útoku. Přitom letectvo bude vést manévry úderů, dělostřelectvo palbou a bojovou

sestavou po palebné přípravě z jednoho směru s cílem zesílení jeho síly na jiném směru (úseku). Je-li obrana nepřítele slabá, nemusí být palebná příprava vedena. Je možné omezit se jen na palebné přepady, po kterých vojska zahájí útok, a dělostřelectvo a letectvo ihned přejdou k palebné podpoře.

Útok předsumutých odřadů a předvojů a v dalším také hlavních sil, může být veden, jak to potvrzují zkušenosti z lokálních válek, komplexními bojovými sestavami. Úspěch přitom bude záviset především na nepřetržitosti doprovodu vojsk v útoku palbou dělostřelectva a údery letectva, zvláště na ohniska odporu, která zpomalují postup vojsk. Jednotky v útoku se nesmí zavazovat do zdlouhavých bojů o jednotlivé opěrné body, ale musí se snažit obcházet je a bez zastávky postupovat do hloubky s cílem zcela ovládnout celé obranné postavení, rozdělit a zničit nepřítele po částech.

Dosažený úspěch se může rychleji rozvíjet po zasazení druhých sledů, záloh, předsumutých odřadů různého určení a složení do boje k rozhodnému proniknutí do sestavy nepřítele, k jejímu rozdělení, zničení po částech a zničení důležitých objektů v hloubce. K zabránění přesunu záloh a manévru jednotkami a útvarů, které byly staženy z pasivních směrů, je nezbytné vést údery letectvem a působit rovněž dělostřelectvem s využitím pohyblivých a nepohyblivých přehradných a dalších druhů palby.

Protizteče a protiúder nepřítele, jak to potvrdily zkušenosti z Velké vlastenecké války, je účelné odrážet údery letectva, palbou dělostřelectva a vojsky jak střetným útokem, tak přechodem části sil do obrany ve výhodných prostorech, se současným vytvářením uskupení k vedení úderů do boků a týlu jeho protiúderných vojsk. K tomu mohou být využity druhé sledy, zálohy a vojska přesunutá ze směrů, kdy byl útok zastaven nebo nemá perspektivu rozvíjení.

Závěrem k některým způsobům řešení obsazení obranných postavení nepřítele z chodu je nutné ještě jednou zdůraznit, že je to velmi důležitý a mnohostranný problém. Organizace činnosti vojsk při plnění tohoto úkolu vyžaduje značné umění velitelů všech stupňů a jejich štábů.

Samotná činnost vojsk musí být směrlá, rozhodná a překvapivá, vedená s cílem předejít nepřítele při zaujímání obrany na jednotlivých obranných postaveních.

Obklíčená nebo odrážnutá uskupení nepřítele, která zůstala na bocích úseků obsazených našimi vojsky, jsou ničena převážně částí sil prvního sledu vojsk v útoku a vojsky druhých sledů a záloh.

Zkušenosti z arabsko-izraelského konfliktu a dalších lokálních válek svědčí o tom, že v soudobých podmínkách usku-tečnění obchvatu nepřítele ze vzduchu vysazením vzdušných výsadků v těsné součinnosti s vojsky v útoku je jedním z nejdůležitějších způsobů činnosti vojsk při obsazení obranných postavení z chodu.

Proto velkou úlohu při rychlém obsazení obranných postavení z chodu v soudobých podmínkách mohou mít vzdušné výsadky, používané jak k předejití nepřítele při zaujetí obrany, tak k vedení úderů z týlu na jeho uzly odporu. V prvním případě je účelné vysazovat je na neobsazené úseky na předním okraji připraveného postavení nebo v jeho hloubce, někdy i za ním na přístupových komunikacích vojsk nepřítele, která se přesunují z pasivních směrů. Ve druhém případě mohou být vzdušné výsadky vysazovány na postavení nebo v mezerách mezi opěrnými body k úderu z týlu proti nepříteli, ke zničení míst velení a dalších důležitých objektů ve prospěch vojsk, která útočí čelně.

Veškerá tato činnost vojsk směřuje k tomu, aby nepříteli nebyla dána možnost zaujmout pevnou obranu na připravených postaveních, k zamezení manévru vojsk, silami a prostředky do úseků, kde se předpokládá a uskutečňuje obsazení z chodu, někdy k využití tohoto manévru a k přenesení úsilí na ty směry, kde nepřítel útok nejméně očekává. Proto je výhodné vést různou demonstrační a klamnou činnost a zmást nepřítele o skutečných záměrech a zámyslech. Překvapení může v mnoha směrech předurčit úspěch útoku, včetně obsazení obranných postavení nepřítele z chodu.

Vývoj protitankové obrany

Redakčně zpracovaný a zkrácený článek plukovníka V. V. Krysanova, kandidáta vojenských věd, docenta, uveřejněný v sovětském časopise „Vojennaja mysl“ čis. 3/1981.

Charakteristickou zvláštností soudobých armád je jejich hromadné vybavení tanky a dalšími obrněnými objekty. Nebývalý rozmach zavádění obrněné techniky měl za následek stejně rychlé rozvíjení prostředků protitankového boje. Oba tyto směry ve výstavbě ozbrojených sil podstatně ovlivnily formy a způsoby přípravy a vedení soudobého boje a operace. Jedním z aktuálních úkolů vojenské teorie a praxe v této souvislosti je zjištění tendencí v rozvoji protitankových prostředků a způsobů jejich použití.

Problematika boje s tanky vznikla současně s jejich zasazením na bojišti první světové války. Jako protitanková zbraň bylo používáno v tomto období jen polní dělostřelectvo, které nebylo dostatečně přizpůsobeno k plnění tohoto úkolu. Všechno to vyzvalo nutnost vybudovat speciální prostředky pro boj s tanky.

V období mezi válkami, v souvislosti s prudkým rozvojem tankových vojsk a tendencemi jejich hromadného používání v operacích, byl položen základ nového druhu výzbroje pozemních vojsk — speciálních protitankových prostředků.

Koncem třicátých let byla věnována značná pozornost také protitankové výzbroji tanků. Byly vybaveny mohutnými protitankovými kanóny. Palebný průměr obsahoval speciální protipancéřové náboje. Rozvoj tanků a protitankových prostředků měl za následek značný rozmach protitankového boje ve druhé světové válce.

Význam a rozsah boje s tanky v tomto období byly určovány jejich rozhodující úlohou v operacích. Tanky byly hlavní údernou silou pozemních vojsk. Každým rokem se zvyšovalo vybavení vševojskových svazů a svazků tanky a SHD. Tanky se staly nejen prostředkem přímé podpory pěchoty, ale vzhledem k jejich vyso-

kým palebným, manévrovým možnostem a úderné silou i samostatnou silou, schopnou v součinnosti s letectvem a dělostřelectvem plnit významné operační úkoly. Jejich množství a kvalita byly zpravidla rozhodujícím faktorem úspěchu při dosahování cílů operací. Účinný boj s tanky o mnoha směrech určoval výsledek nejen boje, ale i operace. **Protitankový boj byl nejdůležitějším úkolem vojsk a vzájemný boj tanků a protitankových prostředků neoddělitelnou součástí bojové činnosti jakéhokoli rozsahu, nejdůležitějším obsahem útočných a obranných operací.**

Nejvýrazněji se projevil protitankový boj v obraně, protože protitankové prostředky byly považovány a používány hlavně jako obranné zbraně. Podmínky obrany umožňovaly co nejvíce použít různé síly a prostředky ničení a kromě toho využívat záтары a překážky v boji s nepřátelskými tanky v útoku. Základem protitankové obrany byly protitankové opěrné body, uzly a rajóny, dělostřelecké protitankové a tankové zálohy, pohyblivé odřady zatarasovací a protitankové záтары. Celkově celý obranný systém, a to jak na taktickém, tak i operačním stupni byl budován ke snížení úderných možností tankových svazků a útvarů v útoku jak

před předním okrajem, tak při vklínění nepřítelů do obrany. To vyjadřovalo ideu tankové nepřekonatelnosti obrany.

Boj s tanky nepřítelů, jako rozhodující faktor úspěchu, měl zvláštní úlohu v útočných operacích. Jeho podstata tkvěla v plnění dvou úkolů:

**1. Ničení tanků v systému protitankové obrany nepřítelů na obranných postave-
ních.**

2. Boj s tanky při odrazení protizteči a protiúderu.

V průběhu palebných přepadů opěrných bodů nepřítelů dělostřelectvem a letectvem na předním okraji a v bližší hloubce byly současně vedeny palebné údery na tanky. Tanky, které si udržovaly bojeschopnost, byly ničeny v průběhu útoku bitevním letectvem, palbou tanků za útoku a protitankovými kanóny. Zkušenosti z protitankového boje v útoku potvrdily nutnost přímého doprovodu tanků v útoku palebnými prostředky. Jejich hlavním úkolem bylo zničit tanky a protitankové prostředky nepřítelů v průběhu boje.

Nejcharakterističtějším způsobem ničení záložních tankových uskupení nepřítelů v průběhu útoku bylo jejich ničení palbou dělostřelectva a činností letectva s následnými údery tankových (mechanizovaných) svazků a svazů. V důsledku toho vznikaly v průběhu operace střetné boje a sražení, které nabývaly formy urputných vzájemných bojů tankových uskupení.

K odrazení protiúderu nepřítelů nebyl vyloučen ani přechod vojsk v útoku do obrany. Nutnost takového způsobu činnosti byla podmíněna značnou převahou sil a prostředků nepřítelů na jednotlivých směrech, především tanků a letectva.

V průběhu minulé války byly získány velké zkušenosti z protitankového boje. Jeho obsah a způsoby vedení byly v mnoha směrech závislé na rozvoji protitanko-

vých prostředků. Proti tankům byly používány:

- dělostřelectvo (kanónové, houfnicové, reaktivní, protiletadlové),
- letectvo, zvláště bitevní,
- tanky a SHD,
- speciální protitankové zbraně (protitanková děla a pušky, granáty, miny, ohňomety, zápalné prostředky a dýmy).

Jak vyplývá z výzkumů, největší ztráty nepřátelských tanků (87–92 %) v letech války byly způsobeny palbou dělostřelectva. Přitom hlavní tíhu v boji s tanky nepřítelů neslo protitankové dělostřelectvo. Jeho bojové možnosti neustále narůstaly. Za dobu války se zvětšily ráže protitankových kanónů 1,6–2,2krát a průbojnost střel se zvýšila téměř 5krát. Ráže kanónů středních tanků a SHD dosáhly 85–100 mm a těžkých 122–152 mm. Jestliže tedy první světová válka nastolila jen otázku boje s tanky, pak ve druhé světové válce byla rozvinuta v širokých rozměrech.

Z druhu zabezpečení bojové činnosti vojsk (protitanková obrana) proměnil se postupně boj s tanky v jeden z hlavních úkolů vojsk jak taktického, tak i operačního rozsahu.

Hlavní boj s tanky byl však veden v taktické hloubce obrany v důsledku poměrně malé hloubky palebného působení proti tankům a tankovým uskupením nepřítelů, i když se projevila tendence neustálého narůstání. Tak např. v útočných operacích sovětských vojsk v letech 1941 až 1942 hloubka současného palebného umlčování obrany a ničení tanků nepřítelů v jejím systému dosahovala 1,5 až 2,5 km, v roce 1941 vzrostla na 6–8 km a v roce 1945 na 10–12 km. Zvětšila se tudíž za dobu války více než 4–5krát. Rozšíření boje s tanky vyžadovalo nutnost vést jej do větší hloubky a s velkou účinností, než to umožňovaly prostředky té doby. Řešení tohoto důležitého úkolu bylo možné až v poválečném období v důsledku prudkého rozvoje výzbroje.

V prvních poválečných letech probíhalo zdokonalování dosavadních protitankových prostředků na základě široké motorizace pozemních vojsk a neustálého růstu podílu tanků ve výzbroji. V základech teorie boje s tanky převládaly v té době zásady, které byly prověřeny v průběhu minulé války. To přesvědčivě dokazují zejména zkušenosti z bojové činnosti v Koreji (v letech 1950–1953). V jejím průběhu byl veden boj s tanky převážně

zbraněmi a způsoby období druhé světové války.

V dalších letech probíhal rozvoj prostředků a způsobů protitankové obrany v podmínkách opravdové revoluce ve vojenství, která byla vyvolána vznikem jaderných zbraní a jejich zavedením do armád řady států. Vědeckotechnický pokrok a rostoucí vojenskoekonomický potenciál států měly za následek zvýšení intenzity obnovování prostředků ozbrojeného zápa-

su, vytváření kvalitativně nových druhů výzbroje a vojenské techniky, zdokonalování klasických prostředků boje a značné zvyšování jejich bojových možností.

To všechno znamenalo přechod ke kvalitativně novému období v rozvoji prostředků a způsobů boje s tanky. Zásadní pokrok v rozvoji vojenství značně rozšířil hranice protitankového boje, a to co do délky, tak i co do rozsahu ničení. Dodával mu na charakteru dříve nevidaném. Na základě toho vojenské kruhy Západu došli k názorům na snižování úlohy tanků na bojišti. Celý další vývoj vojenského umění však potvrdil, že tanky nejenže si uchovávají, ale dále upevňují svou úlohu hlavní úderné síly pozemních vojsk a zbraní, které jsou nejlépe přizpůsobeny k vedení bojové činnosti v podmínkách použití jak jaderných zbraní, tak i klasických prostředků boje. Bojové zkušenosti z lokálních válek potvrdily, že úspěch v útoku a obraně závisí v rozhodné míře nadále na kvalitě a počtech tanků. V jednotlivých válkách je možné sledovat neustálý růst počtu tanků, které se zúčastnily bojové činnosti. Např. v Koreji bylo na obou stranách přibližně 1500 tanků, v arabsko-izraelské válce v roce 1973 již více než 6000. Tanky se staly masovými zbraněmi pozemních vojsk soudobých armád.

Zvýšení počtu tanků ve výzbroji vojsk mělo za následek další rozvoj i protitankových prostředků, což zákonitě zostřilo rozpor mezi nimi.

Studium zkušeností z lokálních válek ukazuje, že rozvoj tanků a prostředků boje s nimi i zvyšování jejich počtů v armádách, v porovnání s minulostí, zesílil jejich vzájemný boj. Nejjasněji se to projevilo v průběhu války na Blízkém východě (v roce 1973), kde bojující strany měly ve výzbroji soudobé prostředky ozbrojeného zápasu. Za dobu 19 dnů bojové činnosti ztratily obě strany až 50 % tanků. Podle hodnocení vojenských specialistů na Západě je to možné porovnat jen s pravděpodobnými hromadnými ztrátami, způsobenými jadernými zbraněmi.

Jedním z hlavních důvodů vysokých ztrát tanků byl neustálý růst účinnosti protitankového boje, podmíněný nebývalým rozvojem (ve srovnání s minulostí) jeho prostředků v důsledku zdokonalování a zvyšování počtů dosavadních a zejména vzniku nových protitankových prostředků, zvláště protitankových řízených střel (PTRS).

PTRS se poprvé objevily v polovině padesátých let jako svědectví stálého rozvoje protitankových zbraní a výsledek hledání nových prostředků boje s velkým

počtem neustále se zdokonalujících obrněných objektů. Našlo se tak řešení problému zvýšení efektivity protitankového boje. Nemohl být řešen jen dalším růstem bojových možností protitankových kanónů. Základem rozpracování kvalitativně nového speciálního vysoce efektivního protitankového prostředku, tj. PTRS, byly v letech druhé světové války zkonstruované kumulativní střely s reaktivním pohonem a současné technické výsledky v oblasti automatizace velení. Bojovou účinností několikanásobně převyšovaly dřívější speciální protitankové prostředky. Ve výzbroji soudobých armád jsou PTRS již druhé generace. Délka střelby a přesnost zásahu PTRS, ve srovnání s protitankovým kanónem, se zvýšily téměř dvakrát. Ve spojitosti s tím se uskutečnila svérázná záměna „vůdce“ protitankového boje. Jestliže v operacích druhé světové války spočívalo těžiště boje s tanky na protitankovém dělostřelectvu, pak např. podle zkušeností z arabsko-izraelské války (v roce 1973) ztráty tanků způsobily: palba PTRS — více než polovinu, palba tanků — do 22 %, letectvo, protitankové miny a další prostředky přibližně 28 %. To byl důvod, proč západní tisk pojmenovával tuto válku jako „válku PTRS proti tankům“.

Stále výrazněji se projevuje také tendence zvyšování možností letectva v boji s tanky na základě specifického protitankového zaměření jeho rozvoje. Novým mohutným prostředkem v boji s tanky, jak to potvrdily lokální války, jsou bojové (protitankové) vrtulníky, které se poprvé objevily ve válce ve Vietnamu v období americké intervence. Později, v sedmdesátých letech, byly v praxi široce používány a staly se vysoce efektivním protitankovým prostředkem. Z bojových zkušeností je známo, že za jeden vzlet je schopen tento vrtulník zničit 2–3 tanky. Počítá se s tím, že tyto bojové možnosti podstatně vzrostou, budou-li vyzbrojeny PTRS třetí generace s laserovou samonaváděcí hlavicí. Všechno to umožní vytvářet speciální vrtulníkové protitankové jednotky a mít v bojové a operační sestavě vojsk kvalitativně nové prvky — vysoce mobilní a účinné protitankové zálohy a pohyblivé odřady zatarasovací na vrtulnících.

Současně s tím dochází k dalšímu rozvoji i jiných leteckých systémů, schopných úspěšně plnit úkoly boje s obrněnými objekty. Např. letouny, vyzbrojeny řízenými reaktivními střelami s autonomními naváděcími systémy, jsou schopny ničit tanky, aniž by zletěly do zóny PVO nepřítele, nebo se v ní zdržují jen mini-

mální dobu. Např. ve válce na Blízkém východě (v roce 1973) bylo 58 řízenými střelami „Maverick“ zničeno 52 tanků. Bojová efektivnost těchto prostředků neustále vzrůstá.

Vznik a rozvoj nových vzdušných prostředků boje s objekty, které jsou chráněny pancéřem, svědčí tedy o celkové tendenci rozlišování sféry protitankového boje, který má v současné době pozemní a vzdušný charakter.

Současné se zvyšují protitankové možnosti dalších bojových prostředků boje. Jestliže např. dálka palby polního dělostřelectva v minulé válce dosahovala kolem 10–15 km, pak v současné době se zvětšila na dvojnásobek. Přitom možnosti polního dělostřelectva k umlčování skupinových a jednotlivých cílů ve srovnání s obdobím konce druhé světové války zvýšily se přibližně 1,5–2násobně. Více než dvakrát se zvětšily bojové možnosti reaktivního dělostřelectva, a to zvýšením přesnosti střelby, zvětšením počtu raketnic, růstu délky palby a používáním kazetových bojových hlavic. Reaktivní systémy salvové palby společně s letectvem se staly základem širokého využívání nového způsobu minování terénu na dálku, který umožňuje s překvapením během několika minut pokládat minové pole na směrech přesunu a manévru tanků i v prostorech rozmístění nepřítelů ve značné vzdálenosti od čáry dotyku. **Použití pozemních a vzdušných prostředků minování na dálku rozšiřuje rámce a možnosti „minové války“, ve které tak jako dříve hlavním objektem zůstává tank.**

Z analýzy zkušeností z lokálních válek a zdokonalování výzbroje armád vyplývá, že charakteristickou tendencí rozvoje prostředků boje s tanky je jejich kvalitativní obnovování a rozšiřování počtů různých druhů protitankových zbraní. Proti tankům a dalším obrněným cílům je dnes možné používat protitankové granátomety a jiné protitankové prostředky pro boj na malých vzdálenostech, protitankové kanóny, bezzákluzová děla, protitankové pozemní a vzdušné raketové komplety, vybavené PTRS, protitankové dělostřelecké řízené střely, letecké pumy a rakety, dělostřelecké a letecké kazety s protitankovými prvky a prostředky ženijní výzbroje — protitankové miny různých druhů a fúgasy. Značné bojové možnosti v boji s tanky mají raketové komplety, dělostřelectvo a letectvo, které jsou schopny používat jak dálnou a klasickou municí.

Dále se zdokonalil i tank jako efektivní protitankový prostředek díky neustálému zdokonalování výzbroje a přístrojů pro řízení palby. Jestliže střední tank

druhé světové války potřeboval na zasažení pevného cíle ve vzdálenosti 1500 m s pravděpodobností zásahu 0,5 třináct výstřelů, pak stejnému tanku padesátých let stačily tři výstřely a soudobému tanku stačí jen jeden. Ze studia růstu palebné síly soudobých tanků, ve srovnání s tanky z konce druhé světové války, vyplývá, že v současné době kanón středního tanku může probít pancéř téměř dvakrát silnější a na vzdálenost čtyřikrát větší než dříve. Objevily se nové tanky s raketovou výzbrojí.

Společnými směry dalšího rozvoje protitankových prostředků v současné době jsou: zvýšení průbojnosti pancéře a rychlosti střelby, manévrovosti a ochranných vlastností, zvětšení délky a přesnosti střelby. Přitom je důležité zvláště zdůraznit stálou tendenci vybavovat prostředky palebného ničení řízenými a samonaváděcími protitankovými střelami (raketami, střelami, minami, pumami, protitankovými prvky kazetových hlavic), které otevírají nové perspektivy dalšího zvyšování účinnosti protitankového boje. Proto se např. v USA pracuje na dělostřelecké řízené střele s laserovým systémem navedení, který zabezpečuje přímý zásah tanku za pohybu prvním výstřelem, na maximální vzdálenost střelby ze zakrytých palebných postavení. Počítá se s tím, že pravděpodobnost zničení cíle takovými střelami ve srovnání s klasickými vzroste několika-násobně.

Výsledky v rozvoji výzbroje vytvářejí základ pro rozpracování principiálně nových perspektivních prostředků skupinového ničení tanků. V současné době se na Západě pracuje na kombinovaných protitankových systémech, jako jsou průzkumné a palebné komplety, které zahrnují vzdušné prvky průzkumu a navedení, různé prostředky ničení (rakety, letouny, reaktivní systémy salvové palby atd.), pozemní prostředky rozdělování cílů, konečně bezprostředně prvky ničení (protitankové minirakety, samonaváděcí miny apod.).

K takovým prostředkům patří např. komplexní protitankový systém, rozpracovaný v USA, který má být zaveden do výzbroje v polovině osmdesátých let.

Technické možnosti radiolokačních vzdušných (leteckých a vrtulníkových) prostředků zjišťování tohoto systému umožňují vést průzkum obrněných cílů na vzdálenost 50–70 km od předního okraje. Skupinové údery na prostory soustředění tanků a jiných obrněných objektů, v závislosti na používaných prostředcích ničení, mohou být vedeny na vzdálenosti od 30 do 200 km. Na kombinovaný proti-

tankový systém jsou kladeny vysoké požadavky efektivního použití: za každého počasí (použití raket, letectva, reaktivní systém salvové palby), úder s překvapením (otevření kazetových bojových hlavnic — nosičů protitankových prvků ničení ve výšce 3—4 km), činnost v reálném časovém rozsahu (vedení úderu na tanky z hlediska jejich možného manévru na základě neustálého sledování objektu a řízení letu raket (nosičů) na konci dráhy letu). Přitom je stanoven úkol vyřadit jednou raketou (nosičem) současně celou tankovou jednotku. Počítá se s tím, že skupinové údery na druhé sledy a zálohy zabráni útočníkovi v možnostech zesilovat úsilí a rozvíjet útok.

Specifika struktury a činnosti nových protitankových systémů podmiňuje nutnost hledat způsoby opatření proti nim: především ničit v systému palebného ničení všechny jejich prvky (na zemi a ve vzduchu) a široce využívat maskování, kolektivní a individuální ochrany tanků v zaujatých prostorech, a to bez ohledu na vzdálenost od čáry dotyku.

Studium soudobých názorů na vzájemný boj tanků a protitankových prostředků svědčí o rostoucím významu boje s tanky.

V útoku, který je pokládán za hlavní druh bojové činnosti, je boj s tanky tak jako dříve jedním z hlavních faktorů úspěchu. Hlavním způsobem přechodu do útoku na rozdíl od minulosti, bude útok s přesunem z hloubky. Proto boj s tanky musí být veden především v systému palebného ničení nepřítele ve všech obdobích činnosti vojsk: za přesunu a rozvíjení, při průlomu obrany a rozvíjení útoku.

Jedním z účinných způsobů boje s tanky v útoku je vedení jaderných úderů na ražony obrany nepřítele a jeho zálohy, zejména tankové. Je složitější dosáhnout vysoké účinnosti ničení tanků při vedení bojové činnosti bez použití jaderných zbraní. V těchto podmínkách, jak to ukázaly bojové zkušenosti z lokálních válek, je nezbytná přísná sladnost při využívání všech palebných prostředků pro boj s tanky, jejich těsná součinnost v bojových sestavách vojsk v útoku.

Velkého významu v obraně nabývá dovedná organizace používání všech protitankových prostředků k odrazení útoku velkého množství tanků. V současné době má obrana jasně vyjádřený protitankový charakter, a to jak v taktickém, tak v operačním měřítku. Jestliže v minulosti bylo hlavním prostředkem protitankové obrany dělostřelectvo, pak základem soudobé

obraně je komplex prostředků boje:

— speciální protitankové prostředky, zvláště PTRS,

— raketové vojsko a dělostřelectvo,

— bojové vrtulníky,

— letouny,

— další prostředky ničení ve spojení s různými zátarasy a dýmem.

Zvýšila se také protitanková odolnost obrany. Jestliže v minulé válce byly základem protitankové obrany protitankové opěrné body, uzly a ražony obrany, pak dnes vzhledem k rostoucímu tankovému nebezpečí musí všechny jejich prvky sestavy mít protitankovou odolnost. Hromadné nasycení vojsk tanky a protitankovými prostředky umožňuje, aby každý opěrný bod a ražon obrany byl v podstatě protitankový.

Důležitým charakteristickým rysem soudobé obrany je narůstání jejich možností bojovat s tanky, zvláště při vedení bojové činnosti s použitím jaderných zbraní. Vojska v obraně mohou v tomto případě nejen odrazit tak jako dříve, ale také zmařit úder značného množství tanků, a tím vytvořit podmínky pro přechod do útoku, což je konečným cílem obrany.

Nebývalá efektivnost ničení tanků jadernými zbraněmi, zvýšení bojových možností klasických prostředků ničení a vysoká úroveň rozvoje speciální protitankové výzbroje zahájily tak kvalitativně nové období v rozvoji protitankového boje. Současně s tím probíhají i změny ve způsobech jeho vedení.

V důsledku hromadného vybavení vojsk novými protitankovými prostředky pro boj na malých dálkách zdokonaluje se tradiční způsob ničení tanků přímou střelbou. V soudobých podmínkách prodělává kvalitativní změny vzhledem k využívání protitankových řízených zbraní, zejména PTRS, které zvýšily délku, přesnost a účinnost střelby na tanky ve srovnání s protitankovými kanóny v minulé válce.

K dalšímu rozvoji a k novému obsahu dochází také ve skupinovém způsobu boje s tanky. Zvýšení účinnosti tohoto způsobu je podmíněno většími palebnými možnostmi klasických prostředků ničení — letectva, dělostřelectva, reaktivních systémů salvové palby, jejich schopností používat samonaváděcí střely k ničení tanků na značné vzdálenosti a plochy, zejména při využívání kombinovaných protitankových systémů. Výsledkem může být nebývalý skupinový ničivý efekt.

Současně s rozvojem dřívějších způsobů protitankového boje v soudobých podmínkách vyskytuje se také nový způ-

sob spojený s použitím jaderných zbraní. Po vyzbrojení vojsk těmito zbraněmi vzniká efektivně nebývalý způsob boje s tanky, jako je současné a hromadné jejich ničení jadernými zbraněmi. Jestliže se ve druhé světové válce zvětšovaly ztráty tanků po jednotlivých bojích, pak v současné době hromadné ztráty tanků mohou být výsledkem jednoho jaderného úderu, nebo několika úderů klasických prostředků ničení.

Hodnotíme-li rozvoj způsobů protitankového boje a jeho rostoucí úlohu v soudobé operaci a boji v celku, můžeme udělat závěr, že protitanková obrana svým vlivem na charakter bojové činnosti vojsk přerůstá rámec taktiky a stává se důležitým operačním a v řadě případů i strategickým faktorem.

Z komplexního rozvoje tanků a protitankových prostředků vyplývá nutnost pokládat za jeden z hlavních úkolů vedení bojové činnosti jak boj s tanky, tak i s protitankovými prostředky. Jeho řešení předpokládá boj jak s velkým množstvím

obrněných vozidel, tak se speciálními protitankovými prostředky, které se staly trvalými partnery tanků.

Boj s nimi musí být řešen v jednotném systému protitankového boje, protože tanky, protitankové prostředky a bojová vozidla různého určení organizačně splývají a v průběhu bojové činnosti jsou používány v jednotné bojové sestavě. Tak např. základem obrany každého opěrného bodu v poslední válce na Blízkém východě (v roce 1973) byly PTRS a zakopané tanky. PTRS v útoku působily společně s tanky, ničily tanky nepřítele z výhodných postavení na maximálních vzdálenostech a zabezpečovaly rozvinování a jejich útok. Taková činnost zavdala příčinu hovořit o objevení nového bojového systému „tank—protitankový prostředek“.

Charakteristickou celkovou tendencí rozvoje protitankového boje současného období je rozšíření jeho rozsahu, který je spojen s bojem jak s tanky a dalšími obrněnými objekty, tak s protitankovými prostředky.

Analýza vývoje boje s tanky a rozvoje prostředků jeho vedení svědčí o trvalém růstu operačně taktického významu protitankového boje při dosahování úspěchu v soudobých operacích.

z kapitalistických armád

O NĚKTERÝCH METODÁCH PŘEDVÍDÁNÍ A ŘEŠENÍ MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ

Major Ing. Jiří Unzeitig, CSc.

Současná mezinárodní situace se vyznačuje dvěma základními tendencemi. Na jedné straně neustále roste autorita Sovětského svazu a dalších socialistických zemí, ale současně narůstají rozpory uvnitř kapitalistického světa a pokračuje ztráta pozic imperialismu ve světovém dění. Tato skutečnost je vyjádřena i ve zprávě o činnosti ÚV KSSS, kterou přednesl L. I. Brežněv na XXVI. sjezdu KSSS slovy: „Sféra imperialistické nadvlády ve světě se zúžila. Vnitřní rozpory v kapitalistických zemích a soupeření mezi nimi se vyhrotily a agresivita politiky imperialismu, především amerického, prudce vzrostla.“ Vládnoucí imperialistické kruhy si uvědomují ztrátu vlivu ve světovém dění i rostoucí problémy kapitalistického zřízení.

Ve snaze řešit problémy kapitalistického světa a ztrátu mocenských pozic, snaží se vládnoucí imperialistické kruhy s využitím nejnovějších poznatků vědy a techniky hledat východiska, která by vedla k zachování kapitalistického systému.

Vedoucí silou světového imperialismu jsou Spojené státy americké, které využívají vyspělé vědy a techniky nejen při organizaci a řízení výroby s cílem dosažení stále vyšších zisků, ale i k obhajobě svých mocenských zájmů. Jednou z oblastí, kde se projevuje vysoká aktivita amerického imperialismu, je mimo jiné předvídání a řešení mezinárodních vztahů s využitím nejnovějších vědeckých poznatků. Vládnoucí kruhy Spojených států amerických se domnívají, že prognózy sestavené s využitím parciálních vědeckých metod jim umožní vytvořit scénář budoucího vývoje mezinárodní situace tak, aby byly naplněny jejich zájmy. Jde ve stručnosti řečeno o to postavit proti vědecké teorii marxismu-leninismu nějakou jinou teorii nebo metodu, která by vyhovovala představám vládnoucích imperialistických kruhů a jejich třídním zájmům. Cílové prognózy, jejichž smyslem, na rozdíl od průzkumných prognóz, je hledat a zajišťovat realizaci budoucích opatření potřebných k naplnění předem stanovených cílů, mají podle jejich názoru omezit negativní jevy oslabující kapitalistický řád a jeho mezi-

národně politické postavení. Proto je otázkám rozvoje a prognózování a řešení mezinárodně politické situace věnována i na nejvyšších místech státního aparátu vysoká a trvalá pozornost. Cílem tohoto úsilí je předpovědět s dostatečným předstihem budoucí varianty vývoje mezinárodních vztahů, které by umožnily jak dlouhodobé plánování činnosti jednotlivých ministerstev a složek „státní administrativy“, tak i řešení mezinárodně politických situací, zejména jestliže se je podařilo na základě určité teorie předpovědět nebo dokonce stanovit teoretické postupy jejich budoucího řešení.

Současné americké teorie řešení mezinárodních vztahů můžeme rozdělit do dvou hlavních směrů. První směr „tradičního přístupu“ je představován teoretiky tzv. „politického realismu“, kteří se vyznačují pragmatickým přístupem k řešení mezinárodně politických otázek. Politickou realitu přitom chápou značně omezeně, v souladu s buržoazními teoriemi vzniku, vývoje a podstaty státu, což jim umožňuje operovat s pro ně přijatelnými „realitami“. Tvrdí např., že boj o politickou moc se projevuje bojem států o uskutečnění jeho „národních zájmů“. Národní zájmy jsou podle jejich názorů podmíněny práním daného národa zaujmout takové postavení v mezinárodních vztazích, které odpovídá jeho „národní síle“. Mezi kritéria „národní síly“ daného státu řadí hlediska, jako např.:

- geografickou polohu státu,
- přírodní zdroje,
- možnosti průmyslového rozvoje,
- vojenskou sílu,
- obyvatelstvo a jeho schopnost zabezpečit zejména vojenské operace,
- uvědomění a morálku národa,
- kvalitu diplomacie a kvalitu vlády.

Jde tedy o kritéria, která mohou vyhovovat značné „národní síle“ USA, popřípadě i dalších imperialistických velmocí, a proto mají tyto státy údajně právo zaujmout i odpovídající vedoucí místo v mezinárodních vztazích. Růst síly a autority Sovětského svazu a dalších socialistických zemí však značně narušuje tuto teorii, vytvořenou původně ve prospěch kapitalismu.

Představitelé školy „politického realismu“ bývají, zejména v USA, často kritizováni za poměrně statické chápání složitých mezinárodních vztahů. Veškerý pohyb v mezinárodních vztazích směřuje totiž podle nich pouze k:

- narušení rovnováhy sil v mezinárodních vztazích, nebo

— vytvoření rovnováhy sil v mezinárodních vztazích.

Škola „politického realismu“ vznikla v období studené války jako reakce na domnělé vedoucí postavení USA ve světě. V tehdejší době bylo nutné narušit, podle názoru amerických teoretiků, rovnováhu světových sil po skončení druhé světové války, ve prospěch ekonomiky a vojensky nejsilnější kapitalistické velmoci — USA a tím omezit vliv autority Sovětského svazu, který si vítězstvím nad fašistickým Německem získal mezinárodní uznání většiny světa.

Ve druhé polovině padesátých let, kdy se výrazně změnil poměr sil mezi socialismem a mezinárodním imperialismem a projevil se i nespěch politiky „z pozice síly“, bylo snahou imperialistických vládnoucích kruhů hledat řešení mezinárodních vztahů přechodem k boji na ideologické frontě v rámci rovnováhy sil. Americký prezident J. F. Kennedy v té době prohlašuje: „My, náš stát, pocítujeme nyní větší potřebu, než je potřeba jaderné moci, letecké síly — je to potřeba síly idejí.“ [J. F. Kennedy, *The Strategy of Peace*, Harper & Brothers, N. Y. 1960, s. 164.] I přes dílčí úspěchy v oblasti ideodiverzní činnosti však tato politika rovněž nepřinesla takový úspěch americké politiky, jak by si americké vládnoucí kruhy přály. Naopak, síla zemí reálného socialismu v čele se Sovětským svazem dále významně vzrostla a ideály marxismus-leninismu si získávají stále více stoupenců ve světě. Zastánci „tradičního přístupu“ v současné americké politice začali proto hledat odúvodnění ke změně mezinárodních vztahů směrem k narušení rovnováhy sil v mezinárodních vztazích. Proto se objevily názory o výhodnosti mírové koexistence pouze pro Sovětský svaz a různé verze o tzv. „sovětském nebezpečí“. Můžeme tudíž předpokládat, že základní principy uvedené školy „politického realismu“, která vychází z názorů o „národní síle“ států, mají své zastánce i v řadách současných představitelů vládnoucí moci v USA. Jak brzy budou muset opět změnit svou zahraničně politickou linii, ukáže budoucnost.

Druhý směr představují tzv. „modernisté“, jejichž přístup k řešení mezinárodních vztahů je založen na filozofii neopozitivismu, jehož rozvoj je v první řadě spojen s rozvojem přírodních věd a zejména matematiky. Proto metody a základní přístupy představitelů tohoto směru vycházejí především z matematických metod a kybernetiky. Při použití matematiky a kybernetiky v teorii mezinárodních vztahů využívají i zkušeností z použití těchto vědních disciplín v sociologii, sociální

psychologii a teorii řízení. Základní myšlenkou je analýza velkého množství empirických údajů. Tím se zásadně odlišují od představitelů „tradičního přístupu“, který nepovažují za dostatečně seriózní. „Modernisté“ za hlavní problém při řešení mezinárodních situací považují:

- shromažďení pokud možno největšího množství informací o struktuře a procesech, které v mezinárodních vztazích probíhají, o vnitropolitickém a zahraničně politickém vývoji jednotlivých zemí,

- zpracování a analýzu těchto informací.

Zejména otázka shromažďování informací úzce souvisí s činností speciálních služeb a se získáváním informací ze všech možných oblastí společenského života, zejména socialistických a rozvojových států. Značný důraz je přitom kladen na utajované i neутajované informace, které se týkají vojenské problematiky a otázek mocenských složek, jejich struktury a akceschopnosti.

Realizace těchto otázek však představuje řešení značného množství různých problémů. Proto bylo nutné nejprve vypracovat celou řadu metod a vyjádřit je v takové formě, která vyhovuje jejich zpracování s využitím výpočetní techniky. Je zřejmé, že tento přístup umožňuje využít různých prognostických metod a srovnání prognóz, zpracovaných různými metodami. „Modernisté“ udělali výzkumy, jejichž cílem bylo nalézt zákonitosti procesů integrace v mezinárodně politických vztazích, konfliktních situacích, krizových situacích apod.

Při těchto výzkumech byly zjištěny různé závislosti, na základě nichž byly vypracovány metody řešení zahraničně politických situací a mezinárodních vztahů. Některé z metod, které slouží k řešení těchto otázek, se pokusím ve stručnosti charakterizovat.

1. Metoda řetězení vzájemně spolu souvisejících událostí představuje scénář událostí v krizových situacích. V případě, že se podaří sestavit takový scénář, je možné odhalit zákonitosti, které se opakují při vzniku nových krizových situací. Vznikne-li krizová situace obdobného charakteru, je možné s použitím např. historické analogie předpovědět vývoj a průběh krize. Přitom tato metoda nevěnuje pozornost vnitropolitickým faktorům, které rovněž mohou ovlivňovat vztahy mezi státy v dané situaci, ale jsou pouze zjišťovány ty vlivy a faktory, které představují hlavní znaky zahraničně politických vztahů a jednání jednotlivých států.

Můžeme konstatovat, že této metody může být využito jak pro řešení krizových situací, tak i pro jejich vyvolávání v nepřátelských zemích nebo při vytváření krizových situací v jejich zahraničně politických vztazích. Je pravděpodobné, že principů této metody mohlo být použito při zjišťování chyb, jichž se USA a další kapitalistické státy dopustily při ovlivňování krizové situace v ČSSR v roce 1968. Na základě zjištěných zákonitostí může být sestaven nový scénář, který respektuje nedostatky předchozích řešení. Proto ho může být s větším úspěchem využito při ovlivňování jiné krizové situace v socialistických zemích a jejich zahraničně politické orientace.

2. Další metoda je založena na „teorii rozhodování“. Předpokládá se, že zahraniční politika může být správně pochopena na základě analýzy minulých situací, ale rovněž na základě správného pochopení mechanismu vnitropolitického rozhodovacího systému. Tento mechanismus může být, podle názorů zastánců této metody, zkoumán ze tří hledisek, jimiž jsou:

- úkoly jednotlivých představitelů státu v politickém mechanismu,
- způsoby a cesty spojení a jimi přede-
ávané informace o řešení mezinárodní
situace.

- motivace rozhodnutí.

Ačkoliv tato metoda se zdá velmi jednoduchá a z hlediska řešení problému vysoce racionální, nenašla údajně ani v samotných USA širší využití a praktické uplatnění údajně z toho důvodu, že vyžaduje značně kvalitní informační zabezpečení, které se nedaří zajistit především proto, že jde o informace, které bývají utajovány nejen v zahraničí, ale i ve vlastní zemi. Je však zřejmé, že USA využívají této metody zejména v zemích, které jsou vysoce závislé na americké politice. Přesto i v těchto případech nemusí být tato metoda zcela spolehlivá, jak o tom svědčí stížnosti státního departementu na nedostatečné zpravodajské informace o situaci v Íránu před svržením šáha Rézi Páhaviho. Tehdy informace vyjadřovaly pouze názory jednotlivých představitelů šáhova režimu a nikoli skutečnou situaci v zemi.

3. Další metoda vychází z tzv. „teorie byrokratického kompromisu“. Zkoumá státní aparát a jeho úlohu při řešení zahraničně politických otázek. Přitom klade důraz nejen na zkoumání formální struktury a činnosti tohoto aparátu, ale i na specifické zájmy jednotlivých ministerstev, jednotlivých podřízených součástí a skupin, které státní aparát vytvářejí. Současné

zkoumá rozpory, které vznikají mezi jednotlivými součástmi státního aparátu. Podle některých amerických teoretiků je otázka vytváření politiky daného státu obchodem, ve kterém vystupují především zájmy jednotlivých skupin státního aparátu. Podle I. Destlera je tato politika možná proto, že „ani jeden z řídících pracovníků nemá ani moc, ani znalosti, ani čas na to, aby řešil nejněžnější otázky státní politiky samostatně.“ (Destler I., *Presidents, Bureaucrats and Foreign Policy, The Politics of Organizational Reform*, New York, 1972, s. 61.) Oficiální představitelé, kteří mají vliv, se rozchází v názorech na řešení daného problému.

Metoda předpokládá především morálku kapitalistického světa, ve kterém jsou vedeny boje a „obchody“ mezi jednotlivými skupinami i jednotlivými osobami. Může jít však jak o boj o moc a získání vlivu, tak i o snahu získat finanční výhody a prospěch. Takový přístup pracovníků státního aparátu však musí škodit zájmům daného státu. Je proto samozřejmé, že tyto poměry by si autoři této metody přáli realizovat i v socialistických zemích ve smyslu narušování socialistické morálky pracovníků významných úřadů a institucí. V případě získání informací o „poměrech“ v zájmové instituci socialistického státu, může uplatnění této metody vést k rozpoutání „boje“ nebo uzavření „obchodu“ mezi významnými funkcemi dané instituce. Odtud je již jen krůček k prosazení takové politiky, která může vést k narušení rozvoje normálních zahraničně politických vztahů jak mezi socialistickými a kapitalistickými státy, nebo socialistickými státy navzájem, tak i v širších politických souvislostech. Je zřejmé, že realizace této metody souvisí s metodami, kterých používají speciální služby. Bude úspěšná pouze v těch případech, kdy se podaří narušit ideovou a morální jednotu pracovníků těch institucí, do kterých by chtěli imperialistické kruhy metodu zanést.

4. Velký význam v současném vývoji zahraničně politických vztahů má tzv. „teorie integrace“, kterou se pokoušejí její autoři představovat jako zobecnění principů zahraničně politických vztahů tím, že ji označují za univerzální teorii. Toto tvrzení vychází ze skutečnosti, že po skončení druhé světové války se integrace tendence různého druhu projevil jako jeden z charakteristických rysů vývoje společnosti i vývoje mezinárodních vztahů. Můžeme předpokládat, že v budoucnosti se rys integrace ještě více prohloubí. Přitom autoři poukazují na růst významu a množství různých mezinárodních

ních a mezistátních organizací jako dokladu této skutečnosti.

„Teorie integrace“ věnuje pozornost otázkám, mezi něž např. patří — kvantitativní a kvalitativní analýza různých druhů spojení mezi jednotlivými státy, a to jak s využitím technických prostředků — rozhlasu, televizních přenosů, telefonních spojení atd., tak i s využitím osobních styků mezi občany různých států — písemného styku, obchodních, turistických, vědeckotechnických, kulturních a jiných vztahů.

Na základě kvantitativní analýzy intenzity jednotlivých způsobů spojení jsou stanoveny zákonitosti pro určení přechodu jednotlivých států na mezinárodní integraci. V některých pramenech je tato metoda rovněž označována pojmem „teorie komunikace“.

5. Další z řady metod „modernistů“ je založena na tzv. „metateorii“. Představuje obecný přístup, který zahrnuje všechny základní procesy a jevy v mezinárodních vztazích a zahraniční politice států. Na základě tohoto přístupu byly zpracovány „teorie pole“ a „teorie systémů“, které se vztahují i k mezinárodním vztahům.

Autorem „teorie pole“ je americký vědec Q. Wright, který tvrdí, že oblast mezinárodních vztahů může být považována za „prostorové analytické pole“, ve kterém se mění jak význam, tak i možnosti každé působící osobnosti v závislosti na jejím postavení v daném poli. (Wright Q., *The Study of International Relations*, New York 1955, s. 543). Tato metoda umožňuje prognózování mezinárodních vztahů s ohledem na sílu, politiku a tendence vývoje. Teorie je značně ovlivněna technickým chápáním řešení složitých problémů a jak se zdá, nenalezla dosud širší uplatnění.

Úspěšnější se jeví „teorie systémů“, která byla rozpracována i na problematiku mezinárodních vztahů. Teorie vychází z názoru, že jakýkoli organismus, včetně mezinárodně politického, je možné vyjádřit na základě systémového přístupu, tj. stanovením prvků systému a vazeb mezi nimi. Chápání „teorie systémů“ je založeno na základě mechanických představ o struktuře a procesech. V tom spočívá značný omyl amerických teoretiků při využívání systémového přístupu v oblasti této problematiky. Mezinárodní vztahy je nutné chápat jako projev dialektického vývoje společnosti, která se nachází v procesu neustálého vývoje. Přesto je vhodné věnovat pozornost některým závěrům amerických zastánců této teorie, ve snaze pochopit smysl a cíl zkoumání v oblasti mezinárodních vztahů a případnou aplika-

ci této teorie imperialistickým nepřítelem v této oblasti.

Jiný představitel „teorie systémů“ M. Kaplan vychází ve svých úvahách z kybernetiky, zejména ze známé práce W. R. Ashbyho. M. Kaplan vyčlenil několik systémů mezinárodních vztahů, které se mohou chovat jako:

- samoregulační systémy, které na změnu situace okamžitě reagují a uvádějí systém do stabilního stavu,

- systém, který není schopen udělat v důsledku změn velkého rozsahu korekci do stabilního stavu a schopnost regulace přestává fungovat.

Na základě těchto úvah přichází M. Kaplan k závěru, že není možné předvídat ve všech případech změny v mezinárodní situaci, protože existuje příliš mnoho vlivů a systém má mnoho stupňů volatility. Přesto zastává názor, že je možné předvídat:

- podmínky, kdy se systém nezmění,
- podmínky, na základě nichž dochází ke změnám v systému,
- jaký druh změn je přípustný v daném systému.

Někteří ze západních teoretiků spatřují řešení tohoto problému v teorii her. Zastávají v podstatě názor, ze kterého vyplývá, že celý komplex rozhodnutí a řešení v oblasti politiky a plánování politiky není možné uskutečnit s využitím dosavadních analytických metod. Důvodem, proč není možné řešit tyto otázky, je skutečnost, že celá řada metod není prostě aplikovatelná do techniky optimalizace. Mnoho metod vzniklo v takových vědních disciplínách, jako je např. filozofie nebo politické vědy, mnohem dříve než ve vědách pracujících s analytickými a kvantitativními údaji. Proto zastávají názor, že řešit tyto otázky umožňuje moderní teorie her, která tvoří most mezi různými metodami a vědními obory, a podrobněji tyto otázky zkoumání. Pro ověření svých názorů dělají studie minulých událostí s použitím tzv. „hyperher“ a „metaher“. Např. na Pensylvánské univerzitě ve Philadelphii v USA byla zpracována studie o analýze vietnamské politiky USA

s využitím metahry. Metahra vychází z definice stromu her, který byl nazván pojmem metahra. Přitom ve hře bylo zapojeno n — osob, které hrály hru G v normální formě strategické hry. Každý z hráčů si mohl vybrat svou funkci, ze které vycházel jeho vlastní výběr rozhodnutí. S využitím matematického vyjádření a výsledků hry byly řešeny otázky, zda pokračovat ve válce ve Vietnamu, nebo nikoli, zda bombardovat, nebo řešit otázky stažení vojsk USA z Vietnamu apod. Studie naznačuje přístup k řešení závažných otázek z pozic amerických teoretiků.

Obdobně byla řešena studie komplexní strategické analýzy, označená jako „Studie porážky Francie“ s využitím hyperhry. Studie zkoumá otázky porážky Francie v roce 1940 fašistickým Německem s využitím známých faktů a cílem je poskytnout představy o nesprávných způsobech rozhodování ve strategických otázkách. Přitom je situace řešena z pohledu dvou stran, tj. jak Německa, tak i Francie. Proto je sestavena matice „francouzské hry“ a matice „německé hry“.

Obdobně by bylo možné rozebrat další pokusy řešení těchto otázek, které se týkají mj. matematického modelování růstu zbrojení a rovnováhy sil, analýzy podpory strategických politických rozhodnutí apod.

Z přehledu některých metod, používaných při předvídání a řešení mezinárodních vztahů, vyplývá snaha amerického imperialismu nalézt teorii nebo metodu, která by pomohla zastavit růst vlivu marxisticko-leninské ideologie na světový vývoj. Vědecké ústavy a instituce USA již řadu let soustavně věnují pozornost otázkám aplikace nových poznatků vědy a techniky pro řešení mezinárodních vztahů. Jejich úsilí však je a zůstane i v budoucnosti bezúspěšné. Proti vědecké teorii marxismu-leninismu není možné postavit žádnou metodu nebo teorii, vytvořenou sice s využitím nejnovějších poznatků důležitých věd, avšak v rozporu s vědeckou teorií společenského vývoje. Politika států reálného socialismu, založená na vědeckém učení marxismu-leninismu, prokazuje, že vědecké předpovědi klasiků marxismu-leninismu jsou nejen reálné a realizovatelné, ale i realizované.

K ROZVOJI PRÁCE V OBLASTI VTEI V ČSLA

Plukovník Karel K u d r

Cílem článku je stručně seznámit čtenáře s některými otázkami rozvoje práce v oblasti vědeckých, technických a ekonomických informací v ČSLA.

Vzhledem k tomu, že k této problematice dosud na stránkách VM nebyl publikován článek, který by do této problematiky čtenáře stručně uvedl, kladu si za cíl, bez nároku na úplnost, informovat čtenáře o tom, jak se tato činnost v ČSLA rozvíjela a jaké hlavní úkoly před ní stojí.

Uvedením této problematiky na stránkách VM bude zároveň vytvořen předpoklad pro další články, které pojednávají o této problematice, které se mohou soustředit na teoretické a praktické otázky z oblasti sdělování a využívání vědeckotechnických poznatků pro potřeby ČSLA.

Do obecného povědomí začíná stále více pronikat význam organizovaného a efektivního procesu sdělování vědeckých, technických a ekonomických informací (VTEI) ve společnosti jako účinného nástroje pro urychlení realizace nových vědeckých poznatků ve výrobě a ve společenské praxi vůbec, a to jako významné součásti probíhající vědeckotechnické revoluce. Nejinak je tomu v ČSLA, kde objektivní potřeby její výstavby a bojeschopnosti a úkoly zabezpečování obrany ČSSR v působnosti MNO vyžadují, aby zavádění nejnovějších poznatků vědy a techniky do praxe bylo dále zkvalitněno a urychleno.

V průběhu rozvoje vědy a techniky dochází k stálému narůstání objemu nově vznikajících poznatků i množství jejich nosičů — dokumentů. Na tuto skutečnost reagovaly v minulosti historicky nejstarší informační instituce v ČSLA, jimiž byly vědecké a odborné knihovny. Docházelo k určitým změnám metod jejich práce a k vytváření nových nástrojů ke zvládnutí narůstajícího rozsahu nově získaných dokumentů.

Přesto však až do doby posledních desetiletí šlo v podstatě o zdokonalování tradičních metod zpracování, ukládání a zapůjčování knihovních fondů. V tomto prostoru se také mohly pohybovat uskuetečňované racionalizační a inovační snahy a opatření. V podstatě se šlo cestou extenzivního vývoje používaných technologií práce vyvolaných obvykle tlakem vnějších měnících se podmínek, i když nelze podceňovat aktivitu pracovníků zajišťujících tehdy realizaci těchto procesů převážně na individuální bázi. Samozřejmě i dříve se již začaly objevovat jako dílčí

opatření snahy o aplikaci určitých kooperativních racionalizačních opatření, která se však nestala součástí integrovaného programu.

Celkový trend forem zpracování a zpřístupňování VTEI obsažených v dokumentech byl postupně ovlivňován měnícími se požadavky a potřebami jejich uživatelů. Zatímco dříve se považovalo za postačující zpracování jednotlivých knih převážně monografického charakteru, jehož výsledkem byl převážně bibliografický a katalogizační záznam, projevovaly se později stále více požadavky na analytické zpracování dokumentů, zejména časopiseckých článků, kde výsledkem byl zpravidla dokumentační záznam se stručnou nebo rozšířenou anotací článku, statě apod.

Vlivem tohoto tlaku se setkáváme s přechodem k analytickému a později k analyticko-syntetickému zpracování široké škály dokumentů, převážně cizojazyčného charakteru, které v plném rozsahu nemohly zajišťovat existující knihovny. Tak jako v celé čs. soustavě VTEI, tak i v ČSLA začínají počátkem 60. let vznikat informační střediska, která byla pověřena informační a dokumentační činností na oborové úrovni. Přes poměrně skrovné kádrové a materiální vybavení těchto informačních středisek se jejich činnost začala čile rozvíjet a některá z nich se zaváděním strojového zpracování VTEI v tomto směru zařadila mezi několik prvních pracovišť formulující se čs. soustavu VTEI.

Vedle těchto informačních středisek byla při některých výzkumných zařízeních ČSLA zřizována malá informační pracoviště, jejichž činnost až na malé výjimky se z různých důvodů nepodařilo plně rozvinout. Přes určité zlepšení vědeckoinformačního zabezpečení, zaváděním nových prvků v informační obsluhu uživatelů VTEI, však nadále rostl rozpor mezi potřebami a možnostmi je uspokojit. Ve snaze pokrýt svými službami stále rostoucí požadavky uživatelů VTEI co do jejich náročnosti, různorodosti a množství, dávala informační střediska stále více přednost neadresnému poskytování VTEI před diferencovanými formami uspokojování uživatelských potřeb. To sice informačním střediskům umožňovalo lépe se vyrovnat s rostoucím množstvím požadavků, méně však s požadavky na kvalitu informačního servisu. Navíc, informační střediska působila tehdy výlučně v decentralizované struktuře, s málo výraznými koordinacími vazbami, což neumožňovalo soustřeďovat jejich kapacitu na rozhodující informační potřeby, vylučovat nežádoucí

duplicitu při zpracování a poskytování VTEI a uplatňovat prostředky racionalizace a automatizace vědeckoinformační činnosti s vyšším efektem. Informační servis byl orientován převážně na potřeby místních uživatelů středisek, méně již na potřeby vyšších stupňů řízení a velení.

V souladu se stranickými a státními dokumenty k rozvoji vědy a techniky byla v polovině 70. let udělena analýza dosaženého stavu vědeckoinformační činnosti a velení ČSLA schválilo koncepci dalšího rozvoje integrovaného systému VTEI v ČSLA do roku 1985 ve třech etapách.

Koncepce byla pojata jako integrovaný program organizačních, racionalizačních, automatizačních, kádrových a dalších opatření ke komplexnímu rozvoji systému VTEI na základě jeho postupné integrace, racionalizace a intenzifikace. Stala se zároveň součástí programu zdokonalování a racionalizace informační soustavy MNO [ČSLA].

V jejím obsahovém zaměření byl položen důraz na těsnější přímknutí vědeckoinformační činnosti k potřebám velení, k zabezpečení potřeb vědeckovýzkumné práce a technického rozvoje v ČSLA a k zabezpečení potřeb obrany ČSSR v působnosti MNO.

V průběhu dosavadního plnění této koncepce byla upřesněna úloha a místo systému VTEI v ČSLA a vědeckoinformační činnosti, kterou systém zabezpečuje. Organizační struktura systému VTEI v ČSLA byla rozvinuta jako dvoustupňová s vytvořením integrovaného centrálního zpracovatelského prvku (Ústřední vědeckoinformační středisko ČSLA — ÚVIS ČSLA) a je naplňována v souladu s postupnými integračními změnami ve VVZ ČSLA. Součástí struktury jsou vedle již zmíněného ÚVIS ČSLA vědeckoinformační pracoviště výzkumných ústavů, vývojových a dalších zařízení ČSLA, vědeckoinformační pracoviště vojenských vysokých škol a odborné vědecké knihovny výzkumných ústavů, vývojových, opravárenských a dalších zařízení ČSLA.

Souběžně se strukturálními změnami dochází k organizačnímu sjednocování vnitřních struktur základních zpracovatelských prvků — vědeckoinformačních pracovišť k vytvoření prostoru pro širší uplatnění jednotných technologií zpracování VTEI s výrazným integračním a unifikačním charakterem.

Byly nově stanoveny základní informační působnosti vědeckoinformačních pracovišť jako jeden ze základních předpokladů pro vyloučení nežádoucích zpracovatelských duplicí a pro účinný rozvoj

koordinované dělby práce v systému ve vazbě na nový obsah a zásady činnosti všech pracovišť systému a s ohledem na současné i perspektivní potřeby vědeckoinformačního zabezpečování. Vytvoření centrálních evidencí a koordinace zpracování vybraných informačních pramenů souběžně s jejich delimitací přispěly ke komplexnějšímu pokrytí uživatelských potřeb jednotlivých kategorií uživatelů VTEI a přinesly úspory limitovaných devizových prostředků vynakládaných na nákup zahraniční odborné literatury. Zahájení důsledné projektové přípravy automatizace a zkušební centrální strojové zpracování vybraných agend na samočinném počítači, s napojováním vědeckoinformačních pracovišť do tvorby a využívání, vytvářené centrální báze dat v ÚVIS ČSLA, přispívá již nyní k zvýšení informační účinnosti, komplexnosti a pohotovosti informačního servisu pro uživatele rešeršních služeb.

Prohloubení metodického zabezpečení úkolů rozvoje vědeckoinformačních pracovišť a jejich činnosti přispělo k sjednocení postupu při plnění stanovených úkolů rozvoje a projevuje se v hlubší připravenosti kádrů.

To jsou zhruba hlavní momenty, kterými můžeme ve stručnosti charakterizovat plnění cílů prvních dvou etap rozvoje systému VTEI ČSLA. Neobešlo se bez překonávání potíží a nedostatků. Podstatné však je, že dosažené výsledky přinesly novou kvalitu do vědeckoinformační činnosti v daných podmínkách, potvrdily správnost stanoveného postupu a vytvořily

předpoklady pro splnění úkolů a opatření 3. etapy rozvoje integrovaného systému, která bude k roku 1985 vyvrcholením jeho desetiletého rozvojového cyklu.

Úkolem, stanoveným pro tuto etapu rozvoje, je dokončit realizaci cílového řešení systému VTEI ČSLA na bázi integrace, automatizace a ostatních racionalizačních opatření; tím zabezpečit předpokládanou modernizaci celého systému na úrovni srovnatelné s civilním sektorem a bratrskými armádami členských států Varšavské smlouvy. Důsledné splnění tohoto cíle si vyžádá vyřešit a v praxi uplatnit řadu náročných a složitých úkolů a opatření, jejichž výslednicí musí být další vzestup kvality a efektivnosti výsledků vědeckoinformační činnosti jako celku.

Jak dokazují dosavadní výsledky a poznatky z plnění úkolů rozvoje na tomto úseku činnosti, můžeme očekávat, že splnění cíle 3. etapy se neobejde bez nutnosti překonávat nemalé překážky, které přinášejí zvláště úkoly tvorby a zabezpečení automatizovaného informačního systému v rámci zdokonalování a racionalizace informační soustavy MNO (ČSLA).

Proto více než kdy jindy bude nezbytné, na všech stupních systému VTEI ČSLA i jeho řízení, osvojovat si a energičtěji prosazovat do praxe nové metody práce, které umožní dosáhnout výrazného pokroku směrem k vyšší kvalitě vědeckoinformačního zabezpečení potřeb ČSLA při vyšším zhodnocení zdrojů a prostředků vynakládaných na tomto úseku činnosti.

СОДЕРЖАНИЕ

Подполковник Ян Полашек, кандидат философских наук	
О роли патриотизма и интернационализма	3
Автор объясняет основные теоретическо-методологические точки отправления марксизма-ленинизма для патриотизма вообще, социалистического патриотизма, пролетарского и социалистического интернационализма, для того, чтобы на основе марксистско-ленинской теории особо выделились выводы XVI съезда КПЧ, а также XXVI съезда КПСС, касающиеся этой проблематики.	

Полковник Владимир Свитек, кандидат философских наук	
Марксизм-ленинизм – методология военно-теоретического мышления	8
Автор показывает марксизм-ленинизм, как основной метод познания и деятельности во всех науках. Он обращает особое внимание на сущность марксистско-ленинской методологии, ее главные и определяющие черты и применение в учении о войне и армии. Далее он разбирает значение теории и практики в военно-теоретическом мышлении, а также цели, на которые обращается внимание в социалистической армии.	

Генерал-майор Станислав Вайнлих, кандидат философских наук	
Потенциалы обороноспособности ЧССР и диалектика их движения	16
Автор глубоко и подробно разбирает основные аспекты этой проблематики и показывает главные принципы возрастания расходов на оборону страны. Он рассматривает значение роста стоимости сырья, а в связи с этим, и рост стоимости отдельных видов боевой техники и вооружения, а также рост расходов на воспитание и подготовку военных кадров.	

ВОЕННОЕ ИСКУССТВО

Генерал-майор Яромир Яшек, кандидат военных наук, доцент	
Наступление в горах	21
Автор, исходя из опыта учений, разбирает особенности местности и в связи с этим влияние гор на ведение боевых действий. Он рассматривает основные принципы и особенности организации и ведения наступления в горах, назначение и задачи: отдельных эшелонов и запасов, обходящих отрядов, ООД, ПОЗ, комплексного огневого поражения противника, противовоздушной обороны, химического обеспечения, а также задачи тылового обеспечения войск.	

Полковник Зденек Бажап	
Управление войсками дивизии на марше	28
Автор сначала разбирает виды марша на большие расстояния, а потом обращает внимание на: работу командира и штаба в подготовке обоснованного решения, организацию системы пунктов управления, обеспечение связи, комендантской службы, организацию взаимодействия, а также мероприятия по ЗОМП противника. Кроме этого автор разбирает содержание некоторых основных документов, необходимых для проведения марша.	

Подполковник Йиржи Дойива, кандидат военных наук, доцент	
Оценка поражающих факторов нейтронного оружия	37
Автор статьи, на основе доступных материалов, разбирает исходные данные для предвидения потерь живой силы и боевой техники. Далее он объясняет отдельные таблицы и их применение для предвидения указанных потерь.	

Подполковник Мирослав Мерта	
Отвественность за проектирование автоматизированных систем управления	42
Автор статьи разбирает сущность процесса автоматизации, нормативы установленные между тем, который задачу определил и тем, который задачу решит. Далее он обращает внимание на работу в группах, которая является залогом успеха, а также на качество документов, необходимых для проектирования.	

Полковник Яромир Ланк, кандидат военных наук, доцент

К применению противотанкового резерва 45

Автор разбирает актуальную проблематику – ведение боя с танками и другими бронированными объектами противника. Особое внимание он уделяет задачам противотанкового резерва в операции и бою, уничтожения танков на отдельных огневых рубежах, задачам ПТР при вводе вторых эшелонов и резервов, перекрытию брешей после нанесения ядерных ударов, а также месту и роли ПТР в противотанковой обороне отдельных инстанций управления.

Г нерал-майор Отакар Влак, кандидат военных наук

К некоторым вопросам планирования противовоздушной операции 52

Автор, исходя из возможных действий военно-воздушных сил НАТО, объясняет содержание и цель противовоздушной операции, содержание директивы по планированию указанной операции, разбирает форму и методику взаимодействия, содержание основных документов по планированию операции, а также возможных способов применения электронно-вычислительной техники в работе штабов ПВО страны.

Подполковник Олдриж Яната

Электромагнитная совместимость радиоэлектронных средств ПВО страны 57

Автор статьи разбирает важнейшие вопросы электромагнитной совместимости радиоэлектронных средств ПВО страны с использованием электронно-вычислительной техники. Он обращает внимание на логическое распределение задач, входящие и выходящие данные, а также на сбор и перенос информационных данных.

Генерал-майор Ян Франко

Оценка условий погоды начальником химической службы 61

Автор разбирает возможное содержание оценки метеорологических условий. На конкретных примерах он рассматривает характеристические элементы погоды, ее оценку, а также решения отдельных вводных в отношении к применению противником отравляющих веществ, бактериологического и ядерного оружия.

Генерал-майор Франтишек Бечварж

К обеспечению передвижения войск в оперативном масштабе 66

Автор статьи, исходя из возможного нарушения коммуникаций на территории, разбирает цель указанного обеспечения, масштаб работ по возобновлению дорожной сети и мостов, организацию и задачи технической защиты дорог.

ИЗ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИХ АРМИЙ

Проблема захвата оборонительных рубежей противника с ходу 71

Эволюция противотанковой обороны 77

ИНФОРМАЦИИ

Майор Йиржи Унцайтиг, кандидат военных наук

К некоторым методам предвидения и решения международных отношений 83

Автор, исходя из анализа иностранных источников и следований, разбирает разные взаимосвязи в разработке метод решения внешне-политической обстановки и международных отношений. В основных чертах он характеризует некоторые из них.

Полковник Карел Кудр

К развитию работы в области научно-технических и экономических информаций в ЧНА 88

Автор знакомит читателей с некоторыми вопросами развития работы в области научно-технических и экономических информаций в ЧНА. Он рассматривает указанную деятельность в ЧНА с самого начала и ее главные задачи в настоящее время.